

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

PER

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΗΣ
ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΤΥΠΟΣ Δ. Δ. ΒΙΔΑΡΑ. ΚΑΙ Β. ΛΙΟΥΜΗ.

-ο-

1853.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

ΑΡΙΘ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ ΜΟΥΣΕΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΗΣ

ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

—ο—

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων εἶχον πολλὰς σχέσεις μὲ τὰς χώρας, τὰς συγκροτούσας σήμερον τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν. Τοῦτο λέγων, δὲν ἀποβλέπω μῆτε πρὸς τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, μῆτε πρὸς ἄλλους παρομοίους μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψευδὲς εἶνε μεμιγμένα ἀδιασπᾶστως. Ἄλλ' ὁ ἴδιος πατὴρ τῆς ἱστορίας, ὁ ἠδυεπὴς Ἡρόδοτος, μᾶς ἔδωκεν ὡς αὐτόπτης εἰδήσεις ἀκριβεστάτας περὶ τῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἰδρύσεων τῶν συμπκτριωτῶν του. Ὁ δὲ ἀμερόληπτος κριτὴς πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ Μελοπομένη τοῦ Ἡ. ὁδοῦ καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ ἔθνογραφικῶς καλλήτερα γνωρίζει τὰ ἐνταῦθα παρὰ οἱ πλείστοι τῶν τωρινῶν ξένων συγγραφέων.

Μολονότι καὶ ἡμεῖς μὲ τὸν εἰρημένον ἀσφαλέστατον ὁδηγὸν διετρέξαμεν τὰς περὶ ᾧ ὁ λόγος χώρας, δὲν σκοπεύομεν, κατὰ τὸ παρὸν, νὰ ἐκθέσωμεν τὰς διηγήσεις του. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμίσωμεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μιλησίων, εὐρίσκομεν πᾶσαν τὴν Σκυθίαν ἔχουσαν ἀποικίας Ἑλληνικὰς, τὰς ὁποίας ὠνόμασαν γενικῶς τὰ Πορτικὰ Ἐμπόρια, καὶ ὅτι διὰ τούτων εἰσῆλθη ὁ Ἕλληνισμὸς οὐχὶ μόνον εἰς τὰ παράλια καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, ὡς εἰς τοὺς *Τυρίτας*, *Ὀλβιοπολίτας* κ.λ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μεσόγαια ἕως εἰς τὴν τῶν Βουδίνων πόλιν, τὴν Γελωνόν. • Εἰσὶ γὰρ, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, οἱ Γελωνοὶ τῶρα ἴον Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῶν ἐμποριῶν ἐξαναστάντες οἰκήσαν ἐν τοῖσι Βουδίνοισι· καὶ γλώσση τὰ μὲν Σκυθικῆ, τὰ δὲ Ἑλληνικῆ χρέωνται. »

Ἦσαύτως καὶ ἡ τοῦ Στράβωνος περιγραφή τῆς Σκυθίας εἶνε τῷ ὄντι ἀριστούργημα· ὁ δὲ Γεωγράφος χρεωστῆι τὴν σαφήνειαν καὶ ὀρθότητα αὐτῆς, ἀναμφιβόλως, εἰς τὰ μὴ σωζόμενα ποντήματα Ποσειδωνίου τοῦ Ὀλβιοπολίτου. Ἄν καὶ βλέπωμεν ὅτι, καθ' ἣν ἐποχὴν οὗτοι ἔγραψον, ἔναι ἀποικίαι ἀπώλεσαν ἤδη τὴν ἐπισημότητά των, ὁ ἀριθμὸς των ὁμως, πολλοὺς ἀκόμη αἰῶνας, ὄχι μόνον ἔμεινεν ἀκέραιος, ἀλλὰ καὶ ἠύξησε. Περὶ τούτου πληροφοροῦμεθα, ἅμα ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τοῦ Πτολεμαίου ἢ εἰς τοὺς Περίπλους τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἀνώνυμος εὐλόγως ἀναφέρεται εἰς τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα.

Ἐπειδὴ εἶνε πασιδῆλον ὅτι ἡ ἐμπορία κυρίως καὶ τὸ κέρδος εἰλκυσαν τοὺς παλαιούς Ἕλληνας εἰς τὰ ἐσχάτα ταῦτα ὄρια τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης, ἤθελεν ἴσως νομίσει τις, ὅτι, κατοικήσαντες ἐκεῖ, οὗτοι ἀπέβαλον ὅλους τοὺς ὑψηλοτέρους τοῦ βίου σκοπούς. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως τὸ πρᾶγμα. Οὐδεὶς λαὸς ἐνόησε πώποτε ἐξ ἴσου, πῶς δύναται τὸ καλὸν νὰ ἐνωθῆ τῷ ὠφελίμῳ, πῶς ἡ ὕλικὴ εὐδαιμονία εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ πηγὴ καὶ ἀφορμὴ τῶν καθαρωτέρων ἡδονῶν τοῦ βίου. Μαρτυροῦσιν εἰτέτι τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ πλαστικὰ μνημεῖα, τὰ λεπτουργῆ χρυσᾶ σκεῦη, τὰ ὠραῖα νομίσματα καὶ πάμπολλα ἄλλα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα ἀνεκαλύπτουσιν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Τύρου, τῆς Ὀλβίας, τῆς Χερσονήσου, τῆς Θεοδοσίας, τοῦ Παντικαπαίου, τῆς Φαραγορίας, ὅτι οἱ πολῖται των ἦσαν ἀξία τέχνα τῆς ἀρχικῆς πατρίδος των. Ὅπόσον δὲ σέβας δὲν ἐμπνέουν τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς καὶ χώρος ταύτης τὰ διατηρούμενα εἰς τὸ ἐν Πέτρουπόλει Ἑρμιτήριον καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ῥωσσίας Μουσεῖα! Ἐτι δὲ πλέον, καὶ συγγραφεῖς, ὀνομαστοὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμας, ἐγεννήθησαν εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας. Ὁ Δίων Χρυσίστομος, ἐπισκεφθεὶς εἰς τὴν αὐτοῦ ἐξορίαν τοὺς Ὀλβιοπολίτας καὶ παρ' αὐτοῖς δημηγορήσας, διηγεῖται, ὅτι ἡ ἰδιὸν αὐτῶν γλῶσσα, βέβαια, ἦτο διεφθαρμένη, ἀλλ' ὅτι ἐσπούδαζον ἀκόμη τὸν Πλάτωνα, ὅτι

ἐγνώριζον ἀπὸ μνήμης τὸν Ὅμηρον καὶ ἄδοντες στίχους τῆς Ἰλιάδος ἐβάδιζον εἰς τὰς μάχας. Τελευταῖον, ὅταν τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνέτειλεν εἰς τὸν κόσμον, ἑτίνες ἄνθρωποι ἠσπάσθησαν αὐτὸ θερμότερον τῶν εὐσεβῶν οἰκιστῶν τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου;

Ἐμνημονεύσαμεν πρὸ ὀλίγου τοῦ Ἀωνύμου περίπλου τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ συντάκτης του εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν συστηματικῶς καὶ ἰδίᾳ πραγματευσαμένων περὶ τῶν ἐκεῖσε ἐμποριῶν· ἔπειτα δὲ κατὰ τύχην μόνον καὶ σπανίως γίνεται μνεῖα αὐτῶν. Εἰμπορεῖ τοῦτο νὰ φανῇ παραδόξον, διότι ἡ μετὰθεσις τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔπρεπε νὰ εὐκολύνῃ, καθὼς τὴν ἐπιμιξίαν ἐν γένει, παρομοίως καὶ τὰς γεωγραφικὰς γνώσεις.

Ἄλλὰ ὡς πρὸς τὴν Ποντικὴν ἰδιαιτέρως σημειωτέον, ὅτι αὕτη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος ἐγένεν ὡς στάδιον τι τῶν ἀναριθμητῶν ἀγρίων φυλῶν, αἱ ὅποια, ἐλθοῦσαι ἐκ τῆς Ἀσίας, ἔδραμον πρὸς τὴν δύσιν· αἱ εἰσβολαὶ τῶν Γόιθων, τῶν Οὐρρων, τῶν Ἀβύρων διεδέχοντο ἀλλήλας· ἡ μεγίστη ἐπιθυμία τῶν βαρβάρων τούτων ἦτο ἡ καταστροφή πόλεων καὶ ἀγρῶν· ὥστε κατήντησε παροιμία, ὅτι ὅπου ὁ ἵππος τοῦ δεινοῦ Ἀττίλα ἐκτύπησε τὴν γῆν, δὲν ἀνεβλάστησε μετὰ ταῦτα χόρτος.

Ἡ πτώσις τῶν Ἑλληνίδων ἀποικιῶν, ὅσαι κείμεναι εἰς τὰ πεδία οὐδένα εἶχον ἄλλον προμαχῶνα εἰμὴ τοὺς ποταμοὺς, ἦτο τότε ἀφρευκτος· περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἔγραφον ὁ Προκόπιος καὶ ὁ Ἀγαθίας, ἅπαντα τὰ μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Ἰστρου— ὅπου ἀκόμη ὁ Ἀωνύμος περίπλους καταριθμῆι 12 ἐμπόρια— βάρβαροι κατεῖχον· ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει τὴν Μεσημβρίαν ὡς τὴν πρώτην Ἑλληνίδα πόλιν, τὴν ὁποίαν ἅπανταί τις, πρὸς δύσιν ἐκπλέων ἀπὸ τοῦ Βορυσθένους!

Μ' ὅλα ταῦτα, τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐπαράχθησαν διὰ παντός, ἀλλὰ, ὡς θέλομεν φανερώσει μετέπειτα, ὑπελίποντο ἀκόμη καὶ τινὰ καταφύγια τῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἐπὶ τοῦ παρόντος σημειοῦμεν μόνον, ὅτι τὰ περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ ἡ

φιλική πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς ἐπιμιξία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεζωογονήθησαν, καθ' ὅσον τὰ ὀρηκτικὰ νομαδικὰ στίφη διεσκορπίσθησαν καὶ ἄλλα τινὰ ἔθνη ὁπωσοῦν ἡμερώτερα, ὄντα πρότερον δούλα, ἐλευθερώθησαν. Πρὸ πάντων δὲ οἱ Χαζάροι καὶ οἱ Σλάβοι ἀπαιτοῦν ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν μας.

Οἱ μὲν Χαζάροι, δεσπύζοντες, μετὰ τοὺς Ἀβάρους, ὄλων τῶν παρὰ τῇ θαλάσῃ, ἀπὸ τοῦ Βόλγα μέχρι τοῦ Τύρου ποταμοῦ, χωρῶν, σχεδὸν πάντοτε διέκειντο φιλικῶς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Εἰς πολλοὺς τῶν βασιλέων ἔδωκαν βοήθειαν καὶ ἄσυλον. Ἐλαβὸν ἀπὸ τὸν Θεόφιλον ἀρχιτέκτονας Ἑλλήνας, οἵτινες κατεσκεύασαν καὶ ὠχύρωσαν τὴν μητρόπολιν των, δηλαδὴ τὸ Σάρχελ, ἐπὶ τοῦ Τανάϊδος. Τὸ πρὶν δὲ Ἰουδαῖοι ὄντες, τότε κατηχθῆσαν ὑπὸ διδασκάλων Ἑλλήνων τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἀπέλυσαν ὅλους τοὺς Ῥωμαίους αἰχμαλώτους των.

Σλαβικαὶ τινες δὲ φυλαὶ ἀπαντῶνται πρῶτον εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐπὶ τῷ Πόντῳ, ἔχουσαι ἤδη πόλεις, οἷον τὸ Βιέλγοροδ⁴ καὶ ἄλλαι κατόκησαν οὐ μακρὰν τὸ ἐπίσημον Κιόβι παρὰ τῷ ἄνω Βορυσθένει. Ὡς πρὸς ταύτας, εἶνε τὰ μάλιστα ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὰ τοπικὰ ἔθνη καὶ ἔθιμά των δὲν ἀναλογοῦσι μὲ τὴν ἀγριότητα, ἢ ὅποια χαρακτηρίζει τὰς κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιχειρήσεις των. Θεωροῦντες δὲ τὰ σπουδαιότατα πολεμικὰ συμβεβηκότα ὡς γνωστὰ ἐκ τῆς γενικῆς ιστορίας, θέλομεν μόνον εἶπει τινὰ περὶ τῶν εἰρηκῶν σχέσεων, αἵτινες, ἐκπαλαι ἤνωσαν καὶ ἄχρι τοῦδε συνδέουσι τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τούτων.

Τὸ μέσον τῆς συγκοινωνίας ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἦτο, καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἡ ἐμπορία καὶ ὁ πολιτισμὸς. Ὅτι δὲ οἱ παλαιοὶ Ῥῶσοι — ὄνομα, τὸ ὅποιον ἤδη ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει — δὲν παρέβλεψαν τὰς προσιφομένας αὐτοῖς ὀφειλάς, τοῦτο μᾶς πληροποροῦσιν αἱ πρῶται δύο συνθηκαὶ των μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Αὗται αἱ συνθηκαὶ διατηροῦνται εἰς τὸν Νέστορα, 1) καὶ διὰ

4) Νέστορ, Χρονικὰ τῶν Ῥώστων, Κεφ. 8. Ἴδε καὶ τὴν Κ α ρ α μ =

τὸν σκοπὸν μας εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἀναφέρωμεν τινὰς αὐτῶν περιχοπὰς.

Ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα, ἀπὸ τοῦ ἔτους 906, ἀρχίζει οὕτως. « Ἡ πρώτη λέξις ἔστω, *διαλλαγή* μὲ Σᾶς, Ἑλληνες· ἄς ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ἀπὸ καρδίας ». Ἐπειτα διατάσσεται ἐν μὲν τῷ ἄρθρῳ 6. » Ἐὰν πλοῖον Ἑλληνικὸν ὑπὸ τῆς θυέλλης ῥίπτεται πρὸς ξένην ἀκτὴν, ὅπου ἡμεῖς Ῥῶσσοι διατρίβομεν, χρεωστοῦμεν νὰ τὸ προφυλάξωμεν, νὰ τὸ ἀποπέμψωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ τὸ ὀδηγήσωμεν πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς κινδύνου ἕως οὗτου ἀσφαλισθῆ. Ἐὰν δέ, ἐνεκα ὅποιοιδήποτε κωλύματος, δὲν δυνηθῆ νὰ ἀποπλεύσῃ εὐτυχῶς εἰς τὸν τόπον του, θέλομεν βοηθήσει τὸ πλήρωμα, ὅπως φθάσει εἰς τὸν πλησιέστερον Ῥωσσικὸν λιμένα. Τὰ δὲ φορτία καὶ πᾶν ὅ,τι ἐν τῷ πλοίῳ ἐνυπάρχει, θέλουσιν πωληθῆ ἄνευ δυσκολίας. Καὶ ὅταν εἴτε οἱ πρίσβεις μας ἔρχονται πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, εἴτε ἄλλοι τινὲς ἡμῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἀγοράσωσι τι, ὀφείλουσι νὰ μετακομίσωσι τὸ πλοῖον χωρὶς ἀπάτης καὶ νὰ ἐγγχειρίσωσι τὸ πρεῖον τῆς πωλήσεως. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον χρεωστοῦσι καὶ οἱ Ἑλληνες νὰ φροντίζωσι περὶ Ῥωσσικῶν πλοίων. » — Ἐν δὲ τῷ 7 ἄρθρῳ διαλαμβάνεται. » Ἐὰν Ῥῶσσος ὡς δούλος πωληθεὶς εὐρίσκειται ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἢ Ἑλλην ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, πρέπει νὰ λυτρωθῆ, καταβαλλομένου τοῦ τιμῆματος τοῦ πληρωθέντος διὰ τὴν ἀγοράν του. Ὡσαύτως καὶ οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ ἐξαποσταλῶσιν οἴκαδε. »

Ἡ δὲ νεωτέρα, ἀπὸ τοῦ ἔτους 945, συνθήκη περιέχει τὰς αὐτὰς ὁμολογίας ἀκριβέστερα προσδιωρισμένας, οἷον ἐν τῷ ἄρθρῳ 6. » Ὅταν Ῥῶσσος ἀπαγάγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἑλληνας ὡς ἀνδράποδα, θὰ λάβῃ διὰ μὲν νεανίαν ἢ καλὴν νεάνίδα 10

ζῆνον (Ἱστορ. τοῦ Ῥωσσεικοῦ Κράτους, Τομ. I. σελ. 110—113, 123—126), ὅστις εὐλόγως φρονεῖ, ὅτι αἱ συνθήκαι αὗται ἦσαν γεγραμμέναι καὶ Ἑλληνιστὶ καὶ Σλαβιστὶ, μολονότι δὲν σώζεται εἰμὴ τὸ Σλαβικὸν μόνον κείμενον. Μὴ ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὴν Ῥωσσεικὴν ἐκδοσιν τῆς Καραμζίνου ἱστορίας, ἀναφέρω αὐτὴν κατὰ τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν.

σολδία, διὰ ἀνδρα 8, διὰ γέροντα ἢ παιδίον 5. » Ἔτι δὲ καὶ νέας τινὰς διατάξεις ὡς ἐν τῷ ἄρθρῳ 11. » Ἕλληνας ἐν Ῥωσσίᾳ πράξας κακοῦργημα, δὲν πρέπει νὰ καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ Ἡγεμόνος, ἀλλὰ νὰ σταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκεῖσε τιμωρηθῇ. »

Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν δύο ἐθνῶν ἀπέβησαν ἔτι σημαντικώτεραι. Λέγετο, ὅτι ἤδη ὁ Πατριάρχης Φώτιος εἶχε στείλει κήρυκας τοῦ Θεοῦ λόγου εἰς τὸ Κιόβι εἶναι τοῦλάχιστον βέβαιον, ὅτι ὑπῆρξαν ἐν τῷ χρόνῳ αὐτοῦ χριστιανεῖ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ κληρὸς Ἑλληνικὸς μὲ τινὰ ἐπιτρόχον. 2). Ἡ δὲ νέα θρησκεία, ἀφοῦ εἰσῆχθῆ ὡς πίστις πάνδημος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κναΐσου Βλαδιμίρου, ἔγινεν ὁ ἀρογωνιαῖος λίθος ὄλων τῶν μεταγενεστέρων σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥώσων. Τὸ ὑπόμνημά μας στρέφεται ἤδη καὶ δι' ἄλλους λόγους εἰς τὸ θέατρον τοῦ εἰρημένου συμβεβηκότος.

Χερσόνησός τις, ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος παραβαλλομένη τῇ Πελοποννήσῳ, ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, διαιροῦσα αὐτὸν, τρόπον τινά, εἰς δύο πελάγη. Ὀνόμασαν αὐτὴν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διαφόρως, οἱ μὲν πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων *Κιμμερίαν* ἢ *Ταυρικὴν*· ἄλλοι δὲ ἄλλως πως, οἷον *Χαϊρῆριαν*, *Σουγδαίαν*, *Ἰσολαν* τοῦ *Καφῶ*, *Κρίμιον*· καὶ ἐπομένως, ἂν, κατὰ τὴν παροιμίαν τῶν Φιλλανδῶν, « τὰ καλὰ τέχνα πολυώνυμά εἰσι », πρέπει νὰ ἦεν χώρα καλλίστη. Εἰς μὲν τὰ ἀρκτῶα καὶ ἀνατολικά εἶνε ὁμοία μὲ τὴν πέραν τοῦ ἰσθμοῦ ξηρὰν, δηλαδὴ εὐχαιος πεδιάς, » οἴτω δὲ καὶ σφόδρα εὐτυχῆς, » ὡς λέγει ὁ Στράβων· τὰ δὲ νότιά της, ἂν καὶ ὄρεινά, ἔχουν ὅμως πρὸς τὴν θάλασσαν ὠραιωτάτας κοιλάδας, ὅπου βλαστάνουσιν ὅλα τῶν θερμῶν κλιμάτων τὰ προϊόντα. Ἴδου καὶ ὁ τόπος 3) τοῦ αἱματοφόρου ναοῦ τῆς Ταυρικῆς Ἀρτέμιδος

2) Καραμζῆνος, I, 97. 136.

3) Παράβ. κατωτέρω τὴν σημείωσιν 73 τῆς παρούσης διατριβῆς.

καὶ ὁ τοῦ τραγικοῦ μεταξὺ Ὀρέστου καὶ Πυλάδου ἀγῶνος!

Εἰς ταύτην τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως πλουσίως στολισμένην γῆν Ἕλληνες ἔκπαλαι κατώκησαν. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἐνταῦθα πόλεων αὐτῶν, αἰτίνες ἀναφέρονται εἰς τοὺς περίπλους καὶ τὰς γεωγραφίας τῶν ἀρχαίων, ἦσαν πρὸ πάντων ἀξιόλογοι, ἡ *Χερσόνησος* ἢ *Χερσῶν* (ἰδρυμένη οὐ μακρὰν πρὸς δύσιν ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀνασσαν τοῦ Πόντου, τὴν Σεβαστούπολιν, τῶν Ῥώσων κτίσμα) ἢ *Θεοδοσία*, τὴν ὁποίαν ἐπαινεῖ ὁ Δημοσθένης, καὶ τὸ *Πατρικάπαιον* ἢ *Βόσπορος*, ἢ τοῦ Μιθριδάτου, πρωτεύουσα ἐπὶ τῷ πορθμῷ τῆς Μαιώτιδος 4).

Φαίνεται δὲ καὶ ἡ ἐξαιρέτως σοβαρὰ τοποθεσία τῆς Ταυρίδος φύσει διαθέτουσα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς σπουδαίας καὶ ἐμβριθεῖς σκέψεις, διότι τὸ Θεῖον Εὐαγγέλιον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖ ἐθριάμβευσε. Κατὰ τὰ ἱερὰ *Συναξάρια*, ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας, ἐλθὼν ἀπὸ Σινώπης εἰς τὴν χερσόνησον, πρῶτος ἐκήρυξε τὸν Κύριον. Τὸ ἔργον του ἐξηκολούθησεν ὁ ἅγιος Κλήμης, ὅστις, ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ἐξορισθεὶς εἰς τὴν Ταυρικὴν, αὐτόθι ἐκτίσεν ἐβδομηκοντα πέντε ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦτα βλέπομεν τὸ πλῆθος τῶν ναῶν πανταχοῦ εἰς τὴν χώραν ταύτην τόσον αὐξάνον, ὥστε θαῦμα εἶνε σχεδὸν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ῥαθυμοτέραν γενεάν μας. Ὁμοῦ δὲ ἀναφαίνεται τακτικὸς κλῆρος, ἐξαρτώμενος ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχου. Ὁ Κωδῖνος μνημονεῖται ἐντὸς τῆς Ταυρίδος, ἤδη εἰς τὸν ἔννατον αἰῶνα, τεσσάρων ἀρχιεπισκοπῶν, τῆς *Χερσῶνος*, *Βοσπόρου*, *Σουγδαίας* καὶ *Γοθθίας*, αἵτινες μετέπειτα προεβιβάσθησαν εἰς τάξιν μητροπόλεων. Πόσαι δ' ὑπ' αὐτὰς ὑπετάσσοντο ἐκκλησίαι, δύνανται τις νὰ συμπεράνη,

4) Τῶν πόλεων τούτων ἔχομεν ἰδίαν περιγραφὰς, τῆς μὲν *Χερσῶνος* ὑπὸ *Καινίου*, τοῦ δὲ *Βοσπόρου* ὑπὸ *Ἀσχικίου*, καὶ τῆς *Θεοδοσίας* ὑπὸ *Δομβροσκίου*. Παρὰ Πορφυρογεννήτῳ ὀλόκληρον τὸ Κεφ. 53 τῆς πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν συγγραφῆς περιέχει «Ἱστορίαν Κάστρου Χερσῶνος», ὡς ζῦτως τὸ Κεφ. 42 τοῦ 2ου βιβλίου «Περὶ Θεμάτων.»

ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν μελέτην 5) τοῦ Ῥωσικοῦ ἀρχιερέως Γαβριήλ, τὴν ἀπαριθμοῦσαν εἰς ἓν μικρότατον τμήμα τῆς χερσονήσου ταύτης ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα ἄχρι τοῦδε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον διασωζομένους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ συνήθη ὀνόματα τόπων, τὰ περιλαμβάνοντα τὰς λέξεις *Κληοί* (= ἐκκλησία) καὶ *Ἄγι* (= ἅγιος). Ἄλλ' ὅμως ὅστις ἐπιθυμῆι ἀκριβεστέρως περὶ τῆς ἰσραηλικῆς διοικήσεως τῶν Ταυρικῶν Ἑλλήνων καὶ περὶ τῶν προέδρων τῶν εἰδήσεις, αὐτὸν παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Λεκιένου καὶ λοιπῶν. Διὰ τὸ προκείμενον θέμα μας εἶνε ἄρκετόν νὰ φανερώσωμεν, ὅτι ἤδη εἰς τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἡγεμῶν τις Ῥώσος ἀπὸ τὸν διάσημον τῆς Σουγδαίας ἐπίσκοπον, τὸν ἅγιον Στέφανον, ἐμυήθη τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τὸ πανηγυρικὸν τοῦ προειρημένου Βλαδιμίρου ἐν Χερσῶνι βάπτισμα ἐγένετο ὡς σύνθημα πάνδημον τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ λαοῦ του εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν 6).

ἵνα ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὰ κοσμικὰ καὶ πολιτικὰ συμβάντα τῶν ἐν τοῖς Ποντικοῖς Ἑλληνικῶν ἰδρυμάτων, τὰ μὲν μετὰ τὸ τοῦ Βορυσθένου καὶ Δανουβίου, ὡς ἴδομεν ἄνωτέρω, ἠφανίσθησαν ἐν καιρῷ τῆς μεγάλης τῶν ἐθνῶν μετοικεσίας. Ἄλλ' οἱ κάτοικοί των, ἂν ἐξαίρεσθαι τοὺς ἐν ταῖς μάχαις εἴτε πεσόντας εἴτε ὑπὸ τῶν πολεμίων ζωγρηθέντας, ποῦ ἐδραπέτευσαν; Παρατηροῦντες τὴν γενικὴν ἀνωμαλίαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Βυζαντινὰς ἀρχάς, δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς κυρίως μητροπόλεις των, ῥίπτοντες ἐαυτοὺς ἀπὸ τῆς Σκύλλης εἰς τὴν Χάρυδιν. Πολὺ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι

5) Ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι τῆς ἐν Ὀδησσῷ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

6) Τῶν συμβάντων τούτων μνημονεύουσιν ἀκριβεστάτοι οἱ Ῥῶσοι ἱστοριογράφοι, Καραμζίνος καὶ Πογοδίνος, κατὰ τὰ Σλαβικὰ μάλιστα Χρονικά, διότι αἱ διηγήσεις τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων εἶνε ἐλλιπέσταται.

κατέφυγον εἰς τοὺς ἀδελφούς των, εἰς τὴν γείτονα Ταυρικὴν, πρὸ πάντων εἰς τὰ ὄρεινά της, καὶ ὅτι ἀπὸ ταύτης μάλιστα τῆς ἐποχῆς παράγεται τὸ σημαντικὸν τὰς χειρσονήσου, ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Μανουσῆ, ἐπιθετὸν τῆς πολυανθρώπου. Τοῦτο ἐπάναγκες προϋπιθέσαμεν διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, πόθεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὅποῖον θέλομεν εὑρεῖ κατωτέρω εἰς τὴν χώραν ταύτην.

Πολλοὶ περιστάσεις συνήργησαν, ὥστε ἡ Ταυρικὴ νὰ μὴ βλαφθῇ τόσον κικρίως ὅσον τὰ πέραν τοῦ ἰσθμοῦ ἀπὸ τὰς ἐχθρῖκὰς κινήσεις τῶν βερβάρων. Πρῶτον μὲν ἡ θέσις αὐτῆς μὴ οὔσα ἐπὶ τῆς εὐθείας ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁδοῦ. Δεύτερον, δὲν ἦτον ἐπίσης χρήσιμος τοῖς νομαῖν ὡς ἡ Ῥωσσιστὶ οὔτ. λ. ἄνω Στέππα, ἥτις, κατὰ τὴν ὀρθὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἡροδότου, • εἶσα πεδιάς ποιῶδης τε καὶ εὐυδρὸς ἐστὶ. • Προστούτοις τὸ μεσημβρινὸν μέρος της, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐσγκεντρώθησαν, εἶνε φύσει ὡς ὀχύρωμά τι, μὲ ἀσφαλεῖς κευθμῶνας εἰς πυκνὰ δάση καὶ εἰς δυσβάτους βράχους καὶ σπήλαια. Τελευταῖον δὲ, καὶ τὸ οὐσιωδέστερον, οἱ Ἕλληνες ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ τὸ καταστήσωσι διὰ τέχνης ἐτι ἀπροσβλητότερον. Αἱ πόλεις ἔκπαλαι ἦσαν περιτειχισμέναι καὶ εἶχον ἀκροπόλεις. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀγρούς, ὡς θέλει ἀποδειχθῆ ἀμέσως, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χωρικῶν κατεσκεύασαν ἐρύματα.

Ὁ ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημαϊκὸς Κεππένιος ἐξέδωκε περιέρ-
γους τινὰς περὶ τῆς Ταυρικῆς παραλίης συλλογὰς καὶ ἐρεύνας. 7)
Ἀκολουθήσας καὶ περιγράψας τὰ ἔχνη τῶν αὐτῶν παλαιότερων
ιδρύσεων, εὑρε συστηματικὴν τινὰ καὶ συνεχῆ σειρὰν τείχων,
τάφρων, προμαχῶνων, περιβόλων, πύργων, περιλαμβάνουσας ἐν-
τός αὐτῆς τὰς ἐκκλησίας. Ταύτην δὲ τὴν σειρὰν τῶν ὀχυρωμάτων,
ἥτις περιεζώννυε τὰ ὄρη καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς
τὴν Στέππα, ἤρχισεν ἀναμφιβόλως γὰ συμπληροῖ ὁ Ἰουστινιανὸς
ὁ πρῶτος διὰ συζεύξεως τῶν προτέρων φρουρίων, ὅσα κατὰ τὸν

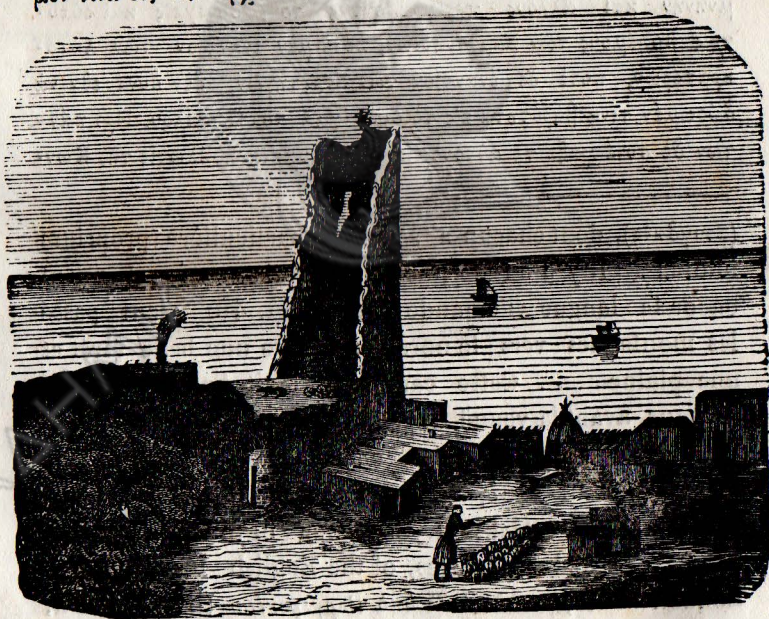
7) Ἰπὸ τὸν Ῥωστικὸν τίτλον Κρύμσκη Σβόρνυκ. Πετροπόλει 1837.

Στράβωνα ἀνήγειρε ὁ Σκίλουρος καὶ ἄλλοι. Διότι λέγει ὁ Προκόπιος ἐν τοῖς περὶ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἀνεκαίνισε τὰ σεσαθρωμένα τῆς Χερσῶνος καὶ τοῦ Βοσπόρου τείχη, ῥηδομήτη τὰ ἐν τῷ Ἀλούστῳ καὶ ἐν τοῖς Γορζουβίταις (νῦν δὲ Γούρσουρ) φρούρια, καὶ ἔκλεισε μακροῖς τειχίσμασι τὰς εἰσόδους εἰς τὸν ἐπιθαλάσσιον τόπον Δόρυ 8), ὅπου ἔζων ἀκόμη τρεῖς χιλιάδες Γότθοι, Ῥωμαίων σύμμαχοι. Σημειοὶ μὲν συγχρόνως, ὅτι οἱ ἐν ταῦθα Γότθοι δὲν ἀνείχοντο μῆτε πόλεις, μῆτε φρούρια, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος γράφας Νικηφόρος ὀνομάζει αὐτὸ τὸ Δόρυ, ἀφρούριον, κείμενον πρὸς τῇ Γοτθικῇ, φαίνεται, ὅτι οἱ Γότθοι τότε ἤδη μετέβαλον τὰ ἔθιμά των. Εἰς δὲ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν συγγραφῇ καὶ ἀλλαγῷ, συγνάκις ἀναφέρει τὰ λεγόμενα *Κλήματα* ἢ ἴτοι· *Κάστρα τῶν Κλημάτων* μεταξὺ Χερσῶνος καὶ Βοσπόρου. Ἐπισαύτως ἄλλοι τις σύγχρονος, ἀνώνυμος μὲν, στρατηγὸς δὲ τῆς Χερσῶνος, τοῦ ὁποῦοιου τεμάχια μαζῇ μὲ τὸν Λέοντα Διάκονον πρῶτον ἐδημοσιεύθησαν δαπάνῃ τοῦ Ῥωσικοῦ Κόμητος Ρουμεντσοβίου ὑπὸ Ἀσενίου, μνημονεῦει τῶν *Κλημάτων*. Ἐν καὶ δὲν γνωρίζω τὴν τότε ἰδιαίτερον σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης, δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως, ὅτι ἐννοεῖ εἰδὸς τι χωρίων ὀχυρῶν, ὅπου ἐβλάστανον ἀμπελώνες, τὰ οὐσιώδη καὶ εἰς ἡμᾶς προΐοντα τῆς Ταυρικῆς παραλίας. Ταῦτα τῶν Ταυροελλήνων τὰ ὀχυρώματα διήγειραν ἤδη εἰς τὸν Μεσαιῶνα τὴν προσοχὴν καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν, διότι περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ὁ Γαλλικὸς πρὸς τοὺς Τατάρους ἀπόστολος Ῥουβρίκιος κατηρέθησεν ὄχι ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα 9), μόνον ἀπὸ Χερσῶνος μέχρι Σουγδαίας, δηλαδὴ εἰς διάστημα μολὶς ἑκατὸν εἰκοσι χιλιομέτρων. Καὶ οὗτος

8) Ἴδ: κατωτέρω τὰς σημ. 40. 44. 32.

9) Il y a de grands promontoires ou caps sur cette mer depuis Kersona jusques aux embouchures du Tanais

ὁ ἀριθμὸς, μολονότι μέγας, ὅμως δὲν εἶνε ὑπερβολικὸς, διότι ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε μᾶλλον ἢ ἥττον διασωθέντα εἰρείπια. Ὅποια δὲ καὶ πόσαι ἦσαν αἱ κῶμαι αἱ προφυλαττόμεναι διὰ τῶν ἐρεισμάτων αὐτῶν, τούτου εἶνε τεκμήριον ὄχι μόνον ἡ ἀπόφρασις τοῦ ἀνωμένου στρατηγοῦ, ὅτι ἐξημώθησάν ποτε ὑπὸ τῶν βαρβάρων (τῶν Πατζινακιδῶν); « πόλεις μὲν πλείους ἢ δέκα, κῶμαι δὲ οὐκ ἐλάττους πεντακοσίων, ἀλλὰ καὶ αἱ σήμερον ἀκίμη ἀνεξάλειπτοι ὀνομασίαι τόπων, περιωπῶν μὲν ὡς Βίγλια, Καστρα, Καστέλλα, κλεισούρων δὲ Λάπαθον, Λιμένα, Πελέκι, Πόρτα κ.λ. καὶ χωρίων Ἀλουστον, Ἀμπελάκι Βρούσις, Γράμματα, Καρφᾶς, Κήπια, Λαμπάδα, Λάσπη, Μάρμαρα, Φόρος καὶ ἀνκρίθμων ἄλλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαντῶμεν τινὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Ἀλουστον

et environ quarante châteaux entre Kersona et Soldaia

Τοιοιουτρόπως ἡσφαλισμένοι οἱ Ταυρικοὶ Ἕλληνας διήγαγον βίον ἰδιόρρυθμον, πολιτευόμενοι δημοκρατικῶς πῶς. Ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία δικαιοματικῶς, βέβαια, ἀνήκειν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας τοὺς Βυζαντινοὺς, ἐξ ὧν τινὲς καὶ διέτριβον ἐνίοτε ἐκεῖσε, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀπέλυσε παντὸς φόρου τὴν Χερσῶνα, ἥτις μετέπειτα πολὺν καιρὸν ἐθεωρήθη ὡς ἡ πρωτεύουσα τῆς Ταυρικῆς καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα, ἔχουσα ἰδίους ἄρχοντας, ὀνόματι Πρωτεύοντας, οἱ διάδοχοί του ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ ἐκυρίευσαν τῶν ἐνταῦθα. Ἦντο ἀληθῆς, ὅτι κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον ὁ Θεόφιλος ὤρισε « τὸν Πρωτεύοντα καὶ πάντας ὑπῆκειν τῷ Βασιλικῷ Στρατηγῷ, », ἀλλὰ ἀναγινώσκοντες τὸν Κωνσταντῖνον Μανασσῆν, τὸν Λέοντα Γραμματικόν, τὸν Σίμωνα Μάγιστρον, τὸν Κεδρηνόν, τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν καὶ ἄλλους περιγράφοντας τοὺς συνεχεῖς καὶ εὐτυχεῖς πολέμους τῶν Χερσονησίων, ποτὲ μὲν ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατόρων, ποτὲ δὲ ἐναντίον τῶν Στρατηγῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμέν τινα βαρύτητα εἰς τὸ διάταγμα τοῦ Θεοφίλου. Πρὸ πάντων δὲ συνέπραξε τῇ αὐτονομίᾳ τῶν Ταυρικῶν ἡ ἄλωσις τῆς Κων-

(Σουγδαία), dont chacun a sa langue particulière (proprium idioma). Il y a aussi plusieurs Goths, qui retiennent encor la langue Allemande (ἴδε τὴν σημ. 46), Aiant passé les montagnes vers le nord, on trouve une belle forêt et une plaine. . . . Cette campagne étoit habitée par les Comans, avant la venuë des Tartares, eils contraignoient toutes les villes sùs-dites, châteaux et villages de leur païer tribut. Ἡ περιήγησις τοῦ Ρουβρικού ἐξεδόθη Λατινιστὶ ὑπὸ Ἀκλουύτου (Hakluyt, Collection of the early voyages, travels and discoveries, of the English nation. Ed. 2. London 1809), Γαλλισὶ δὲ ὑπὸ Βεργερονίου (Bergeron, Recueil de divers voyages curieux faits en Tartarie etc. Leide 1729. Σελίς 4. κτλ.).

σταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ἐξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀναφαίνονται μεταξύ των, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, αὐτεπάγγελτοι ἡγεμόνες, καλούμενοι Ἑλληνιστὶ αὐθένται, Λατινιστὶ *Duces, Principes, Domini*, εἰς δὲ τὰ χρονικὰ τῶν Σλάβων, α *Κναίσοι*, εἰς τοὺς ὁποίους θέλομεν ἐπανεέλθει. Ὅτι δὲ οἱ Αὐτοκράτορες δὲν παρεχώρησαν ῥητῶς ποτὲ τὴν Ταυρικὴν, τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ διήγησις τοῦ Σκευοφύλακος Λαζάρου περὶ ἐτησίου δασμοῦ, σταλέντος ἐκ τῆς χερσονήσου τῷ ἐν Τραπεζοῦντι βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ Κομνηνῷ, καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Δούκας, γράψας ὅτι ὁ τελευταῖος Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου, ὁ δυστυχῆς Κωνσταντῖνος, νέος ἔτι ὢν, εἶχε λάβει εἰς κληρὸν ἀπὸ τὸν πατέρα του α τὰ Ποντικά, τὰ πρὸς Χαζαρίαν ».

Οἱ Ταυρικοὶ λοιπὸν, ἐπὶ ψιλῷ μόνον ὀνόματι ὄντες ὑπήκοοι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπικρατείας, κατώρθωσαν παρομοίως νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀδιακόπως εἰσβάλλοντα ξένα ἔθνη. Περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων μᾶς πληροφοροῦσιν πρὸ πάντων οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι. Πρῶτοι μὲν οἱ Γότθοι κατέκλυσαν ὅλην τὴν Χερσονήσον περὶ τὰ τέλη τῆς 4 ἐκατονταετηρίδος, καὶ τῷ ὄντι ὑπῆρξαν οἱ ἐπικινδυνότατοι ἐχθροί. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν μετ' οὐ πολὺ ἀνεχώρησαν ἐκουσίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ δὲ ἐναπολειφθέντες, ὀλίγιστοι τὸν ἀριθμὸν, διαμείναντες εἰς τὸ εἰρημένον Δῆρον, προϊόντος τοῦ χρόνου, συνεχωνεύθησαν ἐντελῶς μετὰ τοὺς Ἕλληνας 10). Καθὸ δὲ χριστιανοὶ τὴν ὁμολογίαν, ἔλαβον, ὡς καὶ οἱ Ταυροῦ Ἕλληνας, ἱερεῖς ἐκ τοῦ Βυζαντίου ὄθεν μίξι τῶν ἀρχιεπισκοπῶν τῆς Ταυρικῆς ἐκλήθη Γοθθία, ὄνομα τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τῆς 18 ἐκατονταετηρίδος διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἀλλ' ὄχι διὰ τὴν πολιτικὴν ἢ ἐθνικὴν δυνάμιν του 11). Τὰ ἔχνη τούτων τῶν κατα-

10) Παράβ. τὰ τῆς σημειώσεως 8.

11) Παρομοίως ἀπαντῶμεν καὶ ἓνα Λατίνον τῆς Χερσῶνος ἐπίσκοπον ἐν τῷ ἔτει 1654, μολοντί η πόλις τότεδὲν ὑπῆρχε πλέον. Ἴδε τοῦ

κτητῶν ἠκολούθησαν ἄλλοι βάρβαροι, οἵτινες κατ' ἀρχὰς δὲν διετάραξαν ἐπὶ πολὺ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους, εὐτυχῶς ἀντιπαλαί-σαντας. Ὅταν οἱ Τούρκοι πρῶτον ἀνεφάνησαν, ἐπὶ τοῦ Τιβερίου, μὲ στόλον εἰς τὸν Πόντον πολιορκούντες τὴν Χερσῶνα, αὐτοὺς ἐνίκησαν πρῶτοι οἱ Χερσονήσιοι καὶ, ὡς φαίνεται, διεσκέδασαν παντελῶς, διότι ἔκτοτε ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὁ λαὸς οὗτος ἐφοβήθη τὴν Εὐρώπην. Συγχρόνως οἱ Ἄβαρες, ὁμόφυλον γένος τῶν Τούρκων, κατέσχον τὰς ἀρκτέας πεδιάδας ἐπὶ τῇ θαλάσῃ καὶ ἐπέεζον τοὺς Σλάβους, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν πρὸς τὰς δυτικὰς χώρας, χωρὶς νὰ βλάψωσι τὴν Ταυρικὴν. Μετὰ τούτους εἰσῆλθον οἱ Χαζάροι, ὑποτάξαντες δὲ καὶ ἄλλας χώρας, καὶ τὰ ὑπαίθρα τῆς Χερσονήσου, καὶ προσέτι ἐννέα Κλήματα α ἔξ ὧν « κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον « πᾶσα ζωὴ καὶ ἀφθονία τῆς Χαζαρίας κατέστηκεν, » διετέλεσαν μὲν ἐπὶ πλείστον εἰρηνικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπὶ τέλους ὁμως, τῆς προσποικητῆς φιλίας εἰς ἔχθραν ἐμφανῆ περιελθούσης, κατεδάμασεν αὐτοὺς Βασίλειος ὁ δεῦτερος, σενεργεῖα τῶν Σλάβων. Ἄλλὰ οἱ κίνδυνοι αὐξάνουσι βαθμηδόν. Ἀπὸ μὲν τοὺς Πατζινακίτας, οἵτινες ἐκυρίευσαν ὅλον τὸν ῥῶν τοῦ Βορυσθένου, ἀπὸ τὰ πλησίον τοῦ Κιοβίου μέχρι τῆς θαλάσσης, ἂν καὶ δὲν εἶχον πώποτε μονίμους εἰς τὴν Ταυρικὴν ἀποικίσεις, οἱ Ἕλληνες ἔπαθον ἄλλως, διότι τὸ ἰδιωφελὲς τοῦτο ἔθνος ἐμπόδιζε καὶ τὴν ἐμπορίαν μὲ τοὺς Ῥώσους καὶ τὴν ἀλίευσιν εἰς τὸν ποταμόν. Ὑπὸ δὲ τῶν Κωμάτων, διαδεξαμένων κατὰ τὸν 12 αἰῶνα τοὺς Πατζινακίτας, ἠναγκάσθησαν, ὡς λέγει ὁ Ῥουβρίκιος 12), ὄχι μόνον αἱ πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ φρούρια καὶ αἱ κῶμαι νὰ πληρώνωσι δασμὸν. Εἶνε ὅμως φανερόν, ὅτι ὅλαι αὗται αἱ εἰσβολαὶ δὲν εἶχον οὐσιωδεστέρας τινας συνεπείας μῆτε διὰ τὰ ἔθνη καὶ στοιχεῖα, μῆτε διὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ταυροελλήνων. Ἄλλὰ ἐπλησίαζον αἱ καταστρεπτικαὶ θύελλαι.

κατωτέρω, ἐν τῇ σημ. 14, ἀναφερθέντος βιβλίου τοῦ Λεκιενίου, Τόμ' I. σελ. 1330.

(12) Ἴδε τὰ εἰς τὴν σημ. 9 ἀνήκοντα.

Τὰ ἀναρίθμητα Μογγολικο-Ταταρικά τοῦ Τζίγγις-Χάνου στίφη ὑπερβαίνουν τὰ ὄρια τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἐγγονος αὐτοῦ, Βάτου, ἐπαπειλεῖ τὴν τότε ὑπὸ πολυαρχίας, ἐξησθενημένην Ῥωσσίαν. Αἱ διάφοροι ἡγεμονίαι, πᾶσαι ἡμοῦ κινδυνεύουσαι, συμμαχοῦσι μὲν πρὸς ἀλλήλας, νικῶνται δὲ κατὰ κράτος. Συνέβη τοῦτο τῷ ἔτει 1223, ἐν τῇ παρά τῷ ποταμῷ Κάλκα μάχῃ, ἐν χώρᾳ ὅπου, μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, θέλομεν εὔρει ἀπογόνους τῶν Ταυροελλήνων 13). Ἀμέσως τότε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ῥωσσίας ὑπετάχθη τῇ δεινῇ τοῦ Χρυσοῦ Ὀρδίου δεσποτείᾳ, καὶ ἐν τῷ ἅμα προσδιωρίσθησαν αἱ τύχαι καὶ τῆς Ταυρικῆς.

Οἱ Τατάροι εἰσῆλθον εἰς τὴν χερσόνησον οὐχὶ μὲν ἀθρόοι καὶ διὰ μίᾳς, ἀλλὰ σποράδην, κατὰ μικρὰς συμμορίας, δυναμένας ἐν τοσούτῳ νὰ τρέψωσιν εἰς φυγὴν καὶ ὄλεθρον τοὺς Κομάνους. Ἀπαντήσαντες δὲ τοὺς Ἕλληνας ἐδειξαν διαταγμὰν τινα καὶ ὄκνον· ἐξεπλάγησαν, φαίνεται, βλέποντες τὰ πολλὰ περιτειχίσματά των. Κατοικούντες πρότερον τὰ πεδινὰ τῆς Ἀσίας, δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὰ πλεονεκτήματα τῶν ὀρεινῶν καὶ παραλίω χωρῶν. Ταύτας λοιπὸν ἀφήσαντες ἐπὶ λύτρωις εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἠρέσθησαν μὲ τὴν στέππαν καὶ τὴν μεσουαίαν, κτίσαντες ἐκεῖ τὰς μητροπόλεις των, πρῶτον μὲν τὸ εἰς τὰ χρονικά τῶν ἀνατολικῶν περίφημον Κρίμιον, τοῦ ὁποίου ὄλη ἡ χερσόνησος ἐγένετο ὁμώνυμος, ἔπειτα δὲ, περὶ τὰ μέσα τῆς 15 ἑκατοντατηρίδος, τὴν Βαχταισαράϊαν.

Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἄλλο τι σύγχρονον συμβᾶν ἐφάνη μᾶλλον ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ταυροελλήνων. Ἄμα ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπέσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σταυροφόρων, ἤρχισαν καὶ ἐνοπλὰ ἐμπορικά γυυτικὰ τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γένοβας νὰ πλέωσι τὸν Πόντον. Ἡ ἐμπορία ἡ πάντοτε ἰδιοτελής, ἦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ βάρβαρος, φέρουσα προσέτι πολεμικὴν στολὴν.

Οἱ Βενετοὶ ἀπεύθυνον τὰ ἰστίαι των εἰς τὰ ἐκκτέρωθεν τοῦ στόματος τῆς Μαιώτιδος καὶ μάλιστα πρὸς τὴν κερποφόρον ἐφάν πλευρὰν τῆς Ταυρικῆς, τὴν περὶ τὸν Βόσπορον. Ἄν ἐσώζοντο τότε ἀκόμη ἢ ὄχι αἱ κῶμοι καὶ πόλεις, ὅσας ὁ Στράβων καὶ οἱ Περίπλοι ἀναφέρουσι μετὰ τῆς Θεοδοσίας καὶ τοῦ Παντικαπαίου, ἀγνοοῦμεν ὑπῆρχεν ὅμως τοῖλάχιστον ἢ ἐπίσημος βασιλεύουσα

(13) Παράδ. τὸ κείμενον τῆς σημ. 69.

τοῦ Μιθριδάτου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης γίνεται συχνάκις μνεία, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, περὶ τοῦ Βοσπόρου, μετέπειτα δὲ πολλὰ σπανίως. Ἦξεύρομεν ὅμως, ὅτι οἱ προηγούμενοι αὐτοκράτορες, ἐπειδὴ ἡ πόλις, ὡς κειμένη εἰς τὰ τῶν βαρβάρων μεθόρια, πολλάκις ἐπαθεν ἐφόδους, ἠσφάλιζον αὐτὴν (καθὼς ἄλλοτε οἱ Μιλήσιοι καὶ οἱ Βοσποριανοὶ βασιλεῖς) διὰ ἰσχυρῶν ἐπιτειχισμάτων. Ἀναφέρονται καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου τοῦ Βιβλιοθηκαρίου καὶ ἄλλων, ἴδιοι τινες Ἀρχηγοί. Ἦτο δὲ ὁ Βόσπορος ἔδρα ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἑλλήνων 14) καὶ εἶχε πολλοὺς ὠραίους ναοὺς, ἐξ ὧν ὁ τοῦ ἁγίου Προδρόμου εἶνε εἰσέτι ἐν χρήσει καὶ τιμῇ. Ἀποβάντων δὲ εἰς τὰ παράλια τῆς Ταυρικῆς τῶν Ἰταλῶν, ἐσυστήθη καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία καὶ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς τὸν Βόσπορον. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Βενετῶν εἴτε ἐν γένει κατὰ τὸν Εὐξείνιον, εἴτε ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ἀρχαιότερα αὐτῶν καταστήματα τῶν Ἑλλήνων, ἀμοιροῦμεν κατὰ τὸ παρὸν ἀκριβεστέρων πληροφοριῶν, ἐλπίζομεν ὅμως τοιαύτας μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐρευνῶν, αἵτινες νεωστὶ συνήχθησαν ὑπὸ περιηγητῶν τινῶν Ῥώσων ἀπὸ τῶν ἀρχείων τῆς Ἰταλίας. Τοῦτο δὲ εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ Βόσπορος, καταληφθεὶς ὑπὸ τῶν δυτικῶν, ἀπώλεσεν ὡς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν τὴν βαρῦτητά του, μέχρις οὗ βραδύτερον, ὡς θέλομεν ἴδει, ἀπροσδοκίτως ἀλαμβάνει αὐτὴν πάλιν, φέρων τότε τὸ Ῥωσικὸν ὄνομα Κέρτζ 15).

Αἱ τῶν Γεννουτῶν κατὰ τῆς Ταυρικῆς πράξεις εἶνε μᾶλλον γνωσταί. Οὗτοι, ἰσχυρογνώμονες ἅμα καὶ φιλοκερδεῖς, δὲν ἐφείσθησαν οὐδὲ πανουργιῶν, οὐδ' ἐχθροπραξιῶν, ἕως ὅτου ἐσφετέρισθησαν τὸ μονοπώλιον τῆς Ποντικῆς ἐμπορίας. Κατ' ἀρχὰς συχνὰ ἠναγκασμένοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βενετῶν νὰ ὑποχωρῶσιν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των. Περὶ τὰ τέλη τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος τοὺς βλέπομεν κατέχοντας τὴν πρότερον μὲν περίφημον, ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τοῦ Ἀωνύμου περίπλου ἐκβαρβαρωθεῖσαν καὶ ἔπειτα ὅλως ἀμνημόνητον Θεοδοσίαν, ἥτις ἔκτοτε μετονομάζεται Καφφᾶς 16) καὶ ἔγεινε τὸ πρω-

(14) Τοὺς τῆς Βοσπορικῆς ἐκκλησίης προέδρους ἀναφέρει ὁ Λεκιένιος ἐν τῷ γνωστῷ πονήματι τοῦ *Oriens Christianus* T. I. σελ. 1327—1328.

(15) Παράβ. τὰ τῆς σημ. 71.

(16) Ἴσως κατὰ τὸν τόπον Καφᾶ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Πορφυρογέννητος (ἐν τῇ πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν συγγραφῇ κεφ. 53) γενικῶς μόνον σημειοῖ, ὅτι

πόθρονον τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐμπορεῖον, ὅθεν καὶ ἐκαλεῖτο ἡ Μικρὰ Κωνσταντινούπολις. Προςτούτοις» ὄνειρωπολοῦντες, » ὡς ἐκφράζεται ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς,» τὴν τῆς ὅλης θαλάσσης ἡγεμονίαν καὶ διασφετεριζόμενοι πρῶτον τὸν Εὐξείνου Πόντον, διὰ τὰ ἐκεῖθεν κέρδη, οὐ μόνον Βυζαντίοις ἐπέταττον, ἡγεμονικῶς ἤδη καὶ πολλῶ τῷ θράσει ῥέοντες, ἀπέχεσθαι τῆς Μαιώτιδος καὶ Ταυαΐδος, ἔτι τε Χερσῶνος καὶ ὅσα τῶν Σκυθῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον παραλίαις ἐστὶ χωρία περιπλέοντας ἐμπορεύεσθαι, πλὴν ἢ ὅπῃ ἂν ἐξ αὐτῶν τὸ ἐνδόσιμον εἴη· ἀλλὰ καὶ Βενετικούς αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἀπῆλκονον ἐμπορίας, μελέτην ἔχοντες ὅσον οὐδέπω καὶ τριήρῃσι συχναῖς τὸν αὐχένα τοῦ Πόντου συγκλείσαντες.» Τοσοῦτον ἦσαν οὗτοι κραταῖοι ἤδη εἰς τὰ μέσα τῆς 14 ἑκατονταετηρίδος. Ἡ φυσικὴ συνέπεια τούτου, ὡς πρὸς τὴν Ταυρικὴν ἦτο ὅτι ἡ μεγάλη πόλις τῶν Ἑλλήνων, ἡ Χερσόνησος, τῆς ὁποίας ἀνωτέρω πολλακίς ἐμνημονεύσαμεν, καθ' ἑκάστην παρακμάζουσα, ἐπὶ τέλους ἔγινε πάντη ἀσήμαντος, ἂν καὶ διετῆρει τὴν ἐπισκοπὴν τῆς 17) καὶ ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 16 αἰῶνος 18).

Οἱ δὲ Γεννοῦται πλησιάζουσιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλίας εἰς τοὺς Τατάρους, οἵτινες ἐν τούτοις εἶχον τόσον πληθυνθῆ εἰς τὴν Ταυρικὴν, ὥστε ἐνομίζοντο κύριοι αὐτῆς, καὶ συνομολογοῦσι· κατὰ τὸ ἔτος 1380 συνθήκην, καθ' ἣν παρεδόθη αὐτοῖς ἐπὶ λόγῳ ἐπετείου μισθοῦ, ἅπανα ἡ ἀπὸ τῆς Σουγδαίας, πρὸς ἀνατολάς, μέχρι τοῦ Σεμβάλου, πρὸς ἐσπέραν, παραλία—καλουμένη τότε Γοθθία (ἴσως ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐπισκοπῆς)—ὁμοῦ » μετὰ τῆς γῆς καὶ τῶν ὑδάτων καὶ παντὸς λαοῦ τῆς » 19). Συμφερώτατον μὰ τὴν

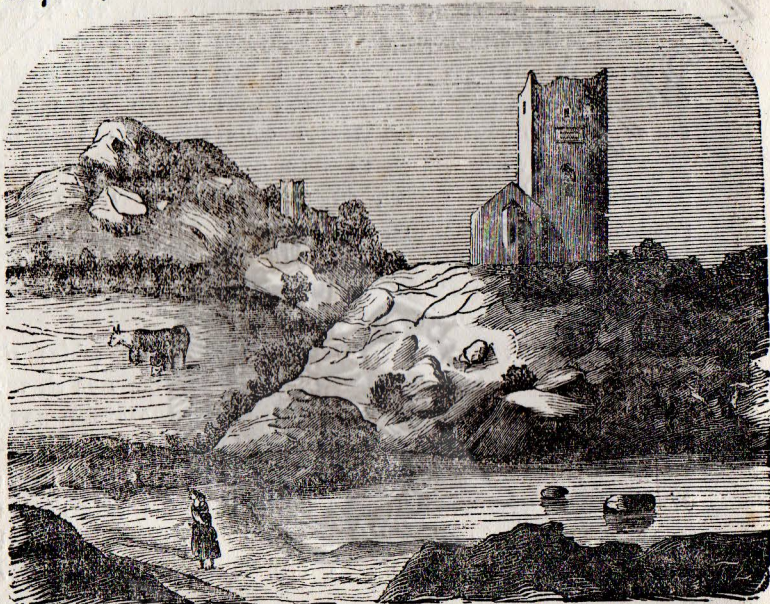
ἔκειτο μεταξὺ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Χερσῶνος. Ὁ Νικηφ. Γρηγ. (Ἰστ. Βυζαντ. βιβλ. XIII, κεφ. 42) λέγει, ὅτι Καφᾶς ἦτο ὄνομα ἐγγχώριον. »

(17) Περὶ τῶν ἐνταῦθα ἐκκλησιῶν καὶ ἐπισκόπων Δεκιένιος, Τομ. I. σελ. 1329-1332.

18) Ἴδε τὴν σελ. 8 τῆς ἐν τῇ σημειώσει 22 ἀναφερθείσης περιηγήσεως τοῦ Βρονιεβσκίου.

19) Τὴν συνθήκην ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Σισμόνδιος καὶ ἄλλοι τῶν περὶ τῶν Ἰταλικῶν πολιτειῶν γραψάντων ὀρίζονται δὲ ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ἑξῆς: *queli dixoto casay li quai eran sotemixi e rendenti a Sodaja quando lo comun (δηλαδὴ ἡ Γένοβα) pryse Sodaja—sean in la voluntay e bayria de lo comun e de lo Consore, e sean franchi da lo imperio (τῶν Τατάρων). Se-meieyoenti la G o t i a, con li soy casay e cum lo so povo,*

ἀλήθειαν ὑπῆρξε τοῖς Τατάροις τὸ ἀντιδιδόναι ἀθέβαια κτήματα ἀντὶ βεβαίας ἀμοιβῆς! Ἄλλὰ καὶ ὁ λαὸς τῆς παραλίας εἶχε νὰ ὑψώσῃ φωνὴν ὡς πρὸς τὴν συνθήκην ταύτην. Οἱ δὲ Γεννοῦται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκριθῶσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ νὰ πραγματοποιήσωσι τὸ δῶρημα τῶν Τατάρων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς Σουγδαίας.

Ἡ Σουγδαία, ἣτις σήμερον καλεῖται Σούδακ καὶ, πλὴν τιῶν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ἐρειπίων, δὲν ἔχει ἄλλο τι ἐξαιρετικὸν παρὰ τὸν οἶνόν της, πρότερον ἦτο πόλις ἀξιόλογος. Καίτοι δὲ ἐν κοιλάδι εὐκάρπῳ, βλεπούσῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἦτο κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλοῦμεν, ἡ γενικὴ ἀποθήκη πάντων τῶν διαγωγίμων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ τὸ ἀνάπαινον 20), ἀμιλλωμένη περὶ τὴν ἐμπορίαν πρὸς τὴν Χερσῶνα,

li quay sum cristiani, da lo Cembago fim in Sodala, seam de lo grande comun, e sean franchi li sovrascriti casay, lo povo cum li soy terren cum lesueaygae.

20. Ρουβρικόσις, αὐτόθι: Καρμαξ. III, 470.

μέχρις οὐ ἀμύρτεροι ὑπεχώρησαν τῷ Καφφᾶ 21). Ἀνῆκον τῇ πόλει ταύτῃ κῆποι, ἔχοντες δύο λευγῶν διάστημα καὶ κῶμαι οὐκ ἐλάττους τῶν δεκαοκτώ 22). Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι ἡ Σουγδαία εἶχε καθέδραν πρῶτον μὲν ἐπισκόπων, ἐπειτα δὲ μητροπολιτῶν Ἑλλήνων 23). Αἱ ἐκκλησίαι τῆς, ὡς λέγεται, ἦσαν πλείους ἢ ἑκατὸν 24), ὁ δὲ λαὸς, κατὰ τὸν σύγχρονον Ἀραβικὸν γεωγράφον Ἀβουλφέδα, μίγμά τι παντὸς ἔθνους διαφόρου θρησκείας. Οἱ δ' Ἕλληνες εἶχον τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως.

Καὶ δὴ καὶ ἦρχεν ἐδῶ ἀνεξάρτητός τις Ἡγεμὼν Ἕλλην, ὀνομαζόμενος εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Ῥώσων *Στέφανος ὁ τοῦ Βασιλείου*. Περί αὐτοῦ ὅμως δὲν ἤξεύρομεν ἄλλο εἰμὴ ὅτι, εἰςβαλόντων τῶν Γεννουϊτῶν, οἱ ὑπήκοοί του, ἐξασθενίσαντες ὑπὸ διχονοίας, ἀπώλεσαν τὴν πόλιν, ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν Ῥωσικὸν Μεγάλον Κναῖσον Δημήτριον 25), τὸν ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος νικητὴν.

Ἡ αὕτη συμφορὰ κατέλαθε δι' ὁμοίαν αἰτίαν, τὸ *Σέμβαλον*. Ἐπειδὴ αὕτη ἡ πόλις εἰς τὸ μέλλον ἀναλαμβάνει ἰδιαιτέραν ἐπισημότητα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ῥωσίας, 26) νο-

21) Παράβ. τὴν περὶ Χερσῶνος μονογραφίαν τοῦ Κανίλου εἰς τὰ *Mémoires de la Société d' Archéologie et de Numismatique de S. Pétersbourg*. Vol. III.

22) Βρονιέβσκιος ἢ Λατινιστὶ Βρονιόβιους, *Descriptio Tartariae*. Lugd. Bat. 1630 p. 283. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω τὰ ἐν τῇ σημ. 49.

23) Ἴδε τὸν Λεκιένιον I, 1229-1232. Ἀκριβέστερον γράφει περὶ τῆς ἐν Σουγδαίᾳ ἐκκλησίας ὁ Κεππένιος ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συλλογῇ.

24) Ὁ Βρονιέβσκιος γράφει ὑπερβολικῶς, φαίνεται, aliquot centena.

25) Κατὰ τὴν πηγὴν τοῦ Κεππενίου, ἥτις εἶναι ἡ Ῥωσιστὶ ὄστω λεγομένη *Μπαρχάτναϊα Κνίγα*, ὅπερ σημαίνει τὸ μεταξόπητλον βιβλίον, ὁ Στέφανος εἶχε τὴν καθέδραν του εἴτε ἐν Σουγδαίᾳ, εἴτε ἐν Μαγκώπιῳ, εἴτε ἐν Καφφᾶ. Τὴν πρώτην ἀπόφασιν νομίζω πιθανωτέραν, ὅτι ἄλλοθεν ἤξεύρομεν, ὅτι ὁ Καφφᾶς οὐδέποτε εἶχεν Ἡγεμόνας Ἕλληνας· τὸ δὲ Μαγκώπιον, ἂν καὶ, ὡς θέλομεν ἴδει, ἔλαβε τοιοῦτους, ὅμως δὲν κατελήφθη, οὔτε ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ οὔτε ὕστερον ὑπὸ τῶν Γεννουϊτῶν. Ὁ Βρονιέβσκιος λέγει μόνον. *Superbi, discordes et desides Graeci, a Genuensibus fracti et debilitati, civitatem hancce amiserunt*.

26) Ἴδε τὴν σημ. 72.

μίζω ἀρμόδιον νὰ προσκθέσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς θέσεώς της. Ὁ Ἑξέσινος Πόντος ἐμβάλλει πρᾶς τῆ νοτιοδυτικῆ τοῦ Κριμίου ἄκρη (τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Τραχεῖαν Χερσόνησον, μέρος οὖσαν τῆς ὄλης, καὶ πολλὰ εὐλόγως παρομοιάζει μὲ τὴν Ἀττικὴν) μεταξὺ ὑψηλῶν ὄρεων, σχηματίζων κερατοειδῆ μακρὸν κόλπον. Οὗτος εἶνε ὁ Συμβόλων λιμὴν τοῦ Στράβωνος, «καθ' ὃν μάλιστα οἱ Ταῦροι, Σκυθικὸν ἔθνος, τὰ ληστήρια συνίστανται, τοῖς καταφεύγουσιν ἐπ' αὐτὸν ἐπιχειροῦντες», μετονομασθεῖς ἤδη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Θεοφάνους, Αναστασίου καὶ Κεδρηνοῦ, Σύμβολον. Ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, πρὸς δεξιὰν τοῦ εἰσπλέοντος, ὄρονται μέχρις ἡμῶν ἐρείπια τειχῶν, πύργων, δεξαμενῶν κ.λ. Ἐνταῦθα ἵστατο τὸ Παλάκιον τῶν ἀρχαίων, μνήμην ἑαυτοῦ ἐγκαταλιπὸν τὸ ὄνομα *Μπαλακλάβαρ*, ὡς καλεῖται τὸ πολίχνιον, τὸ ὁποῖον ἐν εἴδει ἀμφιθέατρου ὑφύεται ἀπὸ τοῦ λιμένος πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους.

Ταύτης τῆς καλῆς καὶ αὐτοφυῶς ἀφθαλοῦς θέσεως, ἐχούσης ἐκτὸς τούτου τὰ πέριξ πολλά καρποφόρα, οἱ Ἕλληνες τοῦ Μεσαιῶνος πιθανῶς δὲν ἠμέλησαν, ἀν καὶ, ἀφ' ἐτέρου, ἀμφιβάλλωμεν ἀν κατεσκεύασαν ὅλα τὰ ἐνταῦθα ὀχυρώματα. Ἡ πόλις τοῦ Σεμβάλου ὑπέκειτο ἴσως, κοσμικῶς μὲν εἰς τὰ Κάστρα τῶν Κλημάτων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Γοθθίας, ὡς καθέδρα αὐτῆς 27). Ἀπὸ δὲ τῆς μόνης πηγῆς, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, περὶ τῆς τῶν Γεννοῦτων κατακτήσεως τοῦ φρουρίου, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πολλὰ περιέργου διηγήσεως τοῦ Βρονιεβσκήιου, τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1578 πρὸς τοὺς Τατάρους πρέσβειος τῶν Πολωνῶν, δὲν ἐξάγεται ἀρκούντως, ἀν τὸ Σεμβάλον εἶχε τότε ἴδιον ἠγεμόνα ἢ κοινὸν μὲ ἄλλο τι φρούριον. Λέγεται μόνον γενικῶς, ὅτι ἡ φοβερὰ ἐπιμυχία τῆς κενοδοξίας, τῆς ἐριδος καὶ τῆς ἀκνηρίας ἐκώλυσε τοὺς ἐν ἐκείνῳ τῷ χρό-

27) Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γοθθίας ἀναφέρονται ὑπὸ Λεκιένιου I 4240-4246· γνωρίζει δὲ μόνον 14, ὁ δὲ Κεππένιος 17. Ὁ τόπος τῆς καθέδρας τῆς Γοθθίας δὲν ἀναφέρεται· ἀλλὰ ἐπειδὴ εὐρίσκομεν ἐπισκόπους τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ Σεμβάλῳ (Λεκιένιος Τομ. III, 4109), εἰκότως ἡ αὐτὴ πόλις ἦτο διαμονὴ καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἱερατικῶν προέδρων, καθὼς αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ ἐπίσκοποι, ἡ Χερσῶν, ἡ Σουγατα, ὁ Βόσπορος ὑστερον εἶχον συγχρόνως καθέδρας Ἰταλῶν ἐπισκόπων.

νῶ ἀρχηγούς τῶν Ταυροελλήνων νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν, κυριευθεῖσαν διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Γεννουΐτιων 28).

Χρόνῳ δ' ὕστερον οἱ ἐν τῷ Σεμβάλῳ μείναντες Ἕλληνες, ἐξάκρηνς ἐπαναστατήσαντες, ἐκβάλλουσι τοὺς πολεμίους καὶ τὸ φρούριον παραδίδουσιν Ἀλεξίῳ τινί, δεσπότη τῆς πλησιοχώρου πόλεως Θεοδώρου 29). Τοῦτο συνέβη ἐν τῷ φθινοπώρῳ τοῦ ἔτους 1433, καὶ ἱστορεῖται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Ἰταλοῦ, τοῦ Ἰω. Στέλλα 30). Ἡ νίκη, θέβαια, δὲν διήρκεσε πολὺν καιρὸν, διότι οἱ Γεννουΐται ἤδη τῷ ἐπιόντι θέρει ἐπανελθόντες μὲ μεγάλον στόλον, ἀφῆρσαν τὸ Σέμβαλον 31). ἀλλὰ ὁ πόλεμος οὗτος μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπέφερον μὲ ἀδιαφορίαν ἢ ἐκούσιως τὴν αὐθάδειαν τῶν ξένων, ἀν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπέικωσι κατὰ τὰς περιστάσεις.

28) Βρονιέβσκιος, σελ. 274: *Jamboldum seu Jamboli Graeci, Balacheium, quasi piscium arcem et civitatem, eam (nam in in eo loco mare piscibus ferax est) Turcae dixere. Ea in altissimo magno et saxoso monte ab Italis Genuensibus munita et habitata fuit, superbis enim et pessime tunc inter se convenientibus ac ignavis Graecorum, qui tunc eam partem Tauricae tenebant, Ducibus, ignominiose sine aliquo eorum praesidio ab iis erepta fuit.* Παράβ. αὐτόθι σελ. 283. Ἡ τοῦ Βρονιέβσκιου, καὶ ἄλλως καὶ διὰ τὴν Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν Ταυροελλήνων σπουδαία περιήγησις, ἐκδοθεῖσα πρῶτον τῷ ἔτει 1595, εἰρήσκεται καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ζβαντνέρου, (Schwandtner, *Scriptt. rerum Hungaricarum. Vindob. 1766 T. I. p. 800 sqq.*)

29) Παράβ. κατωτέρω τὰ εἰς τὴν σημ. 40 διαλαμβανόμενα.

30) Γράφει ὁ Στέλλας: *Anno 1433 castrum Cimbaldi, quod erat de potentatu Communis Januae, operà quorundam Graecorum Burgensium Castri illius conjuratione facta, datum est in potestatem ejusdam Nobilis de Graecorum progenie, qui vulgo Dominus de Lotodoro (lo Tedoro?) dictus est, et proprio nomine Alexius vocatus est (Muratori Scriptt. Ital. T. XVII p. 1311). Τὸ αὐτὸ διηγούονται καὶ ὁ Βέσκω δι Νέβιο (Annali di Genoa. 1537.) καὶ ὁ Φολιέτας (ἴδε τὴν ἐπομ. σημ.)*

31) *Ubertis Folietae (+ 1581) Genuensium Historiarum Lib. X. p. 567 (ἐν Grævii Thesaurus An.*

Οἱ Γεννοῦνται λοιπὸν, κατακτήσαντες καὶ τὸ Σέμβλον, πραγματικῶς ἔγιναν κύριοι τῆς ὑπὸ τῶν Τατάρων παραδοθείσης· εἰς αὐτοὺς παραλίαις. Οἱ ἰππῶται οὗτοι τοῦ λογιστικοῦ ἀβακίου ἦσαν ὁμοῦ καὶ ἰππῶται τοῦ ξίφους. Ἐφρόντιζον παντοιοτρόπως περὶ ἐρμάτων, τὰ μὲν κτίσαντες ἐκ θμελιῶν, τὰ δὲ ἐπιδιορθώσαντες. Καὶ σήμερον τὰ διεφθαρμένα σύμβολα τῆς Γένουβας καὶ Ἰταλικαὶ ἐπιγραφαὶ σώζονται ἔτι, καὶ εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκεῖνα.

Ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἤθελον νὰ μείνωσιν εἰς τὰς προτέρας κώμας τῶν, ὡς ὑποχείριοι τοῦ ἐν Καφφῆ Γεννοῦντικοῦ προξένου, κατέφυγον εἰς τὰ χωρία, τὰ ἑποῖα εἶχον ἀκόμη πρὸς βορρᾶν τῶν ὀρέων, ἡσφαλισμένα ὑπὸ τῶν ἐν Θεοδώρῳ καὶ ἐν Μυγκωπῶν φρουρίων αὐτῶν.

Ἡ Θεόδωρος εἶνε ὁ αὐτὸς τόπος, ὅστις ἐπὶ μὲν τοῦ Στράβωνος ἐκαλεῖτο *Λτεροὺς λιμὴν*, ἐπὶ δὲ τοῦ Προκοπίου καὶ τῶν Βυζαντινῶν, τῶν ἱστορησάντων τὴν ἐκείσε φυγὴν τοῦ Ῥινοτιμήτου Ἰουστινιανοῦ, *Δόρυ, Δόροι, Δοράς* 32), ὕστερον δὲ φέρει τὸ

tiqq. et Hist. Ital. T. 1) Fo anno (1433) Graeci incolae Cembali, Tau-ricae Chersonesi urbis, conjuratione in Genuenses urbis dominos facta, armis improvise arreptis, Genuensibus ejectis, urbem Alexio cuidam Graeco Theodori Domino, quod oppidum parvo intervallo abest a Cembali, tradiderunt; qua re cognita Genuenses classem in illos decernunt, cui Carolum Lomellium praeficiunt.

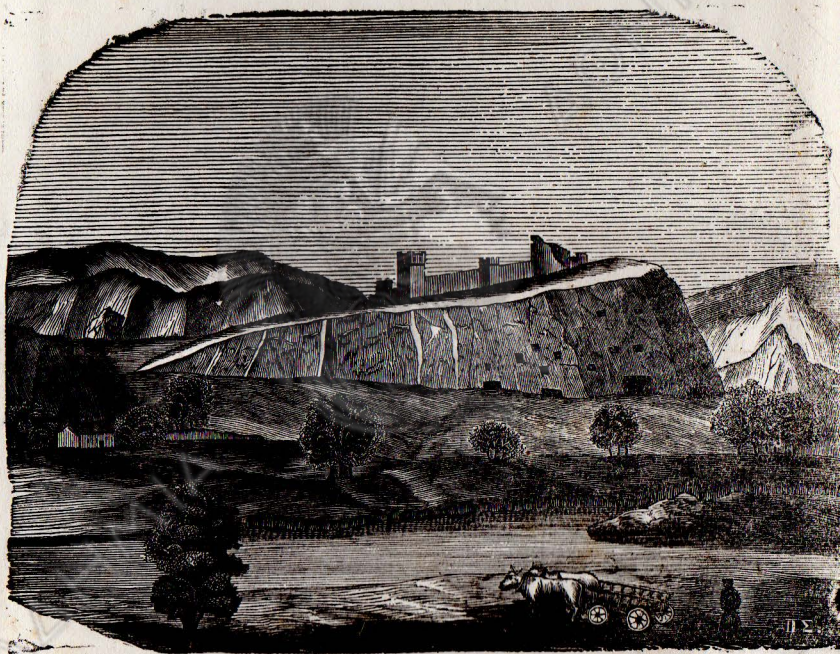
Insequenti anno classis in recuperationem Cembali comparata, quae fuit decem corbitarum, parisque triremium numeri, in qua fuerunt 6 bellatorum millia, mense Martio Genua profecta, Euxinumque ingressa, Cembalum appulsa est; Carolusque copiis in terram expositis, ac moenibus admotis, urbem expugnat; qua recuperata etc.

32) Ἴσως τὸ ὄνομα Δόρυ δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ Γοθικὴ καὶ διεφθαρμένη τῆς Ταυρίδος προφορά, διότι τὸ ο ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τούτου, ὡς καὶ ἐν τῇ τῶν παλαιῶν Σουηδῶν, ἰσοδυναμεῖ τῷ αὐ (ne) ὅθεν ἔλεγον καὶ Gauthiod, ὅπερ οἱ τειρινοὶ Σουηδοὶ ὀνομάζουσι Gothia, κτλ. Ὁ γνωστὸς Γάλλος περιηγητὴς Δυβοῦς (DuBois de Montpéreux) νομίζει ὅτι ἡ εἰρημένη γῶρα ἐκαλεῖτο οὕτω ἀπὸ τὰ ἐνταῦθα βλαστάνοντα Δόρατα (ξύλα) ἀλλὰ πᾶσα ἡ Ταυρικὴ παραλία ἔχει δένδρα καὶ δάση, οὐχὶ δὲ μόνον ἢ διαφερόντως τὸ Δόρυ (Ἰγκερμένιον).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Ἰχθυόμενον

μέχρι τοῦδε Τουρκικὸν ὄνομα Ἰγκερμένιον, ὅπερ σημαίνει Ἀν-
τροφοῦριον 33). Κεῖται εἰς μυχὸν μακροῦ τινος καὶ ἀσφαλε-
στάτου κόλπου, ἐν διαστήματι 12 χιλιομέτρων πρὸς βορρᾶν ἀπὸ
τοῦ Σεμβάλου, 10 δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς Χερσῶνος (εἶτε
ἀπὸ τῆς Σεβαστουπόλεως ἐπτὰ) 34). Ὁ ἡ ὁδὸς μεταξὺ τοῦ Κτε-
νοῦντος καὶ τοῦ Σεμβάλου, τουτέστιν ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἰσθμοῦ,
τοῦ κλείοντος τὴν ῥηθείσαν ἄκραν τῆς Τραχειᾶς Χερσονήσου,
ἦτον ἔκπλαϊ ἀχωρημένῃ καθαριθεῖ γὰρ ὁ Στράβων εἰς αὐτὴν
τὰ ὀρυκτῆρια Χαῦον, Νεάπολιν καὶ Εὐπατόριον, τῶν ὁποίων τὰ
λείψανα ἄλλοις τις πολλὰ μεταγενέστερος αὐτόπτης περιγράφει
35). Τὰ περίξ τοῦ φουρίου εἶνε ἐκ τῶν ὠραιοτάτων τοῦ Κρι-
μίου καὶ ἀποτελοῖσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν δίοδον τῶν Ταυρικῶν
ὁρέων εἰς τὰς πεδιάδας· λέγει δὲ περὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης ὁ
Προκόπιος· αὐτὴ δὲ ἡ χώρα τὸ δόρυ τῆς μὲν γῆς ἐν ὑψηλῷ
κεῖται, οὐ μὲντοι οὐδὲ τραχεῖα οὐδὲ σκληρὰ ἐστίν, ἀλλ' ἀγαθὴ
τε καὶ εὐρορος κερπῶν τε ἀρίστων. • Καὶ οἰκίζονται τῶντοι
αὐτόθι κοιλάς εὐφορος καὶ τερπνοτάτη, ἣν διαβρέει μέχρι τοῦ
κόλπου εὐύδρος ποταμὸς, ἑκατέρωθεν δὲ τούτων δύο σχεδὸν ἰσο-

33) Ὁ Κεππένιος ἀμυβάζει ἂν τὸ σημερινὸν Ἰγκερμένιον
ἦνε ἡ Θεόδωρος τοῦ μεταϊῶνος, οὐχὶ εὐλόγως, νομίζομεν, ἐπειδὴ ἐκτὸς
τοῦ ὅτι ἡ ὑπὸ διαφόρων εἰς διαφόρους χρόνους γενομένη τῶν δύο πόλεων
τοπογραφία εἶναι ἀπλῆ σχεδὸν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπανάληψις, ἤξεύ-
ρομεν, ὅτι τὸ Ἰγκερμένιον εἶχεν ἰδίους Ἠγεμόνας Ἑλληνας (Βρονιέ-
σκιος, σελ. 283. *Duces Graeci, qui Mangopiam et In-
germenium incolebant* κτλ. Ἰδε καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς λέγει ἐν τῇ σημ.
38 τῆς παρούσης πραγματείας), τὸ ὁποῖον συγχρόνως ἀναφέρεται περὶ
Θεοδώρου (Ἰδε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ σημ. 38).

3) Λέγει ὁ Στράβων (Βιβλ. VII, κεφ. 4)· «Τὸ δ' ἴσον δὲ Κτενοῦς
διέχει τῆς τε τῶν Χερσονησιῶν πόλεως, καὶ τοῦ Σεμβόλων λιμένος»

35) Βρονιέσκιος, σελ. 269: *Per universum illum
isthmum quondam usque ad urbis (δηλαδὴ τῆς Θεοδώρου)
moenia, aedificia sumptuosa exstitisse, puteos excavatos
infinitos (qui adhuc fere plurimi sunt integri), ad extre-
mum vero duas vias regias grandes lapidibus stratas, cer-
to apparet. In eo isthmo pomaria, horti, vineae plurimae
et optimae, a Graecis quondam cultae, quas Christiani
Graeci vel Itali et Judaei paucique Turcae nunc possi-
dent, in loco eodem visuntur.*

πλατεῖς πετρόλοφοι. Ἐπάνω εἰς τὰ ὄροπέδια ταῦτα εὕρισκονται καὶ εἰς ἡμᾶς ἐτι ἀποχρώντως σῶα περιτειχίσματα, ἔχοντα πύργους καὶ κμαρωτάς πύλας πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ διὰ κλιμάκων συγκοινωνοῦντα μὲ τὰς εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδόμυχα τοῦ βράχου, ἐν εἰδῇ λαβυρίνθου, λελατομημένας ἐκκλησίας καὶ καμάραις (36).

Ὁ τόπος περὶ οὗ πρόκειται εἶχεν, ὡς δυσχυρίζονται τινες, ἰδίους ἐπισκόπους· τὴν δὲ διδομένην περὶ τούτου ὑπ' αὐτῶν ἀπόδειξιν (37) δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ μᾶλλον ἀναίρεσιν τῆς γνώμης των, δηλοῦσαν ἐξ ἐναντίας, ὅτι τὸ Δόρυ ἐκίβερνήθη ἱερατικῶς ὑπὸ τῆς Χερσῶνος. Μόλον τοῦτο ἦτον τὸ Δόρυ πολλὰ ἐπίσημον, ἐν μὲν τῇ παρελθούσῃ περιόδῳ ὡς ἀπουκία τῶν προειρημένων Γόθων, οἵτινες μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐσυσσώματώθησαν, ἐν δὲ τῷ μετέπειτα χρόνῳ, ὡς διαμονὴ αὐτονόμων τοπάρχων ἢ Ἡγεμόνων. Εἰς αὐτῶν ἔλαβε καὶ τινα φήμην, οὐχὶ μόνον διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα (38), ἀλλὰ καὶ διότι συνηγωνίσθη κατὰ τῶν Γεννοῦτῶν.

(36) Τοιαῦτα οἰκοδομήματα εὕρισκονται πανταχοῦ εἰς τὰ Τευρικὰ ὄρη, πρὸ πά. των δὲ τὰ ἐν Ἰγκερμενίῳ, ἐν Μαγκωπίῳ καὶ Τζερκεσκερμενίῳ εἶνε ἀξιόλογα.

(37) Δηλαδή τὴν ἐξῆς ἐν τῷ ἔτει 692 συνοδικῆν ὑπογραφὴν· «Γεώργιος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Χερσῶνος (καὶ) τῆς Δώραντος,» παρὰ Δεξιενίῳ, Τόμ. I. σελ. 4329.

(38) Περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐξῆς ἐπιγραφῇ. ΕΚΤΗΣΤΗ Ο ΠΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΣΥΝ ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΣΤΡΟ Ο ΝΥΝ ΟΡΑΤΑΙ ΥΠΟ ΗΜΕΡΩΝ ΚΥΡΟΥ ΑΔΕΣΙΟΥ ΑΥΘΕΝΤΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΓΩΡ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΘΕΟΣΕΠΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΝΙ ΟΚΤΩΒΡ ΙΝΔΗΚΤΙΟΝΟΣ ΕΚΗΣ ΕΤΟΥΣ 'ΣΡΛ' (τ. ε. 6936=1427 ἀπὸ Χρ.). Ἀναμφιβόλως ὁ Βρογιέβακιος ἔννοεῖ καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐκκλησίαν, γράφων ἐν σελ. 268: *Ingermenum arcem lapideam, templum et specus, sub arce et et adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, ac inde a specubus a Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus refertum, celeberrimum et natura loci maxime admirandum, copiosissimi: mumque exstitit. Arcem satis magnificam a Principibus Graecis παράβ. ἐν τῇ σημ. 33) exstructam fuisse apparet, nam*

Οὗτος ὠνομάζετο Ἀλέξιος, καί, ὡς φανεροῦται ἐξ ἑνὸς τῶν συμβόλων, τὰ ὅποια περιέχει ἐπιγραφή τις (39) τοῦ ἔτους 1427, εἰς αὐτὸν ἀναφερομένη, ἐκ τοῦ δικεφάλου λέγω ἀετοῦ, κατήγετο ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατόρων. Τὸ δὲ ἄλλο σύμβολον, ὁ σκυρὸς, συνάδει μὲ τὸν ἐξῆς τίτλον του «Αὐθέντης τῆς πόλεως Θεοδώρου καὶ τῆς παραθαλασσίας», ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν κύριον τῆς ἐν τῇ Ταυρικῇ ὑπὸ τῶν Γεννουΐτων κατακτηθείσης χώρας. Διὸ νομίζω ὡς βέβαιον, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἶχεν ὑποκινήσει τοὺς ἐν τῷ Σεμβάλῳ συμπατριώτας του εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐπανάστασιν (40). Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου στερουόμεθα περαιτέρω διασαφήσεων, τὰς ὅποιας τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπιποθοῦμεν, ὅσῳ εἶνε σαφές, ὅτι οἱ Ἴταλοὶ δὲν κατέσχον πώποτε μῆτε τὴν Θεόδωρον, μῆτε ἄλλα τινὰ τῶν Ταυροελλήνων πολίχνια.

Ἐν τοῖσις ἡ ὑπεροχὴ τῆς Γένοβας, δι' αἰτιῶν γνωστῶν ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἔκλινεν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ ἐξόντωσίν της καθὼς ἡ πρώτη ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Δυτικῶν ἦτον ἡ ἀρχὴ, οὕτως ἡ δευτέρα, ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς τῶν Τούρκων φυλῆς, ἐγίνε τὸ τέλος τῆς Ποντικῆς τῶν Ἴταλῶν ἐπεμβάσεως· ἡ δὲ θαλασσοκρατία τῶν Γεννουΐτων ὡς ἀνέτειλε πρότερον ἀποκλεισθέντος τοῦ Βοσπόρου, τοιοῦτοτρόπως κατέδυ, ἀφοῦ ὁ Μωάμεθ ἀπηγόρευσε τὸν ἐλεύθερον πλοῦν διὰ τῶν Δαρδανελλίων. Ἐκτοτε βλέπομεν, πῶς αἱ ἀποικίαι τῆς Πονταρχούσης ποτὲ πόλεως, μεμονωμέναι εἰς τὴν πόρῳ κειμένην ἐκείνην ἀκτὴν τῆς Ταυρίδος, ἤρχισαν νὰ ἐνασχολῶνται, ἀντὶ τῆς ἐμπορίας, εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ἐντίμους κερδοσκοπίας. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω μόνον τῆς ἐπιδρομῆς, τὴν ὁποίαν ὠδήγησαν ἐν τῷ ἔτει 1463 ἕως εἰς τὸ Βρατζλάβιον τῶν Πολωνῶν, σύροντες κατόπιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥώσσοις τυχοδιώκτας (41).

Ἐπὶ τέλους οἱ Τατάροι, οἵτινες ἠῤῥησαν ἤδη εἰς φοδερὸν

portae et aedificia adhuc nonnulla integra, Græcis characteribus exornata, et cum insignibus (συμβολοῖς) eorum insculpta conspiciuntur.

(39) Ἀναφερθεῖσα ἐν τῇ σημ. 38.

(40) Παράδ. τὰς σημ. 30, 31.

(41) Ἴδε Przewdzieckiego Podole, Wolyn, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. Wilno 1841 P. 67.

πλήθος ἐν τῇ Ταυρικῇ, διὰ ὁμοιοτήτων ἀπὸ τὰ περίεξ τοῦ Βόλγα μεταίχστων, δὲν ἠδύνκντο νὰ μὴ αἰσθανθῶσι τὴν ἰδίαν ἰσχύν των, οὔτε νὰ παρξλέψωσι τὴν ἀτονίαν τῶν Ταυρικῶν Χριστιανῶν. Ἀνέκδοτόν τι χειρόγραφον Τουρκικὸν τῆς ἱστορίας τῶν Χάνων (42) ἀναφέρει. ὅτι ὁ Μεγγλι-Γιρεϊ (ἔδραξ 880) ἠγανάκτησε μεγάλως σκεπτόμενος, ὅτι οἱ Ἄπιστοι, κατέχοντες τὰ φρούρια, αὐθαρέτως ἐπολέμου μετ' ἀλλήλων καὶ ἀπρὸθῆσμως ἐπλήρωναν τοὺς ἐπιβεβλημένους δασμούς. Ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶχε κανόνια, ἵνα τοὺς καταδαιμάσῃ ἐπεμφε λοιπὸν πρέσβυν πρὸς τὸν Σουλτάνον Μωάμεθ Β'. ἐπικαλούμενος ἐπικουρίαν. Οὗτος δὲ πολλὰ εὐχαριστηθεὶς ὤπισσε ἰσχυρότατον στόλον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε ἐναντίον τοῦ Καρρᾶ. Ἡ μὲν πόλις αὕτη κατακτάται, ὡς καὶ τὸ Σέυβαλον, ἡ Σουγδάτα, τὸ Ἰγκερμενιον κτλ. Ἔμεινε δὲ μόνον τὸ Μαγκώπιον. Εἰς ἐκεῖνο τὸ φρούριον κατέρυγον οἱ Γεννοῦται, διὰ νὰ ἀγωνισθῶσι μαζῇ μετὸς Ἑλλήνων τὸν κρίσιμον ἀγῶνα.

Τὸ Μαγκώπιον κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῶν Ταυρικῶν ὄρεων, ἀνατολικῶς μὲν τοῦ Ἰγκερμενίου, ἀνατολικοβορείως δὲ τοῦ Σεμβάλου, ἐν διαστήματι περίπου 17 χιλιομέτρων ἀπ' ἑκατέρων τούτων. Ὁ γνωστός περιηγητὴς Κλέρκε, ὁ καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεφθεὶς, ἐκφωνεῖ περὶ αὐτοῦ « Οὐδεὶς τόπος οὐδενὸς τῆς Εὐρώπης μέρους ὑπερέχει τοῦ Μαγκωπίου κατὰ τὴν μελαγχολικὴν καλλονὴν· εἶμαι συνηθισμένος νὰ παρατηρῶ ὁμοίας θέσεις, ἀλλ' αὕτη ἡ θέα δὲν περιγράφεται ο. Καὶ ἔχει δίκαιον, ὡς ἕκαστος αὐτόπτης πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ. Ἀλλόκοτα βλέπεις ἐκεῖ πολλῶν σκοπέλων συμπλέγματα, ἔργα γιγάντων, τείνοντα τολμηρῶς πρὸς τὸν οὐρανόν· τοὺς μὲν πρόποδας αὐτῶν ἐπισκιάζουσι μαυροπράσινα δάση, τὰς δὲ κορυφὰς φωτίζει ἡ κυανὴ βᾶσις τῶν νεφελῶν. Μικρὰν δὲ πρὸς δύσιν ἐξανοίγει ὁ πλανήτης τοῦ θεατοῦ ὀφθαλμὸς τὴν ἀπέραντον τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν.

Τὸ φρούριον ἐπικλήηται εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν βουνῶν, καὶ τόσον εἶνε δύσβατον, ὥστε μόλις εὐρίσκεις μίαν ἢ δύο εἰσόδους διὰ στενωπῶν ἀτραπῶν· λαμβάνει δὲ νερὸν ἀπὸ ρύακος, ἀναβλύζοντος ἐντὸς τῶν ὄχυρωμάτων. Ἰπάρχουσιν αὐτόθι τῆδε κάκιςε ὁμοια τῶν ἐν Ἰγκερμενίῳ κατεστραμμένα οἰκοδομήματα. Ἰποκάτω

(42) Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀδησεῦ.

τῶν ὑπῤωρειῶν ἐλτινίστα βαθεῖα, χλοάζουσα φάραγξ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι « Πέλαγος, » μεταφορικῶς, χωρὶς ἀμφιβολίας.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Μαγκωπίου ἀγνοεῖται. Εἰκάζω ὁμως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, γραφομένου πολλακίς καὶ « Μαγγεῖθιον, » τὸ ὁποῖον δύνανταί τις νὰ ἐξηγήσῃ Στρατῶνα τῶν Γότθων (43), ὅτι κατασκευάσθη, ὡς καὶ τὸ Δόρυ, καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς οὗτος εἶχεν ἐτι ἐν τῇ Ταυρικῇ ἰσχύοντιν. Γίνεται μὲν μνεῖα αὐτοῦ πρῶτον, ὅσον γινώσκω, ἐν τινι χειρογράφῳ (44) τοῦ 10 αἰῶνος. ἔπειτα δὲ παραλείπεται πολὺν χρόνον (45), ἀναζῶσα μόνον κατὰ τὸν 15 καὶ 16 αἰῶνας, ὅτε ἔγραφον ὁ Ἴταλὸς Ἰοσαφὰ Βάρβαρος, ὁ Γερμανὸς Βουσβέλιος, καὶ ὁ Πολωνὸς Μιεχόβιος (46) ἐξ ἀκοῆς,

(43) Οἱ Γότθοι συχνάκις ἔδωκαν εἰς τοὺς τόπους ὅπου κατέκησαν, ὀνόματα εἰς **Man** λήγοντα, ὅπερ κυρίως σημαίνει Ἄνδρα. Πολυλαὶ τοιαῦται χῶραι εὐρίσκονται ἐν τῇ Σουηδία καὶ Γερμανίᾳ.

(44) Τὸ χειρόγραφον, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Γαββέλιου Φιροβιτζ, ἀνήκει τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀδησσοῦ.

(45) Παράβ. ὁμως τὰ ἐν τῇ σημ. 25.

(46) Τὸ βιβλίον τοῦ Βαρβάρου ἐπιγράφεται **Vaggi fati da Vinetia alla Tana. in Persa, in India et in Constantinopoli. Vinetia**, Aldus 1545. Εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ συγγράμματι **Delle Gnavigationi et viaggi, raccolte da M. Gio. Battista Ramusio. Venetia 1606.** Ὁ Βουσβέλιος ἐν τοῖς **Operibus omnibus** αὐτοῦ γράφει (Epistola 4) περὶ τῶν νομιζομένων Ταυρογοτθῶν, **gentem esse bellicosam, quæ complures pagos hodieque incoleret primarias eorum urbes, alteram Mancup vocari, alteram Sciuarim.** Τὰ δὲ ἐν Σκιουρένῳ, χωρίῳ κειμένῳ πλησίον τοῦ Μαγκωπίου, μνήματα, ὡς ὁ Κεππέρσιος σημειοῖ, εἶνε ἐλληνικὰ, καὶ ὄχι γοθικά. Ὅσα δ' ἀναγινώσκω μὲν παρὰ τῷ Μιεχόβιῳ (**Descriptio Sarmatiarum. Cracoviae 1521. cap. XI.** Ἴδε καὶ τὸ πόνημα **Historiarum Poloniae—Scriptorum collectio magna. Edidit L. Mizlerus de Kolof. Varsaviae 1761 T. I.** » **Tandem Tartari—Tauricam totam cum oppidis, pagis et campis occuparunt. ducibus de Mancup, qui generis et linguæ Gothorum fuerunt. dumtaxat castrum Mancup retinentibus. Postremo Mahomet—binos quoque Duces et fratres de Mancup, unicos Gothici generis et linguagii superstites—gladio percussit et castrum Mancup possedit**), ἐξαι-

ὅτι ἀνῆκε τότε ἀκόμη τὸ Μαγκώπιον τοῖς Γότθοις — ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Ἑλλήσιν. Ἴδού ἡ ἀφορμὴ τῆς πολυθρῦλλήτου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συζητήσεως περὶ τῶν ἐν Ταυρογοθία προπατόρων! τῶν! Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν ὑπάρχουσιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον, περὶ τῶν τελευταίων τοῦ φρουρίου συμφορῶν ἀσφαλέσταται εἰδήσεις, αἵτινες καὶ ἐλέγχουσι τὸ ἐκ φήμης διήγημα. Παρατηρῶ δὲ ἤδη, ὅτι, καθὼς οἱ εἰς τὸ Δόρυ Γότθοι, ἀφοῦ, ἐγκαταλείψαντες τὰ πατρῶα ἔθιμα, ἐπέτρεψαν τὴν κατασκευὴν οὐχρωμάτων μεταξὺ τῶν καὶ συνεσωματώθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετὰ τὸ πολὺ ἐπικρατέστερον μέρος τῶν Ἑλλήνων, τοιοῦτοτρόπως ἐνδέχεται νὰ ἠφανίσθῃ ἡ ἐθνικότης τῶν καὶ ἐν τῷ Μαγκωπίῳ. Ἐκεῖσε, φαίνεται, μετέφερον οἱ Ἕλληνας, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Σευβάλου, τὴν καθέδραν τῆς Γοθίας λεγομένης ἐπισκοπῆς, καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπροξένησε τὴν πλάνην τοῦ προαναφερθέντος Βαρβάρου καὶ ἄλλων.

Ὅτε ἐνέβαλον οἱ Τοῦρκοι τῷ 1475 ἤρχε τοῦ Μαγκωπίου Ἡγεμών τις Ἕλληνας, μετὰ τὴν θυγατέρα καὶ τὸν ἀνεψιόν του, τὸ γένος ἔχων ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ Τραπεζουντιῶν βασιλέων. Αὐτὸν ὀνομάζουσι παλαιὰ τινὰ ῥωσσιὰ ἐγγράφα Ἰσαὰκ. Ἔγινε γὰρ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν ῥωσσικὴν ἱστορίαν (47) διὰ τὸν ἐξῆς λόγον, ὅστις προσεπιβεβαίωι τὰς λοιπὰς περὶ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ καταγωγῆς ἀποδείξεις.

Ἐν ἔτει 1474, ὅτε ἦλθεν ὁ Βεκλημιζεβ ὡς πρέσβυς τοῦ Μεγάλου Κναΐσου Ἰωάννου Γ' τοῦ Βασιλειάδου εἰς τὴν Ταυρικὴν, ὁ Ἰσαὰκ ὑπεδέχθη αὐτὸν φιλοξένως ἐν τῷ φρουρίῳ του καὶ προσέφερε λόγους περὶ τοῦ ὅτι ἐπεύχεται τὴν σύζευξιν τῆς θυγατρὸς του μετὰ τὸν υἱὸν τοῦ κραταιοῦ τῆς Μοσχολίας Ἀρχοντος. Οὗτος τῷ ὄντι, ὡς φαίνεται, ἔδωκε προτοχὴν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην,

ρουμένων τῶν σφαλμάτων, ταυτολογοῦσι μετὰ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν περὶ τῶν δύο Ἑλλήνων Ἡγεμόνων διήγησιν. Ματαίως οἱ τωρινοὶ περιηγηταὶ τῆς Κριμέας ζητοῦσι λείψανα τῶν Γότθων, καθὼς ἤδη ὁ Aubry de la Motraye ἐν τῷ 17 αἰῶνι (ἴδε Voyages en Europe, Asie et Afrique. A la Haye 1727. Vol. II. p. 416). Σαφῆς μνεῖα αὐτῶν, ὡς ἰδίῳ ἔτι λαοῦ, γίνεται, καθ' ὅσον γνωρίζω, τελευταίον ὑπὸ Ρουβρικίου (ἴδε ἀνωτέρω ἐν τῇ σημ. 9).

(47) Καραμζιρος VI, 66—69.

διότι απέστειλε κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐν μαρτίῳ μηνί, τὸν εὐγενῆ Σταρκόβιον εἰς τὸ Μαγκώπιον, ἐντελλόμενος, ὅπως εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους τοῦ Μεγάλου Κναΐσου τὸν Ἰσαὰκ διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν τοῦ πρώτου πρέσβειος καὶ συγχρόνως ἐπερωτήσῃ, (κατὰ τὰ τότε ἔθιμα), πόσας χιλιάδας φλωριῶν εἶχε προχείρους διὰ τὴν προίκα τῆς Πριγκιπίσσης. Ἀλλὰ πρὶν αἱ περὶ συνοικεαίου διαπραγματεύσεις λάβωσι πέρασ, ἀπεφάσισεν ἤδη ἡ τύχη περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Μαγκωπίου.

Οἱ μὲν Τοῦρκοι καὶ Τατάροι πολιορκοῦσι τὸ φρούριον· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀναγκάζονται νὰ παραδοθῶσι κατὰ σύμβασιν. Ἀμέσως οἱ ἔχθροὶ εἰσελθόντες ἀθροῦσι τὸν λόγον των καὶ ἀπάγουσι τὸν Ἰσαὰκ μὲ τὸν ἀνεψιὸν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου φονεύονται ὠμότατα ἐπὶ τῆς βασιλείας Βαϊαζήτου ἢ Σολιμάνου (48). Τὴν τύχην τῆς Πριγκιπίσσης ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ἡ ζωηρὰ φαντασία τοῦ ἀναγνώστου, ἢ μᾶλλον τῆς ἀναγινωσκούσης, δύναται εὐκόλως νὰ πλάσῃ περὶ αὐτῆς ὀλόκληρον μυθιστορίαν.

Ὁ Ἰσαὰκ ἦτον ὁ τελευταῖος τῶν ἐλλήνων εἰς τὴν Ταυρίδα Αἰθιωνῶν. Ἀναφέρονται μὲν καὶ μετὰ ταῦτα τινὲς Μαγκωπίοι Ἡγεμόνες Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους οἱ Σουλτάνοι μετεχειρίζοντο ὡς πρέσβεις πρὸς τὴν Ῥωσίαν (49). Ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνονται εἰς τὴν Μόσχαν εἰς μὲν, καλούμενος Θεοδώρητος Κεμαλί, ἐν τῷ ἔτει 1514, ἄλλος δὲ ὀνόματι Σκίνδερ (Ἀλέξανδρος) τετράκις μεταξὺ 1522—1530. Ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ ἔφερον μόνον τὸ μεγαλεῖον τοῦ τίτλου, τοῦτο μαρτυρεῖ ἰκανῶς τὸ περὶ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ Μεγάλου Κναΐσου πρὸς τὸν Σολιμάνον διαμνηυθὲν, ὅτι ἤθελεν εὐαρεστηθῆ περισσότερον, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐξἀπέστειλλεν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, διατελέσαντας περὶ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα, εἰδήμονας τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ μόνον τῆς φιλοκερδείας. Ἐν τῷ αὐτῷ λέγεται, ὅτι ἀπόγονοι τῶν Μαγκωπίων Ἡγεμόνων ἄχρι

(48) Παράβ. τὸν *Μιερόβιον* ἐν τῇ σημ. 46.

(49) *Καραμζήρος* VII, 48, 91, 104, 118 σημ. 130. *Κεπ-πέριος*, σελ. 285· Ὡσαύτως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐνίστατο ἐξέλεγον τοὺς πρέσβεις των πρὸς τοὺς Ἄρχοντας τῆς Ῥωσσίας, μεταξὺ τῶν Ταυρικῶν Ἑλλήνων. Ἴδε *Κεδρηνοῦ* Σύνοψ. ἱστορ. ἔκδ. Παρισ. Τόμ. II, σελ. 660. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, φυσικὰ, ἐγνώριζαν τὰς σχέσεις τοῦ γειτονικοῦ Κράτους καλλήτερα ἢ ἄλλοι τινὲς ξένοι.

τοῦδε εὐρίσκονται μεταξύ τῶν ῥωσικῶν τῆς πρώτης τάξεως εὐγενῶν.

Τὸ Μαγκώπιον ὡς κτῆμα τῶν Ἀγαρινῶν ἐρημοῦτο καθ' ἡμέραν, μάλιστα ἀφοῦ ἔπαθε καιρίως ἀπο τὴν μεγάλην τοῦ 1493 ἔτους πυρκαϊάν. Διέμενον ἐκεῖ συνήθως εἰς Τουρκικὸς Ἀγᾶς τὸ φρούριον ἐχρησίμευε ὡς δευτερεύον πολιτικῶν ἀλλοδαπῶν, μάλιστα δὲ Ῥώσων (50), προσέτι δὲ ὡς ταμεῖον τῶν θησαυρῶν καὶ κειμηλίων τοῦ Χάνου (51). Κατὰ τὸ ἔτος 1578 ὁ εἰρημῶνος Βρονιέβσκιος, ἐπισκεφθεὶς τὸ Μαγκώπιον, εἶδεν ἐκεῖ λείψανα πολλῶν μεγάλων καὶ μὲ ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς καλλωπισμένων οἰκοδομημάτων. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν, λέγει, δύο μόνον ἦσαν ἀκέραιαι καὶ ἐν χρήσει, δηλαδή ἡ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ ἡ μικροτάτη τοῦ Ἀγίου Γεωργίου· οἱ τοῖχοι αὐτῶν ἔφερον τὰς εἰκονογραφίας Βασιλέων καὶ Βασιλισσῶν, προγόνων τοῦ δυστυχοῦς Ἰσαάκ. Ἐκεῖ συνήντησεν ἓνα « πολλὰ γέροντα, τίμιον, καὶ οὐχὶ δὲ καὶ ἀγράμματον ἑλληνα ἱερέα, » ὅστις διηγήθη αὐτῷ μέρος τῶν παρ' ἡμῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων περὶ τοῦ Μαγκωπίου· ὅτι δὲ ὁ ἱερεὺς τῷ ὄντι ἦτο τίμιος ἀνὴρ καὶ διηγεῖτο κατὰ ἀλήθειαν, μᾶς καταπέθουσι συμφώνως καὶ ἄλλαι ἀξιόπιστοι πηγαί. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναδικόν, ἀποκεχωρισμένον ἔρυμα καὶ τὰ σπήλαιά του δὲν ἐπισκέπτονται, εἰμὴ οἱ ποιμένες μὲ τὰς ἀγέλας των — ἐκτὸς δὲ τούτων, ὅσοι διατρέχουσι τὴν ὠραίαν Ταυρικὴν, ἀποδίδοντες ἀξίαν τιμὴν εἰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ὑψηλὰς τῆς φύσεως πλάσεις.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μαγκωπίου ἀρχίζει νέα περίοδος τοῦ

(50) *Καραμῦτιος*, VIII. σημ. 137. σελ. 170, σημ. 193.

(51) Ὁ Ὀλλανδὸς *Βιζέτιος*, ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ταυρικὴν, λέγει (*Noord en Oost Tartaryen*, p. 569)—*Daer is een Stedeken, Mancup genaemt, gebouwt op een Berg, bewoont meest van Joden; doch daer is een Tarters Bevelhebber, alwaer de meeste Schhatten van den Chan zijn, en daer hyzich verschuilt by tyd van onlusten.* Ἐπειδὴ δὲν ὁμιλεῖ περὶ Ἑλλήνων, φαίνεται, ὅτι αὐτοὶ τότε ἤδη εἶχον μετοικήσει ἄλλοῦ· ἔβραϊκαὶ τινες οὐκ ὀλίγοι οἰκογένειαι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Μεσαιῶνος ἔζησαν τῇ δε κἀκείσε εἰς τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸν Παρνακὸν τῆς Ἑλλάδος.

βίου τῶν Ταυροελλήνων, περίοδος ἐνδεῆς μὲν συμβάντων, δαψι-
λῆς δὲ συμφορῶν καὶ θανάτων. Οἱ πλείστοι αὐτῶν, διὰ τὴν μὴ
εἶπω ἄπαντες, διασκορπίζονται εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ μεταβάλλον-
ται εἰς λαὸν χωρικὸν, ἀμαθῆ, μόλις δηλοῦντα τὴν ὑπαρξίν του
διὰ θρήνων καὶ στεναγμῶν, ἀλλ' ὅμως διεγείροντα τὴν συμπά-
θειάν μας. Δὲν ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, εἰμὴ χά-
ριν τῶν προγόνων των, ἔχουσιν ὅμως καὶ καθ' ἑαυτοὺς δικαίωμα
εἶς τινὰς σελίδας τῶν εἰδικῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκθέ-
σεων, ὡς ἡξιώθησαν ἥδη μνεῖας τινὸς καὶ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν
Ῥώστων (52).

Οἱ Τατάροι, ἅμα ἐνίκησαν βοηθείᾳ τῶν Τούρκων τοὺς Χριστι-
ανούς, ἀνεγνώρισαν τὸν Σουλτάνον ὡς ἀνώτατον κυρίαρχον των.
Ἀκολούθως ὁ Χάνος τῆς Βαχτσαραιάς, ὅσον καὶ ἂν ἦτο δυ-
νατὸς, ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν του ὡς δῶρον ἀπεσταλμῆνον ἀπὸ τοῦ
Σταμπούλ. Κατὰ μικρὸν πᾶσα ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ Ῥωσσία,
τῆς ὁποίας μέρος μόνον εἶνε ἡ Ταυρικὴ, ἐξηρτήθη ἀπὸ τὸ νεύ-
μα τοῦ « Μεγάλου Κυρίου ». Διπλῆ ἀρχὴ γεννᾷ διπλὴν τούλα-
χιστον τυραννίαν· τούτο οἱ Ταυροἰῆλληνες εἰς ἀνάγκης ἐδοκίμασαν
διότι ὁ Χάνος μετὰ τοῦτο εἶχε τὴν φροντίσιν οὐχὶ περὶ ἑαυτοῦ
μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δεσπότη αὐτοῦ.

Ἦδη ὁ διάδοχος τοῦ Μέγγλι-Γιρέϊ ἀποικίζει Τατάρους εἰς τὰ
ὄρεινά καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου. Ἡ παρά τῶν Ἑλλή-
νων κατεχομένη χώρα περιορίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὥστε
οἱ τοὶ σχεδὸν συμπεριπλέκονται ὑπὸ ταταρικῶν χωρίων. Ἄν καὶ
τοὺς βλέπωμεν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον, ὡς πρότερον, εἶτε
καλλιεργοῦντας τοὺς ἀγρούς, τοὺς κήπους, τὰ « Κτήματα »,
τοὺς ἐλατῶνας, εἶτε ἀλιεύοντας, εἶτε θηρεύοντας ὄστρεα εἰς τὴν
θάλασσαν, εἶτε πορίζομένους τὰ πρὸς τροφήν ἀναγκαῖα διὰ τῆς
μικρᾶς ἐμπορίας εἰς τὰς πόλεις, εἶτε ἄλλως πως ἀσχολουμένους,
κατὰ δυστυχίαν ὁ καρπὸς τῶν κόπων των δὲν ἔμμενεν εἰς τὰς ἰδίας
ἀποθήκας αὐτῶν. Ὅλα τὰ κέρδη, ὅλα τὰ κτήματά των ἦσαν
εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Χάνου. Οἱ ἄθλιοι δὲν εἶχον τὴν ἐλπί-
σιν ποτὲ ἀναταρβῆν δι' οὐδεμίαν ἐργασίαν. Πολλοὶ αὐτῶν
ἐκατοντάδες ἐδιέζοντο καθ' ἑκάστην τὴν συνεργάζωνται ἀμισθί
εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν Κιόσκων Ἀσλαμά, Ἀλμά, Ἀσίς κ. α.

(52) Τὰ πλείεστα ὅτων μνημονεύομεν κατωτέρω ἠρύσθημεν
ἐκ Ῥωστικῶν πηγῶν.

Ἀπητῶντο πολλάκις ἕκτατοι συνεισφοραὶ χρημάτων· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς πληρώσωσιν ἐρυλακίζοντο, δημοσιουμένης πάσης τῆς περιουσίας των. Τὴν δὲ σωματικὴν ταλαιπωρίαν μόνον ἡ πνευματικὴ ἠδυνήθη νὰ υπερβῆ.

Ἐπὶ τὴν ἄρὰ ὑπάρχει διὰ πᾶν ἔθνος τιμιώτερον καὶ οὐσιώτερον τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης του, τῶν δύο τούτων πόλων περὶ τοὺς ὁποίους πᾶς ὁ ἔνδον κόσμος του περιστρέφεται, τοῦ Α καὶ τοῦ Ω τῆς ὑπάρξεώς του; Διὸ ἐκκαλοῦντες τὸ ζήτημά μας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὡς εἰς τὸ ὑπέρτατον κριτήριον πάσης ἐθνικῆς καταστάσεως, τίνα ἀπόφασιν ἀπαντῶμεν; Καθ' ἑκάστην μὲν τῶν προηγουμένων ἑκατονταετηρίδων εὐρίσκομεν τρεῖς ἢ τέσσαρας καὶ ἐνίοτε πλείστου λόγου ἀξίους ἐπισκόπους τῶν Ταυροελλήνων, καθ' ὅλην δὲ τὴν Τουρκο-ταταρικὴν κυριαρχίαν, καίπερ πλησιεστέραν εἰς ἡμᾶς, μόλις δύο ἢ τρεῖς γνωρίζομεν! Ἄλλὰ ματαίως ζητοῦμεν πράξιν τινα σημαντικωτέραν, τῆς ὁποίας οὔτοι ἤθελον ὑπάρξει εἰ καὶ μὴ πρωτουργοί, τοῦλάχιστον μέτοχοι. Λέγουσι μὲν, κατὰ τὸν Δωσίθεον Ἱεροσολυμίτην, ὅτι ὁ τῆς Σουγδαίας μητροπολίτης Θεοφάνης τῷ 1484 (ἐπομένως εὐθὺς ἀρχομένης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς) ἐπαρουσιάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς σύνοδόν τινα ἀπορρίπτουσαν τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ σύνοδος ἄλλως ἀγνοεῖται, δύναται τις ἴσως ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀκριβεῆς τῆς πληροφορίας ταύτης (53). Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Ταυρικῆς, ὑπολείπεται μετὰ ταῦτα μόνη ἡ Γοθία, περιπλανωμένη κατὰ χώρας ὡς ἔλαφος ἐκασταχόθεν διωκόμενη. Διότι αὕτη εὐρέθη τῷ 1587, καθὼς ἀποδεικνύει σωζομένη ἐκ περιστάσεως ἐπιγραφὴ τις (54), ἐν τοῖς βορείοις τῶν ὄρεων τῷ δὲ 1721, ὅτε ὁ Παρθένιος πρόεδρος αὐτῆς, ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ (55)· τελευταῖον δὲ ἐν ἐνὶ προαστείῳ τῆς Βαχταισακράτιας (56). Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι ἔζων ἀκόμη χριστιανοὶ Ἕλληνες ἐν τῇ Ταυρικῇ, φαίνεται σχεδὸν ἐντελῶς διαφυγὸν τὴν προσοχὴν ὅλου τοῦ κόσμου τοῦλάχιστον ἢ μόνη ἀποδείξις τῆς μετ' ἄλλους ὁμοπίστους ἐπιμιξίως των (ἐξ-

(53) Παράβ. τὸν *Λεκιένιον*, αὐτόθι τόμ. 1, 1232.

(54) Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἴδε ἐν τῇ σημ. 61.

(55) *Λεκιένιος*, αὐτόθι 1, 1246.

(56) Ἴδε κατωτέρω ὅπου πρόκειται περὶ Ἰγνατίου τοῦ Μητροπολίτου.

ρημένων τῶν Ῥώσσω), εἶνε, ὅτι Τραπεζούντιος μοναχός, ἐκ τοῦ ἔτους 1754, ἐνόησε ἐπεσεσθῆ τὸν ναὸν τοῦ χωρίου Στύλας (57).

Τῶν περὶ τὰ θεῖα λοιπὸν οὕτως κακῶς ἐχόντων, ὥστε αἱ κοινότητες εἰς μακρὰ δικλείμματα ἐστρουῦντο προϊσταμένων, ἴσως δὲ καὶ ὑποδεστέρων ἱερέων, οἱ Ταυροέλληνες ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶνε δῆλον ὅτι δὲν ἔπαυσαν κατασκευάζοντες καὶ ἐν τῇ σκοτεινῇ ἐκείνῃ περιόδῳ. Ὁ τοῦ 17 αἰῶνος περιηγητῆς Βομπλάνος εἶδεν ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ 12 ἑλληνικούς ναοὺς (58), διεσώζοντο δ' αὐτόθι ἕως τῶν ἡμερῶν μας 17 μᾶλλον ἢ ἦττον ἀκέραιοι. Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ἄλλους τινὰς ἀνήκοντας εἰς τὸν τουρκικὸν χρόνον (59). Ἄλλ' οὔτε τὰ κατὰ τὰ εὐὰ καταγῶγια ἀσφαλῶς εἶχον, διότι τὰ κάλλιστα αὐτῶν ἀρη-

(57) Καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἐξῆς ἐπάνω τῆς θύρας του ἐπιγραφῆ· ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΓΗΣ ΤΑΞΙΔΙ 1754; 176-; 1765. Ἦλθεν ὁ Γερβάσιος ἐκεῖ, κατὰ τὸν Κεππένιον, πιθανῶς, διὰ τὴν ζήτησιν ἐλεημοσύνας. Τὸ συμβάν τοῦτο δὲν εἶνε βέβαια σπουδαῖον, ἀλλὰ κινεῖ τὴν περιέργειαν διότι συνάδει μὲ ἄλλας τινὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς συχνοτέρας τῶν ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ Τραπεζούντι, Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας. Οὕτως π. χ. τὸ ὑψηλότερον τῆς Ταυρικῆς ὄρος (τὸ σημερινὸν Τζατιρ-ντίγ) κατὰ τὸν Στράβωνα, ἔφερε τὸ ὄνομα Τραπεζοῦς· ἄλλο δὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκαλεῖτο, ὡς γνωστὸν, Ταύρος. Ἐκ τῆς Ταυρικῆς ὁ Ὀρέστης μὲ τὸν Πυλάδην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν ἐφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, «καὶ», ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, αὐτῶν τινὰ ἐν Καππαδοκίᾳ εὗρεν τῶν ἐν Ταύροις τὰ μάλιστα ἐμφερέστατον ὄντων καὶ ἐγὼ πολλάκις ἰδὼν ἠγάσθην τε ὑπερφῶς καὶ μοι ἐδόκουν ἐν Ταύροις εἶναι οὐ (Πολेम. Περσ. βιβλ. I. κεφ. 17. Παράβ. Πολेम. Γοθ. IV, 5). Ἐπίσης κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ὡς εἶχομεν ἰδεῖ ἐνιαχοῦ, ἡ ἐπιμιξία αὐτὴ διήρκεσεν. Ὅστε πολλὰ πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Τραπεζοῦντος ἀκόμη ἀνεκδοτὰ τινὰ ἀποθλέποντα καὶ τοὺς Ταυροέλληνας. Παράβ. Fallmerayer, Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt κεφ. 2.

(58) Ἴδε τὸ αὐτοῦ σύγγραμμα Description d'Ukraine etc. Rouen 1660 p. 32.

(59) Παράβ. τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ σημειώσει 61.

ροῦντο ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ μετεβάλλοντο εἰς Μετζήτας, ὅπερ συνέβη λ. χ. ἐν Θεοδοσίᾳ. ἐν Σουγδαῖα καὶ πάλαι λαχοῦ. Τέλος πάντων ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ κτίζωσι ναοὺς, εἰμῆ μικροτάτους, καὶ ἐν ταύτῃ νὰ ὑψώνωσι τὸν σταυρόν. Ἡ τῶν κωδῶνων χρῆσις ἐκ πολλοῦ ἤδη ἔτι κεκωλυμένη.

Τὸ δὲ πάντων στυγερώτερον δὲν ἐβράδυνεν νὰ ἐπιέλθῃ. Πολλοὶ, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὰς ἀκαταπαύστους καταδιώσεις, ἐπορίζοντο τὴν σωτηρίαν μόνον μεταβαίνοντες εἰς τὴν ὁμολογίαν τῶν τυράννων των. Ὁ σοφὸς Κεππέσιος εἰκάζει, ὅτι ὁ προειρημένος Μιχακιωνὸς Ἡγεμὼν Θεοδώρητος, ὅστις καὶ ὠνομάζετο Κεμαλβί, τοῦτ' ἔστι Βεῖς, ἠγόρασε τὸ ἀξίωμα τοῦτο διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς προπατορικῆς του πίστεως· καὶ ἂν τοῦτο ἦναι ἀληθές, φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων τὸ κακὸν παράδειγμα μετεδόθη εἰς τοὺς λοιπούς. Πρόσθεσις, ὅτι ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος εἶχεν ἐν Μόσχᾳ εὐεπὸληπτον συγγενῆ τινα, οὗ τὸ ἐπίθετον « Ταρχανιώτης » δεικνύει τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα παρὰ τοῖς Τατάροις καὶ Μωαμεθανοῖς (60). Ἄλλ' ὁμολογητέον, ὅτι ἀφ' ἐτέρου καὶ Ταυροέλληνες, τῶν ὁποίων τὰ χριστιανικὰ φρονήματα οὐδεὶς κρίνων ἐκ τῶν πράξεων, ἤμπορεῖ νὰ ὑποπτεύσῃ, ἐδανείζοντο, διὰ τὴν συγχὴν μὲ τοὺς Τατάρους ἐπιμιξίαν, τὰ ὀνόματά των ἀπὸ τῶν κυριαρχῶν, καθὼς τῷ 1587 ὁ κτίτωρ ἐνὸς ἐν τῇ κόμῃ Βιασάλλη ναοῦ καλεῖται (61) ἡ Μπινάτας τοῦ Τε-

(60) Ἴδε τὸν *Καραμζίνον*, VII, 48, καὶ τὸν Κεππέσιον. Εἰς τὴν 8 ἑκατονταετηρίδα ἦτο ἄλλος τις Γεώργιος Ταρχανιώτης ἄρχων τῆς Σουγδαίας. Τὸν τίτλον τοῦτον ἐξετάζει ἤδη ὁ Μένανδρος.

(61) Ἐν τῇ ἐξῆς ἐπιγραφῇ παρὰ τῷ *Κεσπερίῳ*: ΑΝΘΓΕΡΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΗΣΤΟΡΙΩΝ. Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ. ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝΔΟΣΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ. ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΕΜΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ. ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΓΟΤΘΙΑΣ. ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ ΣΥΝΑΡΘΜΗΣ ΚΑΙ ΒΕΘΑΟΥ ΚΥΡΟΥ. ΜΗΝΑΤΑ ΤΟΥ ΤΕΜΗΡΚΕ ΔΙΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΟΥ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΟΥ. ΕΤΟΥΣ ΕΠΤΑΚΙΣΧΙΑΙΟΣΤΩ ΕΝΝΕΝΗΚΟΣΙΩ ΕΚΤΩ. ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩ.

Ἦδη ἐν τῷ 8 αἰῶνι οἱ ἐν τῇ Ταυρίδι ἐνίοτε ξένας παρεδέχοντο προσωπικὰς ὀνομασίας (παράβ. τὴν σημ. 60). Ὡσαύτως

μηκέτι — Καὶ σήμερον ἀκόμη τοῦτο οὐχὶ σπκνίως γίνεται μετὰ τῶν.

Ὁθεοδότης ζῆμος τὸ κικόν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἂν ἐπήγασεν, εἶτε ἀπὸ τῶν προκριτωτέρων τοῦ λαοῦ, εἶτε ἀπὸ τῶν ὑποδεστέρων, τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὅτι πολλοὶ τῶν Ταυροελλήνων ἠσπασθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι τὸ πλείστον τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσσοις λεγομένων ὄρειων Τατάρων, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Πάλλα, τοῦ Δυβιά καὶ ἄλλων ἐπιστήμων περιηγητῶν, δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ Ἑλλήνες ἀποβαλόντες τὴν πατριαν πίστιν. Μολονοῖσι φέροντες τὸν αὐτὸν ἱματισμὸν μὲ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος καὶ τὸ κοράνιον ἐπὶ τοῦ στήθους, διακρίνονται εὐκόλως, καὶ μετὰ τὴν πτώσιν των, διὰ τὸ εὐστροφον ἀνάστημα, τὴν ὀρθὴν κατατομὴν τοῦ προσώπου, τὴν ἰδιοτροπίαν, τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸν ὄπως οὖν ἀνώτερον πολιτισμὸν, ἀπὸ τῶν ἀμαθῶν, εὐπροσηγῶρων, σιμῶν, πλαγιοφθάλμων Νογαϊῶν, αἵτινες, μὲ θορυβώδεις ὑπὸ καμῆλων συρομένας ἀμάξας, διαπερῶσι τὰς στέππας.

Ἐκ τοιούτων προηγουμένων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς γλώσσης, πρὸ πάντων ἀφοῦ ἐστερήθη τὴν θρησκευτικὴν σκέπην. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολλὰ ὀλίγα γραπτὰ μνημεῖα των ἐκ τοῦ τότε χρόνου, οἷον ἐπιγραφάς, ἀντίγραφα τῆς καινῆς διαθήκης κλ. αὐτὰ δὲν εἶνε χειρότερα τῶν ἀλαχοῦ συγχρόνων· ἐπειδὴ ὅπως φυσικῶς τῶ λόγῳ συνετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων, δὲν πρέπει νὰ σταθμίσωμεν κατὰ ταῦτα τὴν γενικὴν τῆς γλώσσης ἀξίαν. Ὡς πρὸς ταύτην, μὴν ἐλπίζη τις πολλά! Τὰ Ποντικὰ Ἐμπόρια, ὄντα μακρὰν τῆς μητρικῆς γῆς, οὐδ' εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους κατάρθωσαν νὰ χεῖρωσιν, ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλος, « Ἑλλάδος φθόγγον » ἀμικτον. Ἡ συνεχὴς γεινίσις καὶ ἐπιμιξίς μὲ τοὺς βαρβάρους

μία στήλη τοῦ ἔτους 819, ἣτις διαφυλάσσεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Θεοδοσίας, μνημονεῖται Ταυροελληνοῦ βαρβαρικῶς καλουμένου Ταυγάν. Ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν στήλην σημειωτέον, ὅτι θεωρεῖται μὲν, ἀλλ' οὐ πάντῃ ὀρθῶς, ὡς τὸ παλαιότατον ὄλων τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἀνακαλυφθέντων καὶ χρονολογίαν φερόντων χριστιανικῶν μνημείων· διότι ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Βοσπόρῳ (Κέρτζ) τοῦ ἀγίου Προδρόμου ἐκκλησίαις ἰδομεν ἐπιτύμβιον πλάκα τοῦ ἔτους 752.

ἐπετάχυνε τὴν διασπορὰν τῆς γλώσσης. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς Καλλιπίδας καὶ Γελωιοὺς τοῦ Ἡροδότου, τοὺς Τυριγέτας τοῦ Στράβωνος, τοὺς Μιξέλληνας τοῦ Ἀωνόμου περίπλου, ἀπὸ τὴν ἐπιπλήξιν τοῦ Ὄβυδίου πρὸς τοὺς Τομίτας (62) καὶ τὴν τοῦ Διωνος Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς Ὀλβιοπολίτας. Λέγουσι καὶ τὰ συναξάρια, ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ Χερσῶνι ἐσπούδαζε — Χαῖριστί! Ἐν δὲ τῇ Τραπεζοῦντι ἐμορφώθη ἰδίον τι τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ ξένων γλωσσῶν μίγμα (63). Ὁ προῤῥηθεὶς Γάλλος Ῥουβρίκιος διηγεῖται εἰς τὰ μέσα τῆς 13 ἑξατονταετηρίδος (64), μεγαλύνων ἀναντιρρήτως τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως μὴ παραμορφῶν ἐντελῶς τὴν ἀλήθειάν της, ὅτι ἕκαστον τῶν 40 φρουρίων τῆς Ταυρικῆς παραλίας εἶχεν ἄλλην τινα διάλεκτον.

ὑπὸ δὲ τῶν Τατάρων, οἵτινες, πολλοὺς αἰῶνας δεσπόσαντες τῆς χώρας ταύτης, πανταχοῦ αὐτόθι παρεισέδυσαν, ἢ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, ὡς τὰ ἄλλα, ἔπαθε τὴν μεγαλῆτέραν ζημίαν. Τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν τόπων ὀνόματα διεστράφησαν ἤδη ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ Γεννοῦίτων εἰς δυσδιάκριτον τρόπον, ἀλλὰ μόνον τὰ τῆς παραλίας (65)· ἢ δὲ τῶν Τατάρων ἐπιρροή εἰσέδου περικεῖρω. Ἐνθ' ἕνα πάντῃ βραβυρικῶς καλούμενα χωρία ἀναφαίνονται, τὰ πικραιότερα, ἀν καὶ εἰσέτι φέροντα ἑλληνικὸν τύπον, κατεστρεβλώθησαν. Τοιοῦτοτρόπως διεφθάρησαν ἢ μετεβλήθησαν καὶ τὰ προσωπικὰ ὀνόματα. Εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς βίον ὑφέρπουσι πρῶτον τινὲς τῶν Τατάρων λέξεις, βαθμηδὸν αἱ λέξεις αὗται γίνονται περισσώτεραι μέχρις οὗ καταντῶσι αἱ ἐπικρατέστεραι. Πάντες οἱ Ταυροῦλληνας καὶ εἰς ἡμᾶς ἐννοοῦσι Ταταρικὰ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐορτάζουσι τὰ ἱερά Ταταριστί. Ἀλλὰ (τὸ λέγο-

(62) Π. γ. Eleg Lib. V. 7.

Turba Tomitanae quae sit regionis et inter

Quos habitem mores: discere cura tibi est?

Mixta sit haec quamvis inter Graiosque Getasque.

In paucis remanent Graiae vestigia linguae,

Haec quoque jam Getico barbara facta sono.

(63) Ἴδε Fallmerayer, αὐτ. σ. 238

(64) Παράβ. τὴν σημ. 9 τῆς παρούσης πραγματείας.

(65) Ἴδε τὸν περίεργον ὀκτώθλο θλασσίων χαρτῶν ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1318—1614 περίπλου, δημοσιευθέντα ὑπὸ Ἀμμερίου καὶ Ταφέλου (Periplus Ponti Euxini Octuplus).

μεν μετὰ χαρᾶς) τὸ πολλὰ μεγαλῆτερον μέρος αὐτῶν, — καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δὲν εἶνε μικρὸς — μεταχειρίζονται πρὸς ἀλλήλους γλῶσσαν, καὶ τοὶ ἐξικρέτως χυδαίαν, ἀλλ' ὅμως εἰσέτι ἑλληνηκὴν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι ἔμειναν συγχρόνως πιστοὶ εἰς τὸ τῶν προπατόρων τῶν θρῆσκειμα.

Εἰς τούτους δὲ μάλιστα, οἱ ὅποιοι διετέλουν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν ὁμολογίαν Ἕλληνας, ἀπέβη καὶ ὁ τῶν Τατάρων καὶ Τούρκων ζυγὸς μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαρὺς καὶ δυσφρέτης. Ἀλλὰ τὸ σωτήριον ἡμᾶρ ἐπλησίαζε, καίπερ κατ' ἀρχὰς βραδέως. Καταφανὲς, πῶς καὶ πόθεν ὁ τῆς ἐλπίδος, σπινθήρ ἐμελλεν ἔναλαμψῆ. Ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν, τοὺς ὁποίους πρότερον ἤδη ὁμοία συμφορὰ ἔφερεν εἰς ὁμοίαν δουλείαν, ἦτο ἀδύνατος ἡ βοήθεια. Ὁ δὲ ῥωσσοκὸς αἰτὸς εἶχεν ἀναπετάσει τὰς πτέρυγας του, φερόμενος μὲ ἀτοφλῆ πτήσιν ἀείποτε ὑψηλότερα, καὶ παρατῆρει μὲ οἶκτον καὶ ἀγανάκτησιν τὴν κατάθλιψιν τῶν ὁμοθρήσκων.

Μετανίσταται διαφόρων Ἑλληνίδων χωρῶν καὶ πόλεων εἶχον ἐκ πολλοῦ ἤδη εὖρει ἐν Μόσχᾳ, ὡς πρότερον ἐν Κιοβίᾳ, ἄσυλον καὶ ὑποδοχὴν. Μὴ ἀνηκάντων δὲ τούτων εἰς τὴν παρούσαν ἐξιστόρησίν μας, θέλομεν μόνον ὡς ἐν παρόδῳ καὶ συντόμως διασαφήσει τὰς σπουδαιοτάτας τῆς πρὸς τὰ ἐκείσε ἀφίξέως τῶν αἰτίας (66). Ἠξέυρομεν ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἐκπαλαί ἦσαν συχνόταται. Ἡλαττοῦντο, βέβαια, πολὺ διὰ τοὺς Πατζινάκτας, Τατάρους καὶ Τούρκους, οἵτινες ἀπέφραττον τὴν λεγομένην « ἑλληνικὴν ὁδὸν », τοῦτ' ἐστὶ τὸν κατὰ Βορυσθέην πλοῦν· οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπον, ἂν καὶ ἔλαθον νέας διευθύνσεις. Καὶ δι' ἄλλας δὲ αἰτίας ἡ ἀμοιβαία ἐπιμιξία ἀδιακόπως ἤϋξανεν. Ἀφοῦ ὁ Μέγας Βλαδίμιρος, τὴν χριστιανικὴν διδασχθεῖς, ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, ἀδελφὴν τῶν αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, πολλὰς ἡ ἱστορία καταριθμεῖ, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεσαιῶνος, τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ Ῥωσσίᾳ Αὐλῶν τοιαύτας γαμικὰς συζεύξεις. Αὗται εἴλκυσαν ἀναριθμήτους Ἕλληνας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπου οἱ ὁμοθρήσκοι ἀσμένως τοὺς ὑπεδέχοντο. Βασιλεύοντος τοῦ Δημητρίου, πρὸς τὸν ὅποιον κατέφυγεν

(66) Ὅσα γράφομεν ἐν τῷ κειμένῳ περὶ τῶν ἐν τῇ ἔνδον Ῥωσσίᾳ Ἑλλήνων, εἶνε ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Καρραμῆτινου, τ. II. 83. 119. III. 78. 170. IV. 98. V. 92. 180. 316. VI. 44. 55. 827. VII. 159.

ὁ πειρημένος Ἡγεμὼν τῆς Σουδαίας Στέφανος, ἡ ἐπιβροχὴ τῶν ξένων εἶχε φθάσει εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ τῆς Μόσχας μητροπολίτης Αλέξιος ὑπέγραψε καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ῥώσσοις δηλοποιήσεις του ἑλληνιστί. Πесоῦτης δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, φυγάδες Ἕλληνες κατέκλυσαν, οὕτως εἶπεῖν, τὴν Ῥωσσίαν, καὶ οὐχὶ ἀρναεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι. Οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς ἦσαν αὐτοὶ ἐν μεγάλῃ τιμῇ ἱερομόναχοι ἀπὸ τῶν τοῦ Ἄθω καὶ ἄλλων μοναστηρίων διήρχοντο χάριν ἐλέους συνεχῶς τὴν Ῥωσσίαν, ἐγκωμιάζοντες τὴν θεοσεβείαν τῶν ἐγχωρίων. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἤρκει τις νὰ ἦναι Ἕλλην ἵνα εὕρη ἔκπαλαι δευτέρην πατρίδα εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐπομένως καὶ οἱ τὴν Ταυρίδα κατοικοῦντες, στενάζοντες ὑπὸ τῆς Ταταρικῆς δυναστείας, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐλπίσωσι τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἦσαν γείτονες. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι πρὶν δυνηθῶσι νὰ δώσωσι πραγματικὴν υπεράσπισιν εἰς τοὺς δυστυχεῖς χριστιανούς τούτους, ἐχρεώσθουν νὰ διαλύσωσι πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια ἐχρεώσθουν πρὸ πάντων ν' ἀνοίξωσι πάλιν τὴν πρὸς τὰ Ποντικά διαβάσιν, κεκλεισμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Τὸ Κράτος τοῦ Χρυστοῦ Ὀρδίου ὑφίστατο ἀκόμη ὡς μεσότητιγον μεταξὺ τῶν Ῥώσσων καὶ τῆς Ταυρικῆς. Εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου σκοποῦ τῆς Μόσχας, συνετέλεσε καὶ μία γυνὴ Ἕλληνίς, δηλαδή ἡ περίφημος Σοφία, ἡ τοῦ τελευταίου Βυζαντινοῦ Αυτοκράτορος ἀνεψία. Ἐπανδρουθεῖσα μετὰ τοῦ Μεγάλου Κναῖσου Ἰωάννου Γ' Βασιλίδου, περὶ οὗ ἀνωτέρω λόγος, δὲν ἔπαυε καθ' ἡμέραν ἐρωτῶσα τὸν σύζυγόν της « πόσον χρόνον ὀφείλω νὰ ἦμαι δούλη τῶν Μογγόλων; » ἕως οὗ ἐπέτυχε τῆς εὐχῆς (67). Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον, ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Δ', βλέπομεν τοὺς Ῥώσσοις, καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ὁδὸν, στρατευομένους εἰς τὰ πέριξ τοῦ Περικωπίου φρουρίου, ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τῶν Τατάρων ἐν αὐτῷ τῷ ἰσθμῷ, ἐχρησίμευσεν ὡς κλεῖς τῆς Χερσονήσου. Μολαταῦτα ἡ βασιλεία τῶν Χάνων, υπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔμεινε πολὺν ἀκόμη χρόνον ἀκλόνητος. Οὐδὲ αἱ περίφημοι νίκαι τοῦ Μεγάλου Πέτρου δὲν ἐξεταθησαν ἕως εἰς τὴν κυρίως Ταυρικὴν, ἂν καὶ περιεποίησαν τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν μέγαι

τῆς Μαιώτιδος γῶραν, ὅπου εἰρέθη τὸ ὡς θαλάσσιον ὀρμητήριον κατάλληλον Ἀζώβιον. Ἐπὶ δὲ τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἄννης, οἱ δύο γνωστοὶ στρατηγοὶ Μίνχος καὶ Λάσπης, ὁ μὲν διὰ ξηρᾶς, ὁ δὲ διὰ θαλάσσης, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Χερσόνησον, ἐξεπολιόρκησαν τὰς πλείους πόλεις καὶ αὐτὴν τὴν Βαχτισσαράϊαν. Καὶ μολοντοὶ ἐγκαταλείψαντες αὐτὴν ἐπέστρεψαν πάλιν, ὅμως ἔκτοτε ἡ τελευταία τύχη τῆς Ταυρικῆς ἦτο φανερά. Τὰ ἀποτελέσματα, ὡς πρὸς αὐτὴν τῶν δύο Τουρκικῶν πολέμων ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης, κατὰ τὰ ἔτη 1769—1774 καὶ 1787—1791, θελομεν ἰδεῖ κατωτέρω, καθὼς καὶ τῶν ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν πραχθέντων ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἀλεξάνδρου καὶ Νικολάου.

Βίηε πασίγνωστον ὅτι αἱ συνέπειαι ὅλων τῶν ἐκστρατειῶν τούτων ἐνδιέφερον τοὺς πανταχοῦ τότε Ἕλληνας. Διὰ μὲν τοὺς ἐν τῇ Ταυρικῇ κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν ἐπωφελεῖς, διότι οἱ Τατάροι, ὅσον βιαιότερον ἐστενοχωροῦντο ὑπὸ τῶν Ῥώσων, τοσοῦτον φιλεκδικιώτερον κατεδίωκον τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους των. Ἡ τοπικὴ παράδοξις μνημονεύει ἱερέων Ἑλλήνων, οἵτινες λειτουργοῦντες ἐφανεύθησαν ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν· ὅσα δὲ ἡ καταδυναστεία κῆζανε, τοσοῦτον ἐπροχώρει ἡ ὄρα τῆς ἀπὸ αὐτῶν ἀπαλλαγῆς. Τὰ πικρὰ παράπονα, τὰ ὅποια οἱ Ταυρικοὶ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ, τὰ πάνδεινα πάσχοντες, ἀνέφερον, τῷ 1764, πρὸς τὸν Ῥωσικὸν ἐν τῇ Βαχτισσαράϊκῃ ἀντιπρέσβυν Νικηφορόβιον ἐμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ θεραπευθῶσιν.

Ἐξερράγη ὁ πρῶτος ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης πόλεμος μετὰ τῶν Τούρκων. Αἱ νίκαι τῶν Ῥώσων, ὑπὸ μὲν τὸν Ὀρλόφιον ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, ὑπὸ δὲ τὸν Δολγορούκιον ἐν τῇ Ταυρικῇ, ἐπέφεραν τὰ μεγαλύτερα ἀποτελέσματα. Αὗται μὲν ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἀνακηρύξωσι τὴν αὐτονομίαν τοῦ Ταυρικῷ Χανάτου καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ ἐνταῦθα ὄχυρά πολιίσματα Κέρτζ καὶ Γενικαλὲ τοῖς Ῥώσσις· αἱ δὲ τοῦ Ὀρλοφίου ἐπροξέονον μεγάλην τινὰ μετανάστευσιν Ἑλλήνων εἰς τὰ ῥηθέντα [φρούρια, περὶ ἧς θελομεν ἐμιλήσει ἐν οἰκίῳ τόπῳ.

Οἱ Ταυροῦ Ἕλληνες, τοιοῦτοτρόπως ἀπαλλαγέντες τοῦ ἐνὸς τῶν δεσποτῶν των, ἤρχιζον νὰ ἀπαιτῶσι καὶ ἄλλας ὠφελείας· ἀνεγείρονται ὡσὺν ἀπὸ μακρᾶς ναρκώσεως καὶ ληθαργίας εἰς νεκρὰν δραστηριότητα καὶ ἐνέργειαν. Σκεπτόμενοι περὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῶν ἐνίοτε ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ Ῥωσικῷ κώδικι μνημονευθέντων προνομίων, ἄτινα οἱ ὁμογενεῖς των ἐκαρποῦντο εἰς

τὴν Μίσχαν, τὸ Κισόβιον, τὸ Νεσχίνιον, πρὸ πάντων δὲ περὶ τῆς ἐξαιρέτου τῆς Αὐτοκρατορίστῃς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εὐνοίας, ἀποφασίζουσι νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εἰς ἐκυτοὺς τὸ ἔλεος αὐτῆς. Κατ' εὐτυχίαν ἐξῆ τότε μεταξὺ των ἀνὴρ ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Ὅτος ἦν ὁ τῶν ἐν Μαρίην ἢ Μαριανουπίλει, (προαστείῳ τῆς πρωτεύουσῃς τῶν Χάνων) κατοικούντων Ἑλλήνων ἱερεὺς τοῦνομα Ἰγνάτιος, ὁ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου « Καφφάκης καὶ Γοθδικῆς Μητροπολίτης » διορισθείς. Κατὰ συμβουλήν τῶν προκριωτέρων τῆς χώρας, συντάξεν ἀναφορὰν, τῇ 16 Ἰουνίου τοῦ 1778, πρὸς τὴν Αὐτοκρατίρισσαν, διαλαμβάνουσαν τὰς θερμὰς τῶν Ταυροελλήνων Χριστιανῶν παρακλήσεις, ὅπως αὐτὴ εὐδοκῆται νὰ ὑποδεχθῇ αὐτοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν της καὶ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποκαταστηθῶσιν ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὴν δὲ ἀναφορὰν ταύτην ἐνεχείρισαν εἰς τὸν διάσημον Σουβάρωφ, εὐρισκόμενον τότε εἰς Βαχτσαρζάιν, ὅστις τῷ ἐπιόντι ἔτει τὴν ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Πετρ. ὑπόλιν.

Ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησις τῆς Αὐτοκρατορίστῃς ἀρκούντως ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἤλπισαν ἐπὶ ματαίῳ ἢ ἀπάντησις αὕτη ἐξεδόθη τῇ 21 Μαρτίου 1779 καὶ εὐρίσκεται ἐν τῇ πλήρει συλλογῇ τῶν Οὐκαζίων (68). Ἴδου ἐν συντομίᾳ τινὰ αὐτῆς κεφαλαία. Α) Ἄπαντες οἱ Ταυρικοὶ Χριστιανοὶ, οἱ ἐπιθυμούντες νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἃς ἦνε πεπεισμένοι εἰς τὴν προστασίαν τῆς Αὐτοκρατορίστῃς ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶνε ὀφειλέται τῷ Χάνῳ, ἀπαλλάσσονται τῶν χρεῶν δημοσίᾳ τοῖς δὲ λοιποῖς ἐνδεδίητι ἐπιχορηγοῦνται τὰ τῆς ὁδοπορίας. Β) Καρποφόρα γῆπεδα διανέμονται αὐτοῖς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀζωβίου (ἧτις νῦν τῆς Αἰκατερινoslάβης) ὁμοῦ μετὰ ὄλων τῶν ἐκεῖτε ἀλικῶν, ἐλευθέρων ἀεὶ παντὸς δασμῶ. Γ) Τοῖς ἐμπόροις καὶ χειροτέχναις ἐπιτρέπεται νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν Αἰκατερινoslάβην καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ κατασκευασθῇ Μαριούπολιν. Δ) Φορολογία ἐπιβάλλεται αὐτοῖς μόνον μετὰ παρέλευσιν 10 ἐτῶν (ἀλλὰ καὶ τότε κατὰ εὐταλεστάτην διατίμησιν). Ε) Ἡ Κυβέρνησις θέλει

(68) Ὑπ' ἀριθμὸν 14,879. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν διαδόχων τῆς Αἰκατερίνης Αὐτοκρατόρων, διαφυλάσσεται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ τῆς Μαριούπολεως δικαστηρίῳ, ἐντὸς περιχρύστου ἀργυρᾶς θήκης

λάβει πρόνοιαν περί τῆς δαπάνης τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς οἰκοδομημάτων. ΣΤ) Πάσης κατὰ καιρὸν στρατολογίας εἶνε ἐλεύθεροι. Ζ) Συγχωρεῖται αὐτοῖς ὅπως διοικῶσιν ἀρ' αὐτῶν τὴν δημοκρασίαν καὶ ἀστυνομίαν των. Η) Ὡς πρὸς τὴν ἐμπορίαν, ναυτιλίαν, καὶ παντὸς εἶδους βιομηχανίαν, ἀπολαμβάνουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἅπερ οἱ λοιποὶ ὑπῆκου τῆς ἐπικρατείας.

Καὶ πρὶν εἶτι δημοσιευθῆ ἡ δωρητικὴ αὕτη διάταξις ἤρχισαν νὰ προστοιμᾶζονται διὰ τὴν μετοικεσίαν. Ὁ Ἰγνάτιος ἦτο εἰς τοῦτο ἀνάματος. « Καθὼς ὁ Μωσῆς, » λέγει ὁ ἀρχιερεὺς Γαριήλ, ὁ περιγράψας τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός, « καθὼς ὁ Μωσῆς ἐξήγαγε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, οὕτως ὁ Ἰγνάτιος ἐλευθέρωσε τοὺς συμπατριῶτας του ἀπὸ τοῦ σκληροῦ τῶν Τούρκων ζυγοῦ. Ἡ πρόσκλησις του καλῶς ἀντήχησεν καὶ συγκατέπεισεν ἅπασαν τὴν Ταυρικὴν πενταχοῦ ὁ λαὸς ἀνιστάμενος συρρέει ἀγεληδὸν περὶ τὸν ἱερέα, ἐγκαταλείπων ἀδακρυτὴ τὰς κητοικίας καὶ τὰς γενεθλίους ἐστίας του, τοὺς ἱεροὺς νούους καὶ τὰ θυσιαστήρια. Πολλὰ χωρία κατερημώθησαν· πολλὰ διάκεινται οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.»

Ὁ δὲ Χάνος οὐδόλως τὴν μετανάστευσιν ἐδυσκόλευε, διότι, κατὰ τοὺς θεσμοὺς τοῦ Χανάτου, ὅλοι οἱ ἀθέσποτοι ἀγροὶ ἐγίναν ἰδιοκτησία αὐτοῦ, καὶ περαιτέρω τὸ προορατικὸν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δὲν ἐξετείνετο.

Ἐπὶ τὰς 20 χιλιάδας Ἑλλήνων, ἄνδρες, γυναῖκες, τέκνα, ὤρμησαν πρὸς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ προσδιορισμένη αὐτοῖς χώρα, μολονότι φύσει πολὺκαρπος, ἦτο ὅμως ἀκόμη ὀλίγον καλλιεργημένη, χρησιμεύουσα πρότερον ὡς νομὴ τῶν ἵππων τῶν Κοζάκων. Καθ' ὄρθεντων δὲ ἐκεῖσε τῶν Ταυροελλήνων, νέα σπουδῆ, νέα φιλοπονία ἀνάβλαστάνει εἰς τὰς στέππας· οἱ μὲν γεωργοῦσι τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς κήπους, οἱ δὲ συλλέγουσι λίθους καὶ ὑλικόν, ἄλλοι δὲ κατασκευάζουσι οἰκήματα. Εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μαιώτιδος, κατὰ τινὰ ὥραϊον πρὸς τὴν λίμνιν λόφον, (πλησίον τοῦ ποταμοῦ Καλκᾶς, (69) ὅπου πρὸ 555 ἐτῶν εἶχε συμβῆ ἡ δυστυχὴς ἐκείνη μάχη, ἣτις καὶ ἔφερε τοὺς τότε Ταυροελλήνας εἰς τὴν τυρκηνίαν, ἣν διέφευγον ἤδη οἱ ἀπόγονοὶ των) κατέδαλον τὰ θε-

(69) Παράβ. τὴν σημ. 13 τῆς προούτης διηγησῆς.

μέλις πόλεως, ἔχοντες κυρίως φροντίδα περὶ κατασκευῆς ναυῶ, ὅπου παρακατέθεσαν τὰ διασωθέντα ἐκ τῆς Ταυρικῆς ἱερὰ πράγματα, οἷον τὰς εἰκόνας, τὰ ἄμυρα κ. α. Τὸ δὲ κτίσμα τοῦτο, ἀπέχον περίπου 150 χιλιομέτρα τοῦ μεγάλου ἐμπορίου Ταγαρόγου, ὠνόμαζεν Μαριούπολιν, εἰς μνήμην τῆς ἐν τῷ Κριμῶ προϋσταμένης ποτὲ κοινότητός των.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Μαριούπολις περιέχει 3300 κατοίκους, τοὺς πλείστους, Ἕλληνας, τέσσαρας ὀρθοδόξους ἐκκλησιαίς, ἑλληνικὴν δημοαρχίαν, ἐν ἑλληνικῶν σχολεῖον, ὀλίγα τινα, ἀλλ' ἀτήμνητα, τεχνουργεῖα, δηλαδὴ μηχανονίων, ὀπτῶν πλίνθων, ἀσβέστου κτλ. Ὁ ἐν τῷ προαστείῳ ναὸς τῆς Θεοτόκου θεωρεῖται πρὸ πάντων ὡς πολλὰ σεβαστός, ἕνεκα τῆς παλαιότητός καὶ πολυτιμίας τῆς ἀγίας Παρθένου εἰκόνης· ἐν αὐτῷ συνέρχονται προσκυνηταὶ πανταχόθεν τῆς ἐπικρατίας, εὐλαστίας χάριν.

Τὸ ἐπικρατέστερον μέρος τῶν μεταναστῶν κατετάθησαν ἐν τοῖς ἀγροῖς, λαβόντες ἕκαστος τριάκοντα Ῥωσικὰ (ἑκατὸν εἴκοσι πέντε Γερμανικὰ) στρέμματα γηπέδου. Εἴθις, ἐξ ἀρχῆς ἐσύστησαν εἴκοσιν ἀποικίας, προσθέντες ὕστερον ἔτι τέσσαρας, τὰς ὁποίας ὠνόμασαν ὁμοίως μὲ τὰς πατρῷας κόμας των, οἷον Καμάρην, Γενισάλαν, Γούροσουρ, Λάσπην, Μαγκώπιον, κτλ· ἔχουσι δὲ (πῶς γὰρ οὐ;) καὶ τὴν «Κωνσταντινούπολιν» αὐτῶν κατὰ Ἰγνατίαν», κληθεῖσαν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ μητροπολίτου των.

Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, ἀνὴρ κατὰ μὲν πρῶτον, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, εἰς πρόστυχον ὑπόγειον καλύβην. Βραδύτερον παρεσκευάσθη μὲν πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ λίθινον οἰκοδόμημα ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ὁ πολλὰ ἤδη γέρον προηρείτο τὴν διαμονὴν εἰς τὴν ἐξοχὴν παρὰ τῷ ποταμῷ Καλιμίῳ, ὅπου εἶχεν ἀγροικίαν μετὰ μεγάλου κήπου καὶ παρεκκλησίον. Ἦρχισε νὰ ἀνεγείρῃ αὐτοῦ καὶ μοναστήριον, σεμνυνόμενον ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ἀλλὰ ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἤδη ἄγοντος τὸ ἐβδομηκοστὸν καὶ ἐπέλεον ἔτος τῆς ἡλικίας, διέκοψε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, τὸ 1786. Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἰγνατίου, ἐξέλιπεν ἡ Γοθία λεγόμενη ἐπισκοπὴ ἐξ ὁλοκλήρου. (69α)

(69α) Ὁ διάδοχος καὶ συμπατριώτης τοῦ Ἰγνατίου Δωρόθεος, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου Θεοδοσίας καὶ Μαριουπόλεως, μετέφερε τὴν καθέδραν του εἰς τὴν Ταυρικὴν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν, μετενομασθεῖσαν Αἰκατερινουπόλιν καὶ Ταγαρόγου, ἀρχιερατεύει

Ὡς πατὴρ ἀνεχόμενος πάντα ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τέκνων, ὁ Ἰγνάτιος ἐθεράπευε διηνεκῶς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητός του. Τῷ ὄντι αὕτη ἡ μέριμνα καὶ περιποίησις αὐτοῦ τόσῳ μᾶλλον ἦτο ἐπωφελής, ὅσῳ προήλθον ἐπικινδυνότατα νοσήματα ἐκ τῶν πόνων τοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος μεταξὺ τῶν πρέτερον εἰς τὸν διαφερόντως εὐχραῆ ἀέρα τῆς Ταταρίας, εἰθισμένων. Ἡ ἐλάττωσις τῶν Ἑλλήνων ἐν:ὸς τῶν πρώτων ἐτῶν ἐγίνε τοσαύτη, ὥστε τῷ 1792, κατὰ τὰς δημοσίους καταγραφάς, τὸ ὅλον αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὸν ἀριθμὸν τῶν 18,000. Εἶχεν αὕτη ὁμοίως, ἐκτὸς τῶν νοσημάτων, καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ταύτην, ὅτι πολλοὶ, κατακτιθέντες τῷ 1783 τοῦ Κριμίου ὑπὸ τῶν Ῥώσων, ἐπέστρεψαν ἐκεῖσε. Βραδύτερον δὲ πάλιν ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἔκαμε μεγάλας προόδους, ὥστε ὑπολογίζεται τῶρα εἰς 36,000, συμπεριλαμβανομένων τῶν ὕστερον ἀπὸ τῆς Ἀνάπης καὶ τῆς Τουρκίας ἐπελθόντων Ἑλλήνων καὶ ὀλίγων τινῶν ἀπὸ τῆς Βασσαραβίας.

Οἱ περὶ τὴν Μικιῶτιδα Ἕλληνες, ὡς ἐκπαλαί ἔμπειροι μᾶλλον τῆς κηπουρίας καὶ ἀμπελοουργίας ἢ τῶν κυρίως γεωργικῶν, δὲν ἤξευρον νὰ προάξωσι τὰς πεδιάδας τῆς σιτέπης εἰς τὸν τῆς βελτιώσεως βαθμὸν, εἰς ὃν ἔφερόν τας οἱ ὄμοροι αὐτοῖς πρὸς δύοσιν Γερμανικῶν Μεννονιτῶν ἄποικοι. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἐμπορεία καὶ ἡ ναυτιλία τῶν βραδέως μόνον προοδεύουσιν. Ἀκμάζουσι δὲ καλῶς τὰ ἀλιευτικὰ πρὸς αὐτοῖς, καὶ δὲν ἀμφιβᾶλλω ὅτι τὸ χαβι-ἀριον, ὅπερ τρώγουσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συναίγεται πρῶτον καὶ προπαρασκευάζεται ὑπὸ τῶν Ποντικῶν συμπατριωτῶν τῶν.

Περὶ τῆς πνευματικῆς τῶν ἐκεῖσε ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως ἡ Κυβέρνησις πρὸ πολλοῦ ἐπρονόησε, συστήσασα Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἐν Μαριουπόλει· ἄλλα δὲ παιδαγωγεῖα ὑπάρχουσι κατὰ τὰς κώμας διευθυνόμενα ὑπὸ τῶν ἱερέων. Τοιαύτη περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως φροντίς προάγει καλοὺς καρπούς· οἱ νέοι ὀμιλοῦσιν ἤδη τὴν Ἑλληνικὴν καθαρῶτερα παρὰ οἱ προγενέστεροι· ἡ Ταταρικὴ ἀποκρίεται αἰεὶ μᾶλλον, καὶ παρὰ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ καὶ παρὰ τῇ κατηχήσει καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ χρόνος θέλει ἐξελείψει καὶ τὰ ἄλλα εἴτε ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα

ὁ σεβασμιώτατος Ἰννοκέντιος, ἐν δὲ τῇ Μαριουπόλει ὁ προϊστάμενος εἰρεὺς εἶνε ὁ Κ. Ὁρέστης Πανταλεήμων.

εἶτε ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν λείψανα τῆς μακρᾶς καταδυναστείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τατάρων. Διὰ τί λοιπὸν νὰ ἀπελπίζεσθε τὴν, ὅτι καὶ οἱ ἄποικοι οὗτοι, οἵτινες, ἀρ' ὅτου κατὰ τὸν 6 πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα κατέλιπον τὴν ἐπιφανῆ ἰδίαν των πατρίδα, τόσα βιάσανα ὑπέφερον, εἰς τόσας ἐναλλαγὰς τῆς τύχης ἐπέπεσαν, θέλουσί ποτε, σὺν θεῷ, εἰς τὸ μέλλον δικαιολογήσει τὴν καταγωγὴν των. ;

Δὲν εἶχον δὲ ἀκολουθήσει ὅλοι οἱ Ταυροῦ Ἕλληνες τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν Ῥωσσίαν διέμειναν, ὡς εὐρίσκωμεν ἐκ στατιστικῶν καταλόγων, ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος 1779 τοὺλάχιστον 10000 ἐν τῇ χερσονήσῳ· οἱ μὲν διότι ἐκέρδιζον πολλὰ χρήματα ἐκ τῆς ἐργολαβίας τῶν ὑποστατικῶν τοῦ Χάνου, οἱ δὲ ἀπεκδεχόμενοι τὴν ὥραν, ὅτε πᾶσα ἡ χώρα ἐκείνη ἐμελλε νὰ ὑποταχθῇ τοῖς Ῥώσοις. Τῇ ἀληθείᾳ τὸ συμβῆναι τοῦτο δὲν ἐβράδυνεν ὁ Χάνος, εἰς τὰ ἔσχατα πολλάκις ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῶν Μουρζῶν καὶ ἄλλων μεγιστάνων του, ἀφῆκε τῷ ἔτει 1783, ὅπως διάγη ἄνετον καὶ ἤσυχον βίον, ὅλον τὸ Κρίμιον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ῥώσων. Οὕτως κατέδου καὶ ἡ τελευταία σκιά τῆς φοβερᾶς ποτε τῶν Τατάρων δυναστείας. Τότε ἐπαῆλθον, ὡς εἶπομεν ἤδη, πλῆθος τῶν ἐν τῇ Ἀζοβικῇ ἐπικρίᾳ Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀσφαλῶς καὶ εἰρηνικῶς ἔχουσαν Ταυρικὴν. Ἡῤῥῆζαν ὁ λαὸς οὗτος προσέτι, ἀφοῦ, δυνάμει τοῦ κατὰ τὸ 1798 οὐκαζίου, ὁμοσθενεῖς ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος μάλιστα καὶ τῆς Σινώπης διέβησαν εἰς τὴν Θεοδοσίαν, ὅπου ἔτυγον σπανίως εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ κυβερνήτου Βρονεβσκήου (1812)· ὥστε τὸ σὺμπαν τῶν ἀχρητοῦδε αὐτόθι κατοικούντων Ἑλλήνων ὑπερβαίνει τοὺς 16500. Ἀπολαμβάνουσι δὲ πάντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὡς οἱ αὐτόχθινες, τινεὶ δὲ καὶ ἰδιαίτερα προνόμια, μετερχόμενοι οἱ μὲν τὴν γεωργίαν, οἱ δὲ τὸ ἐμπόριον, ἄλλοι τὰ πολιτικὰ, ἄλλοι τὰ στρατιωτικὰ.

Δὲν σκοπεύομεν νὰ διηγηθῶμεν τὰ καθ' ἕκαστα περὶ αὐτῶν. Μολαταῦτα εἰς κλάδος αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἰδίαν ἐξιστόρησιν, ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀξιολογηθέντος, ἐνοῶν τὸ λεγόμενον « Μπαλακλαβικὸν Ἑλλήνων Τάγμα ». Ἡ ἀρειμάνιος αὕτη φυλὴ ἠξιώθη ἐγκρίτου χρονογράφου, τοῦ ἐξοχωτάτου Ῥώσου Σαφονοβίου. Καὶ ἡμεῖς εἶχομεν κατὰ νοῦν νὰ μεταφράσωμεν ἐν ἐκτάσει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀκριβέστατα ἐπεξεργασμένην πραγματείαν (70), ἀλλὰ τὸ στε-

(70) Δι' ἡμεῖς τοῦ Σαφονοβίου εἶνε αἱ ἀσφαλέσταται, εἶον πρακτικὰ

νὸν τοῦ παρόντος ὑπομνηματίου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει, εἰμὴ νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα αὐτῆς.

Ζῆ εἰσέτι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ μνήμη τοῦ πρώτου τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀρλοφίου, εἰς τῆς ὁποίας τὰ λαμπρὰ κατορθώματα οἱ Μανιάται καὶ οἱ τοῦ Ἀρχιπελάγους νικιοῦνται τόσον ἀνδρείως συνετέλεσαν. Κρίνομεν διὰ τοῦτο περιττὸν νὰ γράψωμεν ἐν ἐκτάσει ἐνταῦθα πράγματα γνωστά.

Ἄμα μετὰ τὴν διακήρυξιν τοῦ πολέμου, ὁ Ῥωσικὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πρῆδρος, Κόμης Πανῖνος, δι' ἐπιστολῆς ἡμερολογουμένης τῇ 22 Ἰανουαρίου 1769, προσέτριψε τὸν ἐν Ἰθάμῃ Στέφανον Μαυρομιχάλην, ἀρχηγὸν τῶν Σπαρτιατικῶν λεγεῶνων, εἰς σύμπραξιν μετὰ τῶν ὁμοθρήσκων του. Ἐπίσης ὁ Ὀρλόφιος εἰς πλεύσας μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, δημοσιεύει ἀνάλογον προκήρυξιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Μαυρομιχάλης ἀσπάζεταιται προθυμότατα τὴν πρότασιν τοῦ Πανῖνου, ἀποκρινόμενος καὶ διὰ γραμμῶν καὶ διὰ ἐξαποστολῆς πρὸς τὸν Ὀρλόφιον, τοῦ ἑαυτοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τοῦ Κ. Ἀγγέλου Ἀδαμοπούλου. Ἐν τινι ἀκολούθῳ ἐπιστολῇ ὁ Ῥωσικὸς Ναύαρχος ἐκφράζει τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐχαρίστησιν, προσθέτων ἐπὶ τέλους ταῦτα: « ἐν μόνον παρ' ὑμῶν ἐξαιτοῦμαι, ὁμοноεῖτε καὶ ὁ θεὸς θέλει εὐλογῆσαι τὰ ὄπλα Σας. »

Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Πελοποννήσιοι καὶ Αἰγαιοπελαγίται, ἰδίᾳ τῶν δαπάνῃ συνεκρότησαν ὀκτῶ τάγματα στρατοῦ, ὅστις ἀδελφικῶς ἐσυμμερίζετο μὲ τοὺς Ῥώσους πάντα τῶν μαχῶν κίνδυνον καὶ πόνον, πάντα τῶν νικῶν στέφανον, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδὲ τοῦ παρὰ Ἰζεσμίῳ στηθέντος τροπκίου. « Ἀπέδειξαν, » λέγει ὁ Σαφονόβιος, ἐπαρθιμῆσας 25 ἀγῶνας ἐν ἡμέρῃ 4 ἐτῶν καὶ ὁμοῦ ἐπαινέσας τὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναπαύσεως φιλοξενίαν τῶν Ἑλλήνων, » ἀπέδειξαν οἱ ὁμοθρήσκοί μας τὴν μεγαλύτεραν ὁμῆν καὶ ἀνδρείαν, καθὼς καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιτηδειότητα

τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Μπαλακλάβης διαφυλασσόμενα ἔγγραφα, ἐπιστολαὶ συγχρόνων ἐνδόξων ἀνδρῶν, κ. α. Ὑπομνησκει δὲ ὁ ἀκριβὴς οὗτος ἐξεταστής, ὅτι αἱ δι' ἀλληλογραφίας διαπραγματεύσεις τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸν Πανῖνον, τὸν Ὀρλόφιον κ. α., δὲν ἐδρίσκονται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀρχεῖῳ, εἰμὴ ἀντεγγραμμέναι καὶ ἀχρεϊέστατα Ῥωσιστὶ μεταφρασθεῖσαι, καὶ φρονεῖ διὰ τοῦτο, ὅτι τὰ πρωτότυπα ἔμειναν καὶ σώζονται παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Μαυρομιχάλη.

νά υπηρετήτων ἄλλοτε ἄλλως, νῦν μὲν ἐν τῷ πεζικῷ, νῦν δὲ ἐν τῷ ναυτικῷ. Ἡ μακρὰ καταπίεσις ὑπὸ ἀνημέρων καὶ βικίων Τουρκικῶν Πασχῶν ἐξήντησεν ἅπασαν τὴν ὑπομονὴν των καὶ ἐνέπνευσεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων των μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, συνείεναι ἀναντιρρήτως πλὴν εἰς τὸ νικηφόρον ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον πελαγὸς ἐκστρατείας ».

Ἄλλ' ὅταν ὁ πόλεμος ἐκλινε πρὸς τὸ τέλος, ἀνίσχυσαν περὶ τῶν μελλόντων ἤθελον ἄρα πάλιν ὑποκύψει εἰς τοὺς παρωργισμένους, ἀσπόνδους ἐχθροὺς των; Τοῦτο φοβούμενοι ἐξαποπέλλουσι περὶ τῶν πρακτέων πρεσβεῖαν πρὸς τὸν Ὀρλόφιον. Ὁ δὲ, πραγματικῶς εὐγνωμονῶν αὐτοῖς διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις, ἀντεπιστέλλει γράμματα τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1774 πρὸς « Ὀλους τοὺς ἀνδρείους καὶ πιστοὺς Ταγματάρχας, Καπιτάνους, Ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Ἀλβανικοῦ Στρατοῦ », ἐπαγγελθόμενος αὐτοῖς ἄσυλον εἰς τὴν Ῥωσίαν. Περιέχονται αὐτῷ καὶ τὰδε: « Ἡ ὑμετέρα φιλία, τῆς ὁποίας τοσαῦτα ἐλάβομεν τεκμήρια, οὐδέποτε θέλει ἐξαλειφθῆ ἐκ τῆς μνήμης μας. Ὅθεν θέλω φροντίσει θερμώτατα περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας Σας. Ὡν αὐτόπτης τῶν μόχθων καὶ ἀνδραγαθιῶν Σας, θέλω παντὶ σθένει τούτου ἕνεκα ἐπαγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων Σας ». Ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ παρὰ τῇ ἐν Πετροπόλει Αὐλῆ εὐνοουμένου ἀνδρὸς ἐπέφερε τούτο, ὅτι τὸ ἀκόλουθον ἔτος οἱ πρὸς Αὐτὴν τὴν Αὐτοκρατορίσσαν ἀποσταλέντες Ἕλληνας, ὁ ταγματάρχης Κωνσταντῖνος Γεωργίου καὶ ὁ Καπιτάνος Στ. Μυρομηχάλης, ἠξιώθησαν εὐμενεστάτης δεξιώσεως. Ἡ ἀπάντησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Αἰκατερίνη ὑπόσχεται νὰ ὑποδεχθῆ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μητρικὴν προστασίαν, διατάσσει πρὸς τοὺς ἄλλοις ὡς ἀκολούθως.

Α΄.) Ὅτι αἰ νεωστὶ κατακτηθεῖσαι καὶ ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Μιωτίδος κείμεναι Ταυρικαὶ πόλεις Κέρτζ καὶ Γενικαλὲ προσδιορίζονται πρὸς ὄφελος καὶ ἄσυλον τῶν Ἑλλήνων. Β΄.) Ὅτι οὐχὶ μόνον οἱ κατὰ τῶν Τούρκων ἐσχάτως ἐκστρατεύσαντες, ἀλλ' ἅπαντες ὅσοι ἐπιθυμοῦσι, θέλουσιν ὁμοῦ μὲ τὰς οἰκογενείας των παραπεμφθῆ ἐκεῖσε διὰ τῶν πλοίων καὶ δαπάνη τῆς Κυβερνήσεως. Γ΄.) Ὅτι ἡ Κυβέρνησις χορηγεῖ τὰ ἐξόδα πρὸς κατασκευὴν αὐτῷ ἐκκλησιῶν, νοσοκομείου, φαρμακοποιείου, οἰκιῶν. Δ΄.) Ὅτι εἶνε ἀτελεῖς διὰ 30 ἔτη καὶ διὰ παντός ἐλευθεροὶ πάσης ἐπίστασι θμεύσεως στρατευμάτων. Ε΄.) Ὅτι αἱ προτάσεις των περὶ ἀδεία-

τοῦ νὰ ἐκλέγῃσι μεταξὺ αὐτῶν ἓνα ἐπίσκοπον, στρατηγὸν ὡς καὶ ἴδιον δικαστήριον, ἐγκρίνονται. Ζ'.) 'Ότι πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν τῆς ἐμπορείας των, ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ συστήσωσιν ἐλληνικὴν δημαρχίαν. Η'.) 'Ότι ἔχουσι πρὸς τούτοις τὴν αὐτὴν ἰσονομίαν ὡς οἱ λοιποὶ ὑπήκοοι τῆς Ῥωσσίας.

Καθὼς ἔλαβον τὰς ὑποσχέσεις ταύτας, οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν τὴν μετοικησίαν των. Ἀποβάντας εὐτυχῶς εἰς τὸν παραχωρηθέντα αὐτοῖς τόπον, ὁ νεοσύστατος τῆς τότε μεσημβρινῆς Ῥωσσίας Ἐπαρχος, ὁ περίφημος Ποτεμκίνος, τοὺς ἐπεριποιήθη ἐξόχως, προμηθεύων αὐτοῖς διάφορα ἐπιχορηγήματα, δηλ. σημαντικὰς χρημάτων ποσότητας, θρέμματα κ. λ. Ἐγράφε καὶ ἐν τινι πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῇ ὅτι « ἐθεώρει ὡς μεγάλην τιμὴν τοῦ τὸ νὰ ᾔηνε ὁ ἀρχηγὸς καὶ διοικητὴς των ». Ὁμοίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνδρείους τούτους πολεμιστὰς καὶ ὁ Σουβαρόβιος, ὡς μαρτυρεῖ μία περὶ αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργείων ἔκθεσις του, ἣτις πρὸ ἰκανῶν ἐτῶν ἐξεδόθη διὰ τοῦ τύπου.

Τὸ μάχιμον τῶν Ἀλβανῶν (οὕτω γενικῶς ἐκκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ῥώσων) διωργανίσθη εἰς ὀκτὼ λόχους ὑπὸ τὰ ὀνόματα Σπαρτιατικόν, Ἡπειρωτικόν, Μακεδονικόν καὶ ὅμοια. Ἐρερον δὲ ἤδη ἐκτὸς τῆς λόγχης τοῦ πυροβόλου, ἣτις πρότερον ἦτο τὸ μόνον ἐπιθετικὸν ὄπλον των, καὶ τὴν σπάθην· καὶ ἐπειδὴ ὁ διοργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἐν τῷ Ταγανρογίῳ, ἐλληνικαὶ τινες οἰκογένειαι ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου διέμειναν ἐκεῖσε.

Ἡ πρώτη πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐκδούλευσις τῶν νέων κατοίκων τοῦ Κέρτζ (71) καὶ τοῦ Γενικακὲ ἐγένετο περὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν μετατόπισιν τῶν Ταυροελλήνων ἐκ τῆς χερσονήσου εἰς τὰ περὶ τὴν Μαϊώτιδα. Ἐκτὸς δὲ τούτου κητέσθεσαν εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος, ὅσον τάχιστα, μίαν τῶν Τατάρων ἐναντίον τῶν Ῥώσων στάσιν.

Πρὸ πάντων ἢ κατὰ τὸ 1783 ὑποταγὴ τοῦ Ταυρικοῦ Χανάτου ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἐξήσκησεν ἄμυστον καὶ ἐπιωφελεῖ εἰς τὰς σχέσεις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Ἑλλήνων ἐπιβρόσῃ. Διότι ὁ Ποτεμκίνος, κατανοῶν τὴν ἀφευκτον ἀνάγκην τοῦ νὰ προφυλαχθῶσι τὰ ὄρια τῆς παραλίης, ἐνεπιστεύθη ταύτην τὴν ἐντολὴν εἰς αὐτοῖς. Ἐταθμεύθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὴν *Μπαλακλάβαν*, τὴν ὁποίαν γνωρίζο-

μεν ἤδη (72), καὶ ἡ πόλις αὐτῆ, ὁμοῦ μὲ τὰς κώμας Καδ'κοί, Καμάραν καὶ Καράνιον, ἐπαραχωρήθη εἰς αὐτούς. Τὰ δὲ ἐκεῖσε γήπεδα διενεμήθησαν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν Ταγματάρχης Ζαπόνης ἔλαβε 240, ἕκαστος δὲ ἀξιωματικὸς καὶ αἱ ὑποδεέστεραι τάξεις ἀνά 20 ῥωσικὰ στρέμματα· συγχρόνως ἀπελύθησαν πίσσης φορολογίας. Ὁ ἡξεύρων πόσον ἀκριβῶς πωλεῖται τὸ στρέμμα κατὰ τὴν Ταυρικὴν παραλίαν, θέλει πιθανῶς ἐκτιμήσει ὀρθῶς τὴν μεγαλοδωρίαν ταύτην.

Ὁ οὕτως εἰς τὴν Μπαλακλάβαν καὶ τὰ περίξ αὐτῆς ἐπισταθμεύων ἑλληνικὸς στρατὸς διεκρίθη λαμπρὰ εἰς τὰς κατὰ 1787—1791 ἀκαταστασίας. Οἱ μὲν ὑπολειφθέντες οἴκαδε εἰς τὴν Χερσόνησον ὡς περίπολοι τῶν ἀκτῶν, ἐξηκολούθουν τὴν τακτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν· οἱ δὲ ἐμβιβασθέντες εἰς τὸν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένου παραφυλάττοντα στολίσκον, ἐπυρπόλησαν ἐκεῖ τουρκικὰ τινὰ πλοῖα καὶ μετέτχον τῶν παρὰ Κινβουρνῶ καὶ Ὀτζακοβίω νικῶν· μετέπειτα δὲ ὑπηρετήσαν ἐν τῷ Ποντικῷ ναυτικῷ, τὸ ὅποιον διέπρεψεν εἰς τὰς παρὰ Κωνσταντία, Σινώπη, Ἀνάπη, Χατζιβέε καὶ ἀλλαγῷ μάχας, καὶ τοῦ πολέμου αἴσιον πέρας λαβόντος, τινὲς αὐτῶν, ὡς θέλει διηγηθῆ ἐν δέοντι, κητωκίσθησαν εἰς τὰς νεοκτῆτους χώρας, οἱ δὲ πλείστοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ταυρικὴν καὶ τὰς οικογενεῖας των.

Ἐκτελοῦντες τὰ ἐπ' εἰρήνης ὀλίγον ἐπαχθῆ καθήκοντα τῆς ἀκταιωρίας ἐν ταυτῷ εἶχον εὐκαιρίαν νὰ καλλιεργῶσι τὰ χωρία των, εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν εἰπέτι δύο. Τινὲς ἤρχησαν νὰ μετέρχωνται καὶ τὸ ἐμπόριον, πρὸ πάντων ἀροῦ ὅσοι πείσαντες τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας των, ἔλαβον ἄδειαν νὰ καταγραφῶσιν, οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν πρώτην, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν δευτέραν ἢ τρίτην τάξιν τῶν ἐμπόρων.

Ἡ οὐσιωδέστερα μεταρρύθμισις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου, τῷ 1797. Πρῶτον μὲν, μετωνομάσθη τότε τὸ • Ἑλληνικὸν τῆς Μπαλακλάβας Τάγμα • . Δεύτερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνόπλων περιορίσθη εἰς τρεῖς λόχους (σήμερον δὲ εἶνε 4.). Ἐλάβον καὶ τακτικὴν στρατιωτικὴν στολὴν μὲ τὰ συνθήη ἤδη τοῦ ἱματισμοῦ των χρώματα, δηλαδὴ τὸ πρῶσινον καὶ τὸ κόκκινον προσέτι τακτικὸν μισθόν. Τὸν δὲ ὁ-

Στρατιώτης.

Υπαξιωματικός.

Αξιωματικός.

Τού ἐν Μπαλακλάβη Ἑλληνικοῦ Τάγματος.

πλισμόν των ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κατασκευάζωσιν ἐξ ἰδίων, ὡς καὶ πρότερον.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀναφαίνονται διάφορα περὶ τοῦ Τάγματος τούτου νέα σχέδια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προξενήσωσι σπουδαιότεραν τινὰ τῆς καταστάσεώς του τροποποίησιν. Εἰς δὲ τὴν αὐξήσιν τῆς πόλεώς του συντέλεσε τὰ μέγιστα ἡ ἐξῆς περίστασις, ὅτι ἐν τῷ 1807 ὁ λιμὴν της, ὁ πρὶν φόβω τοῦ λαθρεμπορίου ἀπηγορευμένος ὢν, ἀπεκατέστη ἐν ἐνεργείᾳ πάλιν διὰ τὴν ἀκτοπλοίαν. διότι ὁ ἀσφαλέστατος οὗτος κόλπος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω εἴπομεν τινὰ, παρέχει εἰς τοὺς εἰσπλέντας περιζήτητον καταφύγιον ἐν καιρῷ τῶν θυελλῶν, αἰτινες κατὰ τὸ σύνθηρος διεγείρονται περὶ τὸ νοτιοδυτικὴν τοῦ Κριμίου ἀκρωτήριον, τὸ ὑπὸ τῶν Γεννοῦϊτῶν καὶ μέχρι τῆς σήμερον Κάμπο Βιολέντε καλούμενον.

Τὸ Μπαλακλαβικὸν τάγμα ἐν τῷ τουρικῷ πολέμῳ τοῦ 1806 1812 ἐκ νέου διεκρίθη, μέρος μὲν ἐν ταῖς ναυμαχίαις τοῦ Παντικοῦ στόλου, μέρος δὲ ἐν τῇ Ταυρίδι, ὅπου ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Ῥεβελιώτης μὲ μικροτάτην δύναμιν ἐτιμώρησε τὴν ὑπὸ Γάλλων στασιωτῶν μεταξὺ τῶν Τατάρων κινήσασαν ὄχλαγωγίαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν ἀνδραγχημάτων, οἱ ἐν Μπαλακλάβα Ἕλληνες ἐδῶκαν καὶ ἄλλα μεγάλης ἱκανότητος τεκμηρίαι. Κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1812 καὶ 1829, ὅταν ἡ πανώλης, κατὰ δὲ τὸ 1830 καὶ 1831, ὅταν ἡ χολέρα ἐμάστιζε τὴν Ταυρικὴν, ἐνταυτῷ προεφύλαττον τὰ παράλια καὶ περιεπόλουν τὰ μωμιουσιὰ ἐν τῆς χειρονήσου μέρη.

Ἄφ' ἐτέρου δὲ ὁμολογητέον, ὅτι ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν οἱ ὀπλισμένοι οὗτοι γεωργοὶ παρεῖχον τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀντημεῖφθη ἐπαξίως. Γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν ἐν περιλήψει μνημονευθέντων, τὰ μεγάλα αὐτοῖς ἐπιδαφίλευθέντα πλεονεκτήματα. Πρὸς τούτοις οἱ Αὐτοκράτορες, ὅ τε Ἀλέξανδρος καὶ Νικόλαος, αὐτοπροσώπως ἐδείξαν τρανώτατα τὴν αὐτῶν εὐχαρίστησιν καὶ εὐμέλειαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν τάγμα, ὅτε μὲν ἀξιώσαντες αὐτοὺς τῆς τῶν Αὐτῶν Μεγαλειότητων δορυφορίας, ὡσάκις ἐπεσκεπτόντο τὴν Ταυρίδα, ὅτε δὲ ἐπαυξήσαντες τὰ γήπεδα καὶ τοὺς μισθοὺς των, διορίζοντες δὲ αὐτοῖς φιλοδωρήματα, παράσημα, συντάξεις τῶν ἀπομάχων, ἀνέγερσιν εὐεργετικῶν καταστημάτων ἐν τῇ Μπαλακλάβα, οἷον ὄρφανοτροφείου, πολεμικοῦ σχολείου κ.λ. Τελευταῖον, ἀφοῦ πρὸ δέκα ἐτῶν, ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἡγεμόνου Βοροντζόβιου, δύο λό-

χοι τοῦ τάγματος διωρίσθησαν νὰ σταθμεύωσιν ἐν τῷ τῆς Καυ-
κασικῆς παραλίας φρουρίῳ Νερωσσείσκω, ἡ τῆς Μπαλακλάβας
πρὸς τὰ ἐνταῦθα ναυτιλία ἔλαβε νέαν τάσιν.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ ἑταιρία τοῦ τάγματος καρποῦται 7
πλησίον τῆς πόλεως κείμενα χωρία, τῶν ὁποίων μόνον τὰ δάση
(ταῦτα τὰ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσίᾳ τόσον πολύτιμα κτήματα)
ἐκτείνονται εἰς 6000 Ῥωστικά στρέμματα, οἱ ἀμπελώνες εἰς
205, οἱ λειμῶνες εἰς 1050, οἱ ἀγροὶ εἰς 2800 καὶ οὕτως καθ'
ἑξῆς.

Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν εἶνε φιοδομημένον καὶ τὸ μοναστήριον
τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔχον τὴν τοσοῦτον σκηνογραφικὴν ἐκείνην
τοποθεσίαν ἐπὶ τῷ ὑψηλῷ προσακτίῳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐφ' ἧς,
ὡς διαβεβαιουσί τινες, ἴστατο πάλαι ποτὲ ὁ μυθολογούμενος τῆς
Ἀρτέμιδος ναὸς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄκουσα ἱεράτευεν ἡ Ἰφιγένεια τοῦ
Ἀγαμέμνονος (73). Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ ἱερόν καταγώγιον ἕνεκα
πολλῶν λόγων ἔλκει τὴν προσοχὴν τῶν ἐγγχωρίων καὶ ξένων.
Πρῶτον διὰ τὸν ἀξιοσεβαστὸν προεστῆτα μὲν αὐτοῦ, ὅστις εἶνε ὁ ἐν
πάσῃ τῇ Ῥωσσίᾳ, ὡς ἀνὴρ φιλοκάγαθος καὶ λόγιος, εὐλόγιστος
Μητροπολίτης Ἀγαθᾶγγελος Τυπάλδος ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τοῦτο,
ὅτι ἐκ τῶν ἐκείσε ἀδελφῶν ἐκλέγονται οἱ ἱερεῖς τῶν πλοίων τοῦ
Πανακτοῦ τῆς Ῥωσσίας ναυτικοῦ. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς ἐξ ἔθους
διατύπωσις, ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Γεωργίου
πανηγύριως καὶ μεγαλοπρεπῶς πανηγυρίζεται, τινὲς τοῦ ἑλληνικοῦ
τάγματος ἀξιωματικοὶ ὡς ἐπίτιμοι φύλακες, περιστοχίζουσι τὴν
ἀρχαιοτάτην τοῦ προτάτου ἁγίου σημάδιαν, ἧς ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ ἐξ ἀμνημονούτων χρόνων διατηρεῖται.

Αἱ ἀρχαιότεραι τύχαι ὡς καὶ ἡ τερπνοτάτη θέσις τῆς Μπα-
λακλάβας εἶνε γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, ἐξ ὧν εἴ-
πομεν, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ τῶν Ταυρικῶν Ἠγεμόνων τοῦ Με-

(73) Παράβ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 3. Αὐτὸς ὁ σεβασμιώτατος μετρο-
πολίτης Τυπάλδος ἀσπάζεται τὴν γνώμην ταύτην, ἐν τῇ περιγραφῇ
τοῦ τόπου, τὴν ὁποίαν ἠτύχησε νὰ ἐγγείρησιν τῷ εὐεργέτῃ του, τῷ
Αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ. Εἶνε πολλὰ ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι, καθὼς
διηγεῖται ὁ Προκόπιος, καὶ οἱ ναοὶ τοὺς ὁποίους ὁ Ὀρέστης ἐθαμελίωσεν,
ἕτερον μὲν τῇ Ἀρτέμιδι, τὸν δὲ ἄλλον τῇ ἀδελφῇ Ἰφιγένειᾳ, ἐν τῇ Ἀνα-
τολῇ (παράβ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 51) ἔλαβον ὁμοίαν τύχην· εἰς Χριστιανοὶ
ἱερά σφίσι πεποιήνται, τῆς οἰκοδομίας τὸ πρᾶγμα οὐδὲν μεταβαλόντες.

σαιῶνος. Τὰ μνημνευθέντα τῶν ὄχυρωμάτων λείψανα εἶχεν ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν σκοπὸν νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀλλ' ἀπέβαλε πάλιν τὴν πρόθεσιν ταύτην. Κατὰ τὸ παρὸν ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως, συνιστάμενος ὅλως ἐξ Ἑλλήνων, ἀναβαίνει μόλις εἰς 600· ἀλλὰ τῷ θέρει συνέρχονται εἰς τὸν τόπον τοῦτον πολλοὶ ξένοι, οἵτινες, περιηγούμενοι τὴν ἀξιοθέατον Ταυρικὴν παραλίαν, εἴτε ἄρχονται αὐτοθεν τῆς ὕδαιτορίας, εἴτε ἀποτελειοῦσιν αὐτὴν ἐκεῖ.

Ἡ ὑπεράττη τοπικὴ διαχείρισις τῶν δημοσίων τῆς τε πόλεως καὶ τῶν αὐτῇ ἀνηκουσῶν κωμῶν, συμπεριλαμβανουσῶν, ἐκτὸς τῶν 500 ὄπλοφόρων, περίπου 2000 κατοίκους Ἑλλήνας (ὧν τοὺς πλείστους Αἰγαιοπελαγίτας μετανάστας, ἀλλὰ καὶ τινὰς στρατιωτικοὺς τῆς Ὀδησσαϊκῆς, ὡς θέλομεν ἶδει ὕστερον, κατὰ τὸ 1820 διαλυθείσης Μοίρας, καὶ ὀλιγίστους ἐν τῷ τελευταίῳ Τουρικῷ πολέμῳ, εἴτε αἰχμαλώτους εἴτε αὐτομόλους) ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Τάγματος (74), ὧπερ εἶνε ἐπιτετραμμένη ἡ πολιτικὴ ὁμοῦ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις. Ἐπ' αὐτοῦ διορίζονται οἱ κατώτεροι διὰ τὴν εὐταξίαν ἐπιστάται. Οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ, σχηματίζοντες συμβούλιόν τι, δικάζουσι πρωτοκλήτως περὶ τῶν διαφορῶν τῆς ἐταιρίας, κατὰ τὰ ἐπικρατούμενα ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων.

Μέχρις ἐνταῦθα τὸ ὑπόμνημά μας πραγματεύεται περὶ τῶν ἐν ταῖς νομαρχίαις τῆς Ταυρικῆς καὶ τῆς Αἰκατερινοσλάβδης Ἑλλάνων. Ἐμπεριέχει δὲ ἡ λοιπὴ μεσημβρινὴ Ῥωσσία προσέτι ἄλλην τινὰ τῆς φυλῆς ταύτης σημαντικὴν μερίδα, δηλαδὴ τὴν κατοικοῦσαν τὰς μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Δανουβίου χώρας, τῶν ὁποίων ὡς κέντρον εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ πόλις Ὀδησσός. Καθὼς αἱ δύο πρῶται συνοικίαι ἀπκλιθεῖσι τὴν προσοχὴν μας τὰ μάλιστα εἴτε ἕνεκα τῆς εὐθείας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ποντικῶν ἀποικιῶν καταγωγῆς εἴτε ἕνεκα τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἀνδραγαθημάτων, ἐπίσης καὶ ἡ τρίτη εἶνε ἀξιοπαρατήρητος, τὰ μὲν διὰ τὴν εὐγένειαν, τὰ δὲ διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν ἐμπορείαν τῶν μελῶν της.

(74) Ἰδοὺ οἱ ἄρχοντες τοῦ τάγματος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον. Στέφανος Μαυρομιχάλης, Κωνστ. Ζαπόνης, Κωνστ. Τάνης, Ἀναστασίου Νικόλαος, Χρίστο Κίρκος, Θεοδοσίου Ῥεβελιότης, Αὐκούργος Κατζόνης καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁ συνταγματάρχης Ματθ. Μαντός.

Ὡς πρὸς τὰς περὶ ὧν ἤδη πρόκειται ἐπαρχίας, εἶδομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς τοῦ 10 αἰῶνος ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐρημωθῶσιν ὅλως διόλου. Κατὰ τὰς ἐπομένους ἑκατονταετηρίδας κυριευθεῖσαι, καθὼς καὶ ἡ Ταυρική, ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Πατζινακίων, Κωμάνων, Τατάρων καὶ Τούρκων, μόλις ἐφθασαν εἰς εὐτυχεστέραν τινὰ κατάστασιν. Ἐξ ὧσων δὲ ἀνεφέρμεν ἐξάγεται, ὅτι αἱ τῶν Ἑλλήνων μὲ αὐτὰς συγκοινωνίαι δὲν ἔπαυσαν πώποτε καθ' ὅλοκληρίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου βλέπομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Σαπορογικῶν καὶ ἄλλων Κοζάκων (μιξοσλαβικῶν τινων φυλῶν, αἰτινες, παραγνωρίζουσι πᾶσαν κυριαρχίαν, κατεσκήνωσαν ἐν ταῖς στέππαις πρὸς δύσιν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βορυσθένου,) ὅτι ἡ παλαιότητα παρῆδος αὐτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν 10 ἑκατονταετηρίδα, τοὺς ὀνομάζει συμμάχους τοῦ Βυζαντινοῦ Αυτοκράτορος, καὶ προστιούτοις, ὅτι εἶχαν μεταξὺ τῶν καὶ πραγματευτὰς Ἑλληνας καὶ ἰσρεῖς ἐκ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Μολαταῦτα οἱ κυρίως Ῥῶσοι ἐκ πολλοῦ δὲν εἶχον μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμιξίαν διὰ τῶν εἰρημένων χωρῶν. Διότι ἔλαβον μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Τουρκικοῦ πολέμου, κατὰ τὴν ἐν Κουτζούκ Καϊναρτζὶ διομολογηθεῖσαν εἰρήνην, ἐλευθέρων πλοῦν ἐν τῷ Πόντῳ καὶ τὰ μέρη τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένου, ὅπου ἔκτισαν τὴν Χερσῶνα (75). Ἐκτοτε ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται Ἑλληνες καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Ῥωσσίας. Καὶ εἶνε πλείστου λόγου ἄξιον, ὅτι καὶ οἱ ἀπόγονοι τῆς Νεορωσσίας ἱστοριογράφοι διακρῆν ἄποδίδουσι τὴν ἀναγέννησιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκβαρβαρωθείσης ταύτης χώρας, κατὰ μέγα μέρος τοῖς Ἑλλησιν. Διότι συνετέλεσαν, ὡς λέγει ὁ Κ. Μυρζακιεβίτς (76), πρὸ πάντων εἰς τοῦτο

(75) Αὕτη ἡ Χερσῶν ἔχει μόνον τὸ ὄνομα, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς παλαιᾶς, διότι κεῖται ἐκτὸς τῆς Ταυρίδος παρὰ τῷ Βορυσθένι. Ἡρεσεν, ὡς γνωστὸν, τῇ Αἰκατερίνῃ νὰ θῶσῃ παλαιὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα τοῖς νέοις αὐτῆς εἰς τὴν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τούτου κατοικημένην χώραν ἰδρύουσαι, μολοντί οἱ τότε ἀρχαιολόγοι σπανίως εὐτύχησαν νὰ διηρίσωσιν ἀκριθῶς τὰς προτέρας θέσεις. Οὕτως ἐγενήθησαν ἡ Εὐπατορία, ἡ Ὀλδιούπολις, ἡ Ὄζησσός κ. α.

(76) Ἴδε τὸ ἄρθρον αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ Νεορωσσίᾳ ἐπιπέρας, κατὰ τὴν ἐν τῷ Καλανδάρῳ τῆς Νεορωσσίας καὶ Βασ-

οἱ δύο πρῶτοι τῆς Σλαβωνίας καὶ Χερσῶνος ἐπίσκοποι, οἱ Κερκυραῖοι Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους. Οἱ δὲ πρῶτοι εἰς τα ἐνταῦθα κυρίως μετανάσται Ἕλληνες, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἶνε οἱ ἐξῆς.

Ἡ φήμη περὶ τῆς ἰδιαιτέρας τῆς Αἰκατερίνης πρὸς πάντας Ἕλληνας εὐμενεῖας διέπτη ἕως εἰς τὴν Μινόρκαν, ὅπου εὐρέθησάν τινες αὐτῶν, μεμιγμένοι μετὰ τῶν Ἴταλῶν. Οὗτοι λοιπὸν, τὸν ἀριθμὸν περίπου 100, ὅτε ἡ νῆσος ἐκείνη κατὰ τὸ 1782 κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, διευθύνουσιν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίσσαν ἀναφορὰν τῶν, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς μονίμους ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ κατοικίας. Τοῦτου ἐγκριθέντος, οἱ ἰκέται διαπλεύσαντες εἰς τὴν Χερσῶνα καταγράφονται, οἱ μὲν ἐν τῇ φρουρᾷ τῆς πόλεως ταύτης, οἱ δὲ ἐν τῇ παρὰ τῷ κάτω Βορυσθένει λουηδικῇ ἀποικίᾳ, ὅποθεν βραδύτερον μετακομίζονται εἰς τὰ ἐνδότερα περὶ Παυλούπολιν.

Ἠκολούθησαν ὅμοια, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημεῖα συμβάντα. Ἐκπολιορκήσας τὸ Τουρκικὸν ἐπιθαλάσσιον ἔρμα Χαδζίβει καλούμενον καὶ κατασταθεὶς φρούραρχος ἐκεῖ ὁ ἐπιφανὴς Δερβιάσιος προσήλωσεν ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς τοὺς Αἰγαίοπελαγίτας Ἕλληνας, τοὺς συνεκστρατεύσαντας, ὡς εἶδομεν πρὸ ὀλίγου, ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καὶ ὑπεδέχθη τούτους ἀτμένως περὶ αὐτόν. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1795 τὸ εἰρημένον φρούριον διὰ Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος μετήλλαξε τὸ ὄνομα καὶ εἰς πόλιν ἐλευθερολίμενον ἐπροβιβάσθη, ἡ βᾶσις τῶν κατοίκων τῆς ἦταν 900 Ἕλληνες. — τὸ δὲ νέον τοῦτο ἴδρυμα εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ σήμερον ἐμπορεῖα, πλοῦτω καὶ κίλλονῃ ἀμάζουσα Ὀδησσός.

Οἱ ἐνταῦθα πολιτογραφηθέντες Ἕλληνες ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἀνέδειξαν πολλὴν δραστηριότητα καὶ φιλεργίαν. Καταγινόμενοι εἰς τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως, ὠργάνισαν Μοῖραν ἐκ 300 πεζικῶν καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιωτικούς ἐπρομηθεύθη νεόκτιστος στρα-

σαρχεὺς τοῦ ἔτους 1818 σ. 372—382. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν Εὐγένιον, ὁ Κ. Μουρζακβετίτζιος ἀναφέρει τινὰ μὴ εὐρισκόμενα παρὰ τῷ Κ. Καλλιγᾷ, ὅστις ἐν τοῖς φυλλάδιοις 21 καὶ 22 τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Πανδώρας ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον τοῦ διατίμου τούτου ἀρχιεπισκόπου βιογραφίαν, ὅσην ὅτι ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ διατηροῦνται ἀκόμη 24 ἀνέκδοτα χειρόγραφα αὐτοῦ κτλ. Ἐκφραστικῆν τοῦ Εὐγενίου εἰκόνα ἴδε εἰς τοῦ αὐτοῦ περιоди-κοῦ συγγράμματος τὸ φυλλάδιον ΟΔ' τοῦ ἐνεστ. ἔτους.

τών· εἰς δὲ τοὺς περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν ἐνασχολούμενους, ἐλεύθερα οἰκήματα. Πρὸς δὲ ἐπεδαφιλευθήσαν εἰς αὐτοὺς αἱ μεγαλύτεραι εὐκολαί καὶ εὐεργεσίαι. Διενεμήθη αὐτοῖ γῆπεδόν 1500 Ῥωσικῶν στρεμμάτων μὲ ἄδειαν νὰ κατοικῶσι κατ' ἀρέσκειαν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πόλεως. Προσδιωρίσθησαν καὶ ἄλλα δικαιώματα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των, ὡς τὰ μάλιστα εὐτελῆς τελωνεῖα οἴνου κτλ. Τῷ ὄντι, τὰ προνόμια των ἦσαν τόσον σπάνια καὶ ἐπωφελῆ, ὥστε οἱ Ἕλληνες, προσδοκῶντες πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη μετανάστας, κατέστησαν τὴν λεγομένην « Ἐπιτροπὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν μεταναστῶν » ἐν Ὀδησσῷ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, διότι ἐτι κατὰ τὸ 1797 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλλήνων δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 1000· ἀλλὰ σημειωτέον συγχρόνως, ὅτι μετὰ τὸ τούτων ἦσαν πολλοὶ εὐκατάστατοι. Οὗτοι, μέρος μὲν ναύκληροι, μέρος δὲ ἔμποροι καὶ τραπεζίται, ἀπέκτησαν, διὰ τὸ μέγεθος τῶν ὑποθέσεών των, τόσῃν ἰσχύϊ, ὥστε καὶ μία συνοικία τῆς πόλεως, ὅπου ἦτο καὶ εἶνε ἡ μεγίστη κίνησις, καλεῖται Ἑλληνική, καὶ εἶνε αὕτη εἰσέτι ἡ καλλίστη τῶν ἄλλων, περιλαμβάνουσα οἰκοδομήματα οἷα φεῖ εἰπεῖν τὰ πλάτια τοῦ Ῥοδοκανάκη, Στούρτζα, Καντακουζηνοῦ, Ὑψηλάντη, Μαρσλῆ, Παπούδορ κ. α.

Τὸ σχετικῶς ὀλιγάριθμον τῶν κατὰ τὸ 1797 τὴν Ὀδησσὸν κατοικούντων Ἑλλήνων αἰτιολογεῖ ἀρκούντως τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει γενομένην ἀκώρυσιν πολλῶν ἐκ τῶν εἰς αὐτοὺς χαρισθέντων πλεονεκτημάτων. Διότι ὁ Αὐτοκράτωρ Παῦλος διέλυσε τὴν Ἐπιτροπὴν, ὁμοῦ καταργήσας καὶ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν σῶμα· ἀπώλεσαν τότε ὅλα τὰ ἐπιδαφιλευθέντα πρὸς ὠφέλειάν των ὑποστατικά, τὰ ὅποια αὐτοί, καταβάλλοντες τὴν φροντίδα εἰς ἐμπορικὰς κερδοσκοπίας, σχεδὸν διόλου εἶχον παραμελήσει· πρὸς ἀποζημιώσιν ἔλαβον ὅμως ἄλλα ὀλίγον ἀνωτέρω ἐν τοῖς περὶ τὴν Τιράσπολιν, ὅπου τινὲς τῶν ἀπογόνων των εἰσέτι διάγουσιν· οἱ δὲ πλεῖστοι καιροφυλακτήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὰ πρότερα.

Διότι οἱ ἐν Ὀδησσῷ ὁμοεθνεῖς των, ἅμα ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀνέβη τὸν θρόνον, ἐξαπέστειλαν εἰς αὐτὸν πρέσβεις, δεόμενοι νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς τὰ προνόμια των, καὶ τῶντι ἡ αἰτησις αὕτη ἀπέβη κατ' εὐχὴν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ εἰρημένη Ἐπιτροπὴ τῶν μεταναστῶν δὲν ἐυστήθη πλέον, ἀλλ' ἡ Μοῖρα ἀνανεοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ « Ὀδησσικῆς Ἑλληνικοῦ τάγματος ».

καὶ ὁ παρὰ τοῖς αὐτοῦ συμπατριώταις ἀγαπητὸς Καζάνης ἀναγο-
ρεύεται ἀρχηγὸς αὐτῆς. Ἐπανέλαβον ἐπίσης τοὺς ἀγροὺς μὲ τὴν
προτοῦ ἀδειαν τῆς διαμονῆς. Ἰδρυσαν τότε ἐκεῖ μίαν ἀποικίαν
ὀνομαζομένην Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ μὲν τάγμα διελύθη τῷ 1 20,
ὅτε τὰ περισσότερα μέλη αὐτοῦ μετέσχοντο πολιτικὰ καὶ ἐμπο-
ρικὰ ἐπαγγέλματα, τινὰ δὲ, ὡς προείπομεν, μετέβησαν εἰς τὸν
Μπαλακλαβικὸν στρατόν. Ἡ δὲ ἀποικία ὑπάρχει ἀμετάβλητος,
ἀπέχουσα ὀλίγα χιλιόμετρα πρὸς δύσιν τῆς Ὀδησσοῦ. Καὶ εἰς
αὐτὸν τὸν τόπον οἱ Ἕλληνες γειτνιάζουσιν ὡς ἕγγιστα μὲ Γερ-
μανοὺς, δηλαδὴ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ὠραίαν τούτων ἀποικίαν Λι-
θενθάλιον καὶ μανθάνουσι παρ' αὐτῶν κατὰ μικρὸν μεθοδικωτέ-
ραν γεωπονίαν.

Ἐν τούτῳ οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀδησσοῦ γύζανον κατὰ τὸ
πλήθος καὶ τὴν εὐπορίαν ἀδιαλείπτως. Καὶ παρατηροῦμεν ἀσμε-
νως, ὅτι δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα· ὅτι ἐκτὸς τῶν ὑ-
λικῶν ἐθεράπευον καὶ ἄλλας γενναϊότερας σπουδὰς, μαστ ρούσας
τὴν ἐτοιμότητά των εἰς τὸ νὰ ὑπηρετώσιν οὐδὲν ἥττον τῇ πρώτῃ
ἢ τῇ δευτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι. Εἰς γνωστὸν, ὅτι ἡ σείμνητος τῶν
Φιλελλήνων ἑταιρεία, ἡ προπαρασκευάσασα τὴν εἰς ἐλευθερίαν ὁδὸν
τοῦ ἔθνους, οὐχὶ μόνον εἶχε τὴν πρώτην ἔδραν αὐτῆς ἐν Ὀδησσοῦ,
ἀλλὰ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐμυρμάθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τυχούσα
ἐκεῖ ἐνεργότατον μέλος, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰγνάτιον. Τῷ δὲ
1812 κατακλυσθείσης τῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τοῦ παμπληθὸς στρα-
τεύματος τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τῶν τέκνων τῆς ἀμιγλωμένων νὰ
καλλιερώσῃ τὰ δῶρά των εἰς τὸ θυσιασιήριον τῆς πατρίδος, οἱ Ἕλ-
ληνες τοῦ Ὀδησσοῦ κάτοικοι συνεισέφερον 100,000 ρούβλια
ἀργυρᾶ, οἱ δὲ Ῥώσοι, καὶ περ τὸν ἀριθμὸν ἐπικρατέστεροι, μό-
νον 9000· ἔθεν ἐξέχεται ἡ ὑπεροχὴ, βέβαια οὐχὶ τῆς φιλιπα-
τρίας, ἀλλὰ τῆς περιουσίας των.

Κατὰ τὸ τελευταῖον εἰρημένον ἔτος ἡ μεσημβρινὴ Ῥωσσία ἔ-
λαβε σημαντικὴν καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ λαοῦ ἐπίδοσιν διὰ τῆς κα-
τακτήσεως τῆς Βασσαραβίας. Ἡ δὲ ἐπαρχία οὗτη ἦτο, ὡς πασί-
γνωστον, ἐν τῇ Τουρκικῇ ἤδη περιόδῳ ἐκ πολλοῦ ἡ διαμονὴ τῶν
ἡγεμονικῶν γενῶν τῶν Ἰψηλάντων, τῶν Καντακουζηνῶν, τῶν
Μουρούζιδων κ. λ. καὶ πρὸς τούτοις πολλῶν Ἑλλήνων ἐμπορευ-
ομένων εἰς τὰς πόλεις Ἰσμαίλιον, Κιλίαν, Ἀκκερμάνιον, Κιζινοβίαν.

Καὶ δὴ καὶ τούτων μέγα μέρος, φυσικῶ τῷ λόγῳ, εἰς τὴν Ὀδησ-
σὸν, ὡς εἰς κοινόν τι συνεντευκῆριον, μετακίζοντο. Ὅσω λοιπὸν

μεγαλητέραν οί εκείσε "Ελληνες απέκτησαν υπόληψιν, τοσούτω επικρατεστέρα ηθάνοντο τήν άνάγκην του να εκπαιδευθῆ ή νεολαία των.

Εβούλησαν διά τουτο, τῷ 1816, έμπορικόν ελληνικόν εκπαιδευτήριον, όπερ μετὰ ταῦτα, διά προσωπικῆς συνεργείας του περιφανούς τῶν Ἀθηνῶν Γυμνασιάρχου Γενναδίου, μετεβουλήθη εἰς ελληνικόν σχολεῖον, καί κατὰ τό παρὸν διευθύνεται υπό του έλλογιμωτάτου Κ. Μυ. Παλαιολόγου.

Τέλος δὲ πέντων ἀπὸ τοῦ ἄνεξιχνησίας πόλεμος τῶν Ἑλλήνων ἐξέρραγη, πολλοὶ αὐτῶν διεσώθησαν ἐκ τῆς ἐκδικήσεως τῶν Τούρκων, καταφυγόντες εἰς διάφορα μέρη τῆς Ῥωσσίας. Κατὰ τὴν πολιτειογραφίαν τοῦ Σκαλοδοσίου — εἰς τὴν ὁποία χρωστούμεν τὰ πλείστα ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ εἰδήσεις — προσωρρίσθησαν, ἐν τῷ μετὰ τῆς 10 Μαρτίου καὶ τῆς 18 Ἰουνίου τοῦ έτους 1822, 800 καὶ ἔτι πρὸς Ἕλληνες καὶ ἑλληνίδες φυγάδες εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσῦ. Ὑπεδέχοντο δ' ἐκεῖ φιλοφρονέστατα καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοειῶν καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἧς οὐχὶ μόνον ἀνέωξεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀνώτερα διδασκαλεῖα τῆς, τό τε Λύκειον τοῦ Ῥισχελείου καὶ τό κατάστημα τῶν εὐγενῶν κοριθίων, ἀλλὰ καὶ διά τὴν διατροφήν τῶν ἐνδεστερων ἐξώδυνε μεγάλων χρημάτων ποιότητι, τῆς ὁποίας μερὶς τις καὶ σήμερον ἀκόμη διανέμεται. Ἐποὶ τῶν φυγῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ὅς ἐ Ἑλλά; ἐπέκτησαν εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας; πάλην καὶ ἡ ἰσυχία τῆς, διά τοῦ ἐθνικισμοῦ τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος ἀποκατεστη, ἄλλοι δὲ διέμεναν εἴτε ἐν τῇ Ὀδησσῷ εἴτε ἀλλοῦ τῆς Ῥωσσίας.

Ἐίδομεν λοιπὸν πᾶσαν τὴν μεγάλην χώραν, ἧτις, κειμένη μετὰ τῷ Γενναίῳ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ Διουβίου πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐκτείνεται ἕως εἰς τὰς τοῦ Βιρονέζου, Πολτάβας, Κισβίου καὶ Ποδολίης νομαρχίας πρὸς βορρῶν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, καθὼς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, κατὰ μέρος κατοικουμένην ὑπὸ Ἑλλήνων. Ὡσαύτως ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτῶν ὁμογενῶν, αἰτινες, μολοντί καθιδρυμένοι ἐν τῇ ἰδίᾳ τῶν πατρίδι, ἐπὶ διαφόροις ὅμοις σκοποῖς ἐργονται εἰς τὰ ἐνταῦθα, εἶνε καμμεγέθης, αναδύνων λ. γ. ἐν τῷ 1844, κατὰ δημοσίους καταλόγους, ἕως εἰς 900 ψυχας. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰμπροσῦμεν πιθανώτατα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ οἱ πλείστοι τῶν 1600 τουρκικῶν ὑπαικῶν, ὅσοι κατὰ τό αὐτὸ τοῦτο ἔτος διέτριβον ἐν τῇ

μεσημβρινῆ Ῥωσσία, ἦσαν Ἕλληνας. Ὅθεν συμπεραίνεται, ὅτι τὸ ἔθνος τοῦτο εἰσέτι ἔχει τὴν μεγαλητέραν πρὸς τὰ ἀρκτῶα τοῦ Πόντου ἐπιμιξίν, ἐξηρημένων μόνον τῶν τῆς Αὐστρίας ὑπερκίων. (77)

(77) Δηλαδὴ ἐν τῷ εἰρημένῳ ἔτει εὐρέθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσία 2330 Αὐστριακοὶ ὑπήκοοι. Μετὰ τούτους τὸ μεγαλύτερον τῶν αὐτῶν διαγόντων δουτικῶν ξένων ἦτο τῶν 660 Ἰταλῶν.

Ἄρ καὶ τοῦ ὑπουργηματίου τούτου δὲρ διαρέμονται εἰμὴ ἄλλα τινὰ ἀντίτυπα καὶ ταῦτα οὐχὶ δημοσίως, ἐρομίσαμεν ὁμως καλὸν γὰ ἀναγέρωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν οὐγγραμμα, Νέα Παρδώρα, καταχωρίζοντες καὶ τῆν προσθεθεῖσαν αὐτόθι σημείωσιν, ἣτις ἐξηγεῖ ἐκ πόρας ἰσορρομῆς καὶ πῶς συνετάχθη.

Ὁ Κ. Γ. . . . Α. . . . Φιλλκινδός, διατρίβει πρὸ ἐνός περιπυ ἔτους εἰς Ἀθήνας, ἀγρολοῦμενις εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γλώτσης καὶ εἰς ἱστορικὰς μελέτας περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος. Εἰς τῶν συντακτῶν τῆς Πενδώρας, ὅστις ἔλαβε τὴν εὐχαρίστησιν γὰρ γνωρίση τὸν λόγιον ἐκεῖνον ἄνδρα, παρεκάλεσεν αὐτὸν γὰρ τῷ δώσῃ σημειώσεσι τινὰς ἱστορικὰς περὶ τῶν ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ρωσσίᾳ Ἑλλήνων, ὁ δὲ, ἐκπληρώσας τὴν αἴτησιν μετὰ προθυμίᾳ μικροθύτης τὴν ἀγαθότητα ἧμα καὶ τὴν περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἐπιτιμῆν του, συνέταξεν ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ γραφθὲν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἐν ἐλλείψει πολλῶν πηγῶν μὴ εὐρεσκομένων εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκας, περιέχει οὐδὲν ἥττον πολλὰς περιεργοτάτας εἰδήσεις περὶ τῆς τύχης τῶν ὁμογενῶν ἐκείνων. Ὅθεν νομίσαντες ὅτι ἡ διατριβὴ αὕτη θελεῖ ἀναγνωσθῆ εὐχαρίστως καὶ ὑπὸ τοῦ κοινου, καὶ λαβόντες τὴν ἀδειαν τοῦ γράψαντος, καταχωρίζομεν αὐτὴν ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἀξίας, τὸ ἔργον συνιστάται εἰς τὴν προσοχὴν παντός Ἑλλήνος ἀναγνώστου καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐγάρη εἰς τὴν γλώσσάν μας ὑπὸ τοῦ ξένου ἐκεῖνου.

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

7,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000029444

ΚΑΤΗΜΙΑ

ΛΟΓΙΣΤΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ